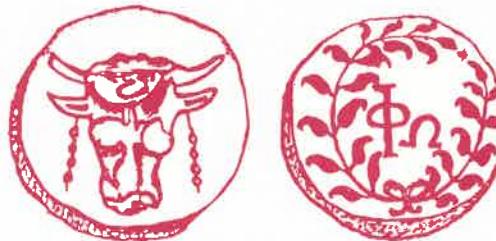

Εταιρεία Φυκικῶν Μελετῶν

ΣΛΙΔΕΛΑ
ΠΤΗ ΦΥΚΙΔΑ

Χαλκοῦν Φωκέων 357 - 346 π.Χ.

Άμφισσα
2001

Η
ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΦΩΚΙΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ

* * *

Τό
ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΟ ΜΟΥΣΕΙΟ ΦΩΚΙΔΑΣ

* * *

και τό περιοδικό
ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ

Εύχονται σ' όλους τούς συνεργάτας
και φίλους

Καλά Χριστούγεννα

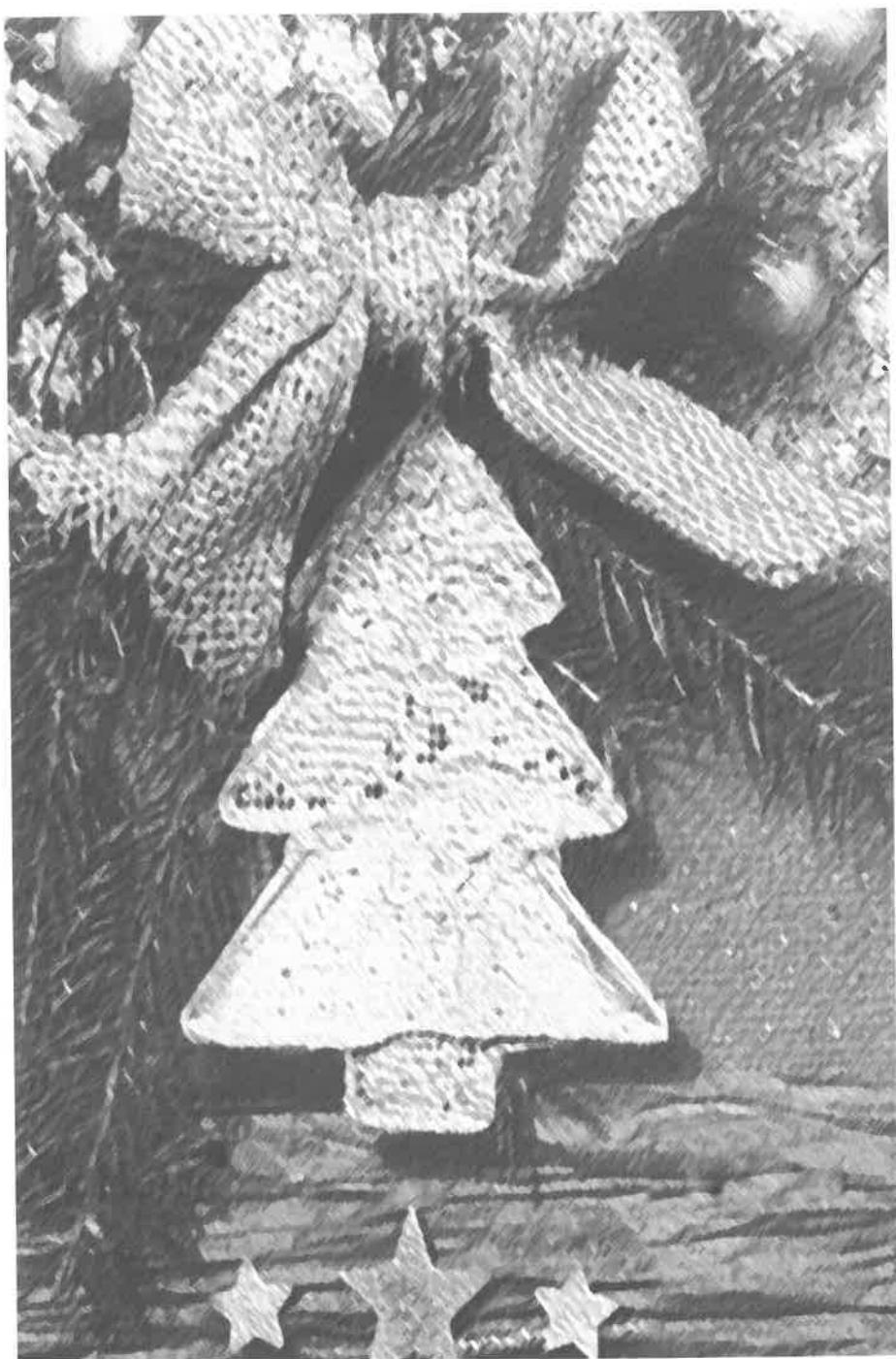
και τό 2002

Χαρούμενο, Δημιουργικό και Ειρηνικό !

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ

Γνωρίζουμε στούς άποδέκτας τοῦ περιοδικοῦ και εἰς τοὺς φίλους μας δτι ἡ Ἐταιρεία Φωκικῶν Μελετῶν, τό Λαογραφικό Μουσεῖο Φωκίδας και τό περιοδικό ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΤΙΔΑ ἄλλαξαν διεύθυνση και εὑρίσκονται πλέον εἰς τήν ὁδὸν Ἰπποχράτους 3, 331 00 ΑΜΦΙΣΣΑ και τό τηλέφωνό τους είναι 02650 - 29.678.

ΕΥΑΙΣΘΗΣΙΕΣ

Α'. 1. ΤΑ 100 ΤΕΥΧΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ

Γενάρης του 1977. Ένα βραδάκι κουβεντιάζοντας, δπως συνήθως κάναμε, ό γιατρός κ. Δημ. Ι. Κολοβός, Πρόεδρος τότε τής Ε.Φ.Μ., μού είπε ότι δέν άρκει ή δημιουργία ένός Λαογραφικού Μουσείου που είχε άποφασίσει ή 'Εταιρεία μας, όλλα πρέπει παράλληλα νά άρχισει ή έκδοσις καί ένός έντύπου στό δποϊο νά καταγράφονται τά μνημεία τοῦ λόγου, δσα άπ' αύτά ήταν δυνατόν νά συγκεντρώνονται, ώς συμπλήρωμα τοῦ Α.Μ.Φ.

Συζητήσαμε τήν ίδεα, όλλα οι δυσκολίες ήταν πάρα πολλές καί μεγάλες. Ούτε χρήματα ύπηρχαν καί προπαντός κανείς μας δέν είχε ίδεα άπό έκδόσεις καί... γραφίματα. Γι' αύτό δ δισταγμός ήταν μεγάλος. Όμως ή άναγκη κρίθηκε ότι ήταν μεγαλύτερη. Τό δλο θέμα τέθηκε στό Δ.Σ. τής 'Εταιρείας, τό δποϊο μετά άπ' τίς δικαιολογημένες άντιρρήσεις του, τελικά συμφώνησε.

Άπο δῶ καί πέρα άρχιζουν τά δύσκολα. Τό είδος τοῦ έντύπου, ή συχνότης έκδόσεως, τό μέγεθός του καί τόσα όλλα μᾶς προβλημάτιζαν. Τελικά καταλήξαμε στό ότι τό έντυπο αύτό θά ήταν περιοδικό, σ' αύτό τό μέγεθος που κρατάτε στά χέρια σας, όλλα μέ 16 μόνον σελίδες στήν άρχη - καί δοκιμαστικά - νά έκδιδεται κάθε τρίμηνο καί νά φέρει τό δνομα «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ».

Στό «ΞΕΚΙΝΗΜΑ» γράφτηκε καί τονίστηκε ότι τό περιοδικό αύτό θά έπιδιώκει τήν περισυλλογή, μελέτη καί δημοσίευση λαογραφικού, ίστορικού καί άνθρωπολογικού όλικού κ.λπ.

Φιλοδοξούσε νά άποτελέσει κρίκο πού θά ένωνε δσο τό δυνατόν περισσότερους Φωκείς καί θά τούς ένημερώνει γιά τά ένδιαιφέροντα καί τίς άναγκες τής Φωκίδας.

Άκομα φιλοδοξούσε νά άποτελέσει τό μέσον γιά τήν προβολή τής πνευματικῆς δουλειᾶς κάθε συμπατριώτη μας καί ίδιαίτερα νά γίνει τό βήμα τῶν νέων.

Είχαμε πιστέψει ότι άξιζε τόν κόπο νά άγωνιστούμε γιά τό καλό

τοῦ τόπου τούτου καὶ ἀρχίσαμε ἀμέσως τῇ δουλειᾷ.

Τό 10 τεῦχος κυκλοφόρησε στό τέλος τοῦ Α' τριμήνου τοῦ 1977, μέ 16 σελίδες. Άπο κεῖ κού πέρα κάθε τρίμηνο κυκλοφοροῦσε καὶ ἔνα. Τό 20 τεῦχος εἶχε 20 σελίδες, τό 30 24, τό 40-47ο μέ 32 σελίδες, τό 48ο-56ο εἶχε 48 σελίδες καὶ ἀπ' ἐκεῖ καὶ πέρα μέχρι τό 99ο μέ 64 σελίδες. Αὐτό πού κρατᾶτε στά χέρια σας είναι σχεδόν διπλάσιο γιατί είναι γιορταστικό. Γιορτάζει τά 100 τεύχη.

Ύπεύθυνοι ὅλης τοῦ περιοδικοῦ ὑπῆρξαν:

Άπο τό 10 μέχρι καὶ τό 64ο δ. κ. Δημ. Ι. Κολοβός.

Άπο τό 65ο μέχρι καὶ τό 69ο δ. κ. Γ.Α. Βακράκης καὶ ἀπ' τό 70ο μέχρι καὶ τό τωρινό δ. κ. Νικ. Δ. Καστανᾶς.

Συντακτική ἐπιτροπή τοῦ περιοδικοῦ ἦταν καὶ είναι τό ἔκαστοτε Δ.Σ. τῆς Έταιρείας.

Μέχρι καὶ τό 80ο τεῦχος (40 τρίμηνο τοῦ 1996) τό περιοδικό διετίθετο δωρεάν σέ 1.200 ἀποδέκτες. Άπο τό 81ο τεῦχος καὶ ἐπειδή τά οἰκονομικά τῆς Έταιρείας δέν βοηθοῦσαν καθόλου ἀναγκαστήκαμε νά ζητήσουμε συνδρομή.

Αὐτή είναι μέ λίγα λόγια ἡ... ίστορία τοῦ περιοδικοῦ μας, πού σεμνήνεται γιά τήν συνέπειά του καὶ γιά τό ὅποιο ἔχουν ἐκφρασθεῖ κατά καιρούς, μέ τά καλύτερα λόγια ἀνθρωποι μέ πεῖρα, μέ γνώσεις, εἰδικοί, οἱ ὅποιοι τό κατατάσσουν ως ἔνα ἀπ' τά καλύτερα στό εἶδος του.

Ἐμεῖς θά συνεχίσουμε τήν προσπάθεια. Εύχαριστοῦμε ὅλους δσους μᾶς βοήθησαν στό δύσκολο ἔργο μας εἴτε ὄλικά εἴτε πνευματικά καὶ παρακαλοῦμε νά βρεθοῦν κι' ἄλλοι πολλοί πού νά τό συνδράμουν.

F.N.K.

A'. 2. Χαιρετισμός τοῦ Δ. Κουτσουλέλου

Αθήνα, 28 Όκτωβρίου 2001

Άγαπητέ μου Κύριε Κουτσοκλένη,

Μέ τήν εύκαιρία τῆς συμπληρώσεως ἑκατό τευχῶν ἀπ' τήν ἔκδοση τοῦ ἐκλεκτοῦ Περιοδικοῦ σας «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ», ἔκφράζω τά θερμά συγχαρητήριά μου γιά τήν ἀξιόλογη ἱστορική, λαογραφική καί πνευματική προσφορά του.

Τύπο μύριες δυσκολίες καί πολλές ἀντιξότητες, ἀρχισε ἡ δημιουργική πορεία του καί, ἄγρυπνος φρουρός τῶν Ἱερῶν καί τῶν ὁσίων τῆς ἱστορικῆς περιφέρειας τῆς Φωκίδας, μπόρεσε νά σταθεῖ μέ τό μέτωπο ψηλά καί νά ἐμφανίσει πολυσήμαντο ἔργο. Στίς ἑκατοντάδες σελίδες του ἀπεικονίστηκαν τό πνεῦμα καί ἡ ψυχή, τό ἥθος καί ἡ ἀνωτερότητα τῆς Ρουμέλης, ἐρευνήθηκαν πολλά, ποικίλου περιεχομένου, θέματα καί προασπίστηκαν τά δίκαια αἰτήματα τοῦ τόπου. Πιστό στίς ἀρχές του καί ἀρτιο, ἀπό κάθε ἀποφη, ζωντανό στήν ἔκφρασή του, καρπός πολλῶν μόχθων καί πνευματικῶν ἀνησυχιῶν καί κατευθυνόμενο ἀπ' τήν ἀκτινοβολοῦσα ψυχή σας, δίνει δυνατά φτερά στούς Ρουμελιώτες καί σκορπίζει παντοῦ γόνιμο ἐνθουσιασμό γιά μιά ἀληθινή πρόοδο καί ἀνάταση. Πρόσφερε καί προσφέρει θετικά καί νέα μορφωτικά στοιχεῖα γιά μιά γόνιμη πνευματική πορεία. Τά ἑκατό τεύχη του, καρποί πολύμοχθης θητείας στά φρυκτώριά τους, ἀποτελοῦν ἀστείρευτα κοιτάσματα γνώσεων, στοχασμῶν καί ὀραμάτων.

Οἱ καιροί μας εἶναι κρίσιμοι καί ταραχμένοι. Τό πνεῦμα τοῦ καλοῦ ἀντιπαλαίσει κατά τοῦ κακοῦ καί δλεθρίου πνεύματος, μέσα στήν τραγική ἀντιφατικότητα τῆς ἐποχῆς μας. Οἱ ἐλλοχεύουσες δυνάμεις τῆς ἀρνήσεως ὑπονομεύουν, δίχως ἔλεος, τήν ἀνθρώπινη προσωπικότητα καί ὀρθώνονται μπροστά τους ἀπειλητικές. Μέσα σ' αὐτούς τούς καιρούς, τό Περιοδικό σας συνεχίζει τήν εὔγενική πορεία του. Είμαι βέβαιος, ὅτι ὅλοι ἀναγνωρίζουν καί ἐπιβραβεύουν τήν ἀξιόλογη προσφορά του καί ὀλόψυχη εἶναι ἡ συμπαράστασή τους.

Εὕχομαι ὀλόψυχα νά ζήσει πολλά χρόνια, ἐγκαρδιώνοντας καί ὑπενθυμίζοντας σ' ὅλους τό χρέος μας γιά τή δημιουργία γνήσιου πνευματικοῦ πολιτισμοῦ.

Μέ ἀγάπη καί ἐκτίμηση.

Δημ. Κ. Κουτσουλέλος

Ἐπιτίμος Ἐπόπτης Δημ. Ἐκπ/σεως

A'. 3. Χαιρετισμός τοῦ Τ. Λιοντάκη

Τό περιοδικό «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ», δρυγανο τῆς Ε.Φ.Μ. μέ τό ἀνά χείρας τεύχος συμπληρώνει εἰς κυκλοφορίαν τό 1000 τεύχος του. Ἡ ἐκάστοτε Συντακτική Ἐπιτροπή, διά τοῦ Προέδρου της, ἐμερίμνησε καί φροντίζει ἡ παρουσία τοῦ περιοδικοῦ ὡς πρός τήν καταχωρούμενη ὅλη, τήν ποιότητα καί τήν ἐμφάνισή του νά είναι μεθοδικά ἐπιλεγμένη καί ἔξειδικευμένη, ὀλλά καί προσειτό στό ἀναγνωτοικό κοινό.

Οἱ ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ ἀπό τῆς συστάσεως τους μέχρι σήμερα ἐτήρησαν, μέ θρησκευτική εὐλάβεια, τόν σκοπό διά τόν δποῖο ἐτέθησαν εἰς κυκλοφορία. Μέλημα τῶν συνεργατῶν τοὺς ὑπῆρξε ἡ ιστορική, λαογραφική καί πολιτισμική προβολή τοῦ τόπου μας. Δέν είναι ὑπερβολή νά λεχθεὶ δτι στό χῶρο τοῦ ἐντύπου οἱ «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ» τυγχάνουν ἀποδοχῆς. Προβάλλουν τήν Φωκίδα ἐντός καί ἐκτός αὐτῆς. Οἱ ποικίλες χρίσεις καί τά κατά καιρούς σχόλια ὑπῆρξαν ἐπαινετικά, διότι είναι ἡ μόνη φωνή, ἡ ὁποία ἐκφράζει τήν πολιτιστική μας παράδοση καί κληρονομιά.

Οἱ εὐαισθησίες τῶν συνεργατῶν του, ἐπί θεμάτων ἐπικαιρότητος καί κοινωνικοῦ ἐνδιαφέροντος, καθιστοῦν τό περιοδικό μοναδικό στό είδος του, στό χῶρο τῶν Φωκέων πνευματικῶν ἀνθρώπων, οἱ δποῖοι πονοῦν καί ἐπιδιώκουν τήν διατήρηση τῆς Φωκικῆς ὀλλά καί ιστορικῆς πραγματικότητας.

Τό περιοδικό κυκλοφορεῖ κοντά στά 1000 ἀντίτυπα, ἀνά τρίμηνο.

Ἄς εὐχηθοῦμε ἡ παρουσία του στό χῶρο τῶν Φωκικῶν ἐκδόσεων νά είναι ἡ παρουσία ἐνδές ἐντύπου μέ ξεχωριστό πνευματικό ἐνδιαφέρον καί κάλλος καί ὁ ἀριθμός τῶν τευχῶν του νά καταγράψει ὅχι μόνο ἀριθμόν ἐκατοντάδων, ὀλλά χιλιάδων.

Τ. Λιοντάκης

A. 3. Χαιρετισμός τοῦ Γιάννη Σαντάρμη

ΤΑ ΕΚΑΤΟ ΠΑΙΔΙΑ

Εἴμ' ἐγώ ἡ μάνα ἡ κυψέλη
κι ἔχω στό κρηνί μου τό πλατύ
μελισσες χρυσές πού φέρνουν μέλι,
μέλι ἀπό λουλούδια κάθε τί.

Δέν ἀκούω πολύβουους, ξένους κρότους,
μόν' τῶν μελισσῶν μου τῇ φωνῇ
κι ἀπό τό γλυκό μεθῶ βουητό τους,
πού σάν προσευχή 'ναι δρθρινή.

Κάθε μου παιδί καί μιά κερήθρα
κι είναι τό κουβέλι μου ναός,
έκατό παιδιά στήν κολυμπήθρα
βάφτισα καί ξέρει τα ὁ λαός!

— "Οσο, ούρανοστάλαχτες ἀχτίδες,
φέρνετε στόν κόσμο ἐσεῖς ζωή,
θέλω οι «Φωκικές» μου οι «Σελίδες»
νά 'χουν στήν κυψέλη τους πνοή.

Γιάννης Ά. Σαντάρμης

Γλωσσάρι
κουβέλι, ἡ = κυψέλη.
κρηνί, τό = κυψέλη.

B'. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος τιμᾶ τῇ Φωκίδᾳ

‘Ο Μακαριώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος, ἀφοῦ ἄκουσε μέ προσοχῇ τὴν πρόταση τῶν Φωκέων γιά τὴν Ἅγιοποίηση τοῦ Μεγάλου μας Ἱεράρχη καὶ ἐθνομάρτυρα Ἐπισκόπου Σαλώνων Ἡσαΐα, ὑποσχέθηκε νά μελετήσει τό δόλο θέμα.

‘Ως πρώτη ἀπόδειξη τῆς καλῆς του θελήσεως είναι ἡ πρότασίς του στήν Ἱερά Σύνοδο τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νά ἔκλεγεῖ ώς Βοηθός Ἐπίσκοπος ὁ Ἀρχιγραμματέας αὐτῆς Ἀρχιμανδρίτης Θεολόγος Ἀποστολίδης καὶ νά πάρει τόν τίτλο «Ἐπίσκοπος τῆς πάλαι ποτέ διαλαμψάσης Ἐπισκοπῆς Σαλώνων».

‘Η Ἱερά Σύνοδος ἔξελεξε, σέ πρόσφατη σύνοδο της, τόν π. Θεολόγο, ώς τιτουλάριο Ἐπίσκοπο ώς Ἐπίσκοπο Σαλώνων.

Μέ τήν ἐνέργειά του αὐτή δο Μακαριώτατος τίμησε τόν Ἐθνομάρτυρα Σαλώνων Ἡσαΐα, ἀλλά καὶ τόν τόπο μας, ἀφοῦ δο νεοεκλεγείς Ἐπίσκοπος κατάγεται ἀπ’ τό Καπετανοχώρι Πανουργιᾶς.

‘Ο Λαός τῆς Φωκίδος εὐγνομωνεῖ καὶ συγχαίρει τόν Μακαριώτατο Ἀρχιεπίσκοπο Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος κ.κ. Χριστόδουλο γιά τήν τιμή πού ἔκανε στόν Ἡσαΐα, τιμώντας τήν Ἐπισκοπή του καὶ γιά τήν ἀγάπη του καὶ τό ἐνδιαφέρον του γι’ αὐτόν καὶ εὔχεται ὀλόθερμα στόν πρῶτον νεοεκλεγέντα Ἐπίσκοπο Σαλώνων Θεοφιλέστατον κ. Θεολόγον ὅπως δο Θεός τόν ἀξιώσει νά ἔχει καρποφόρο πνευματική διακονία στόν ἀμπελῶνα τοῦ Κυρίου.

Μέ τήν εὐκαιρία σημειώνουμε δτι ἡ Φωκίδᾳ σεμνύνεται γιατί ἔχει καὶ ἄλλον Ἱεράρχη πού ἔπεσε σέ πεδίο τῆς μάχης, τόν Ἐπίσκοπο Σαλώνων Φιλόθεο Χαριτόπουλο, ἀπό τήν Ἅγια Εύθυμια, στόν Βενετούρκικό πόλεμο (1684 - 1699).

Εἴθε ἡ Ἰ.Σ. τῆς Ἱεράρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος νά εύδοκίσει ὥστε δο Ἐθνομάρτυρας Ἐπίσκοπος Ἡσαΐας καὶ δο ἡρωας τῆς Ἀλαμάνας Ἀθαν. Διάκος νά καταγραφοῦν εἰς τό ἑορτολόγιον τῆς Όρθοδόξου Ἐκκλησίας.

G.N.K.

ΧΡΙΣΤΟΣ ἐπί γῆς, Υψώθητε!

τοῦ Γιάννη Ήλιόπουλου

Τή φετινή χρονιά, στό μικρό χωριούδακι μας, τίποτα δέν προμηνούσε τόν έρχομό τῆς μεγάλης γιορτῆς τῶν Χριστουγέννων.

‘Ο Χειμώνας, συνταυτισμένος μαζί τους φαινόταν στόν δρίζοντα νά ’ρχεται, δπως πάντα, μεγαλόπρεπα, μέ προπομπούς τούς φτερωτούς ἀπόδημους, τό λιγόφρο φῶς τῆς ήμέρας, τά ταξιδιάρικα μαυροσύννεφα μέ τίς παράξενες ἀπειλητικές τους μορφές, τό φυλλορόγημα τῶν δέντρων, τίς σιγαλές βροχοῦλες, τίς ξαφνικές δυνατές μπόρες, τίς πρωινές θύμχλες καί τήν ψύχρα, πού συνοδεύει τ’ ἀπόβραδα, δταν ὁ λευκόμαλλος Χειμώνας ἀποφασίσει, νά κατεβεῖ στόν τόπο μας.

‘Από καιρό είχε βέβαια διαβεῖ ἀπ’ τή δημοσιά, ἐκεὶ στήν παρυφή τοῦ χωριοῦ μας, μέ τά κουδούνια του, μέ τό κοπάδι του, μέ τά σκυλιά του καί μέ τήν ἀγκλίτσα του, ὁ βλάχος, ὁ Λεουνίδας, ὁ πρατάρης, πού ἀπ’ τόν Ἀπρίλη μῆνα κάθε χρόνου είχε τό ἐνδιαιτημά του στά οὐφίπεδα τῶν δυτικῶν Βαρδουσιῶν, κατερχόμενος καί διερχόμενος γιά τά χειμαδιά του, χαμηλά στόν «Ἀπάν’ Κάμπο», ἐκεῖνον τοῦ Εύπαλίου καί είχε ἐρωτηθεῖ σχετικά:

– Λεουνίδα, μέ καλοκαιρία τ’ ἀνέβασις τά πράματα, μι ζιστές λιακάδις τά κατεβάεις! Τί κατάλαβις;

– Οι μέρις, Θανάση μ’, διάβκαν. ‘Αν μᾶς ξεγελάσου κιρός, νά καταλάβεις κι’ τοῦ χασουμερίσουμι πουλύ, δέ ξέρουμι, τί γένετι. Πάντα, μπαίνουντας ού ‘Αι-Ντριάς, κατεβαίνουμι...

– Κι πότε, Λεουνίδα μ’, θάχουμι φέτους Χ’μώνα;

– Οι παλιότερ’, νά είπούμι, ἔλιγαν, ού Χ’μώνας είνι «Μπρός - πέσου τά Χριστούγεννα, τριύρου τ’ ‘Αι-Νικολάου»... Θά είδούμι... Πάντους τά Μερομήνια πάνι φέτους ἄβριχα!...

‘Ηρθαν καί τά «Νικολο-Βάρβαρα» καί πέρασαν μ’ «όλόχρυσες λιακάδες», δπως τραγούδησε κάποτε κι’ ὁ ποιητής, χωρίς τά γνώριμα, τά χειμωνιάτικα φερσίματά τους, πού ὁ λαϊκός ἀνθρωπος τ’ ἀποτύπωσε στόν παροιμιακό λόγο: «‘Αι-Βαρβάρα, βαρβαρών· ‘Αι-

Σάββας, σαβανών· κι' Ἀϊ-Νικόλας, παίρν· κι' χών'», ύπονοώντας τίς συνηθισμένες κακοκαιρίες, πού συνήθως σημειώνονται στίς ἀρχές τοῦ Δεκεμβρίου...

Άλλ' δμως ὁ φετινός Χειμώνας δέ θέλησε, νά καθυστερήσει περισσότερο τήν προετοιμασία καί τή δημιουργία τῆς ἀτμόσφαιρας τῶν Χριστουγέννων.

Κατέφθασε ξαφνικά, δρμητικός καί πάλευκος, ἀναμενόμενος, ὅλλα καί χωρίς προειδοποιήσεις, ἐλάχιστες μέρες πρίν ἀπ' τή μεγάλη τῶν Χριστουγέννων γιορτή:

Τά Βαρδούσια, ύπερυψωμένα πάν' ἀπ' τά μαυριδερά βουνά, πέρα, στό μακρινό δρίζοντα - πού γιά ἀτέλειωτες μέρες μᾶς ἔστελναν τίς θαλασσιές τους ἀνταύγειες κι' ἀνέβαιναν στά ὑψη τ' οὐρανοῦ μεγαλόπρεπα, μέ σπάνια ἀρχοντική γαλήνη καί σταθερή κι' ἀπόλυτη ἐπιβλητικότητα, πού κατακυρίευναν τίς αἰσθήσεις τοῦ παρατηρητή καί τόν καθήλωναν, σέ πολύωρο ἀγνάντεμα κι' ὀνειροπόλημα καί ρεμβασμό, μ' ἔντονο τό αἴσθημα τῆς ἀνακούφισης, τό βάλσαμο καί γιάτρεμα τῆς ψυχῆς, ἔνα πρωινό ἀκτινοβολοῦσαν πάλευκη χαρά καί μεγαλοπρέπεια, πού τήν ἀκόλουθη νύχτα μοιράστηκαν μέ τίς χαμηλότερες βουνοκορφούλες κι' ἀργότερα, τό χαμήλωμα τοῦ μουντοῦ οὐρανοῦ, ὁ φυχρός, δυνατός κατεβατός, οἱ χιονονυφάδες, πού ξετρέλλαμένες ἀπ' τή χαρά τους καί τά πάμπολλα ἀέρινα παιγνίδια τους, τ' ἀπαλά κι' ἀκαθόριστα ἐπικάθονταν σ' ὅ,τι ἔβρισκαν στό πέρασμά τους τό χορευτικό, δύμορφοστολίζοντας ὀλόκληρη τήν πλάση, ως κάτω στίς ποταμιές, δέν ἀφηναν καμμιά ἀμφιβολία, ὅτι τά Χριστούγεννα ἥρθαν, ὅπως πάντα στόν τόπο μας, μέσα στή χιονοθύελλα...

Τότε ἤταν, πού τό γουρουνάκι τῆς χυρά - Χάϊδως, τ' ἀφιερωμένο στά Χριστούγεννα καί προορισμένο νά θυσιαστεῖ τήν παραμονή τῆς μεγάλης γιορτῆς τῆς Χριστιανοσύνης, γιά νά πλουτίσει τίς μέρες τοῦ δωδεκαημέρου, κατά τό παλιό τοῦ χωριοῦ μας ἔθιμο, ἔκοβε τά δεσμά του κι' ἔφευγε τρεχάτο, γρυλίζοντας καί μουγκρίζοντας γούτες, γούτες, γούτες, γκρού, γκρού, γρούνουσυ, στήν αύλη, στούς δρόμους καί τά σοκάκια τῆς γειτονιᾶς καί στά χωράφια, γιατί «τότρωγε», λέει, «τό αἷμα του», γιατί προαισθανόταν τό θάνατο καί προσπαθοῦσε, νά τόν ἀποφύγει, δραπετεύοντας ἀπ' τά δεσμά του...

Βέβαια οἱ νοικοκυρές τῶν σπιτιῶν δέν περίμεναν τό Χιονιά, νά χτυπήσει τά παραθυρόφυλλά τους κι' ὕστερα ν' ὀνανεώσουν τ' ἀρχο-

ντικά τους μέ τά χειμωνιάτικα πλεχτά κι' ύφαντά καί νά δημιουργήσουν έορταστική άτμοσφαιρα μέ τά μοσχομυρωδάτα γλυκά τοῦ σπιτιοῦ, τά γλυκίσματα τῆς ἐποχῆς - μελομακάρονα, δίπλες, κουραμπιέδες καί μπακλαβάδες - ἀλλά καί μέ τίς καινούργιες κι' ἀνανεωμένες φορεσιές τῶν ὀνθρώπων τοῦ σπιτιοῦ, πού ἔκαναν τήν ἐμφάνισή τους στίς κρεμάστρες τοῦ τοίχου...

"Ολοι στό μικρό χωριό μας, ἀπό μέρες ἡταν σ' ἔορταστική κίνηση καί ἐνασχόληση καί προσμονή τοῦ Χειμῶνα καί τῶν Χριστουγέννων καί τούς φαίνονταν δλα εύνοϊκά καί χαρούμενα, ἀπ' τήν προπαραμονή τῆς μεγάλης γιορτῆς, πού κατέφθαναν καί οἱ ξενητεμένοι γιά τήν οἰκογενειακή - θρησκευτική, χειμωνιάτικη άτμοσφαιρα στό πατρογονικό τους, γιά τ' ὅμαδικό, οἰκογενειακό τραπέζι τῶν Χριστουγέννων, ἀλλ' ἡ ἀνησυχία κι' ἡ ἀγωνία ὅλο καί πιό ἔντονα ζωγράφιζαν στό πρόσωπο τοῦ μπάρμπα - Χαράλαμπου, τοῦ ἐκκλησάρη τ' ἀγίου Παντελεήμονα, τῆς πολιούχου ἐκκλησίας τοῦ χωριοῦ μας, τοῦ διά βίου Φάλτη κι' ἀναγνώστη, κάνοντάς το ὅλο καί πιό συννεφιασμένο, ὅλο καί πιό σοβαρό, ὅλο καί πιό ἀνήσυχο καί σκεψικό.

Δέν ἤξερε ὁ ἵδιος, ἔλεγε, οὕτε μποροῦσε, νά βεβαιώσει κανέναν, ἄν τά φετινά Χριστούγεννα θάχαν στήν ἐκκλησία τους λειτουργό τοῦ Υψίστου. Καί οἱ ἐπίμονες ἐρωτήσεις τῶν χωριανῶν, χειροτέρευαν τήν κακή του φυχική διάθεση.

- Θάχουμι παπά τά Χριστούννα; 'Ο ἔνας.
- Θά μείνουμι δίχους μιταλαβιά φέτους, Χαραλάμ'; 'Ο ὄλλος.
- Θά μᾶς ἀφήκεις δίχους παπά φέτους; 'Ο τρίτος...

- Γιά σιγάτε, βρέ πιδιά μ'!... Ἀπαντοῦσε ὁ γέροντας. Χρουνιάρα μέρα, δέν θά μᾶς ἀφήκνι χουρίς παπά!... Γιά σιγάτι, γιά ταγιαντίστι λιγλάκ'!, ἀπαντοῦσε ὁ γέρος Φάλτης κι' ἀναγνώστης, ἐνθαρρύνοντας περισσότερο τόν ἑαυτό του...

'Ο ιερέας τοῦ χωριοῦ, ἀπό καιρό εἶχε μετατεθεῖ, σ' ὄλλη μακρινή ἐνορία καί λειτουργοῦσαν στό χωριό ίερεῖς γειτονικῶν ἐνοριῶν, μιά στή «χάσ'» καί μιά στή «φέξ», δπας ἔλεγαν οἱ γυναῖκες. Ἀλλά χρονιάρα μέρα τά Χριστούγεννα, νά είπούμι, θάφθαν τ' δικήτες ἐνουρία, νά πάνι ἄλλοῦ; Σά δύσκολου τοῦ γλέπουμι, ἔλεγαν στόν μπάρμπα - Χαραλάμ', πού συγχέντρωνε τά βλέμματα καί τίς ρώτησες ὅλων τῶν συγχωριανῶν του.

- Νά κάνουμι παράπουνα στοῦ Δισπότ', Χαραλάμημ', τόν συμβούλευε μέ τρόπο ἡ γυναίκα του, ἡ θειά Άσημω, ἡ Χαραλάμπαινα.

— Μπορού, νά πάου στά Σάλουνα, χμῶνα κιρό; Κι τί νά τοῦ είπού; Δέν ξέρ', τί γένετι στοῦ Βαρδούσ';...

— Αὐτό λέου κι' γώ! Ού Δισπότο' θά ξέρ', π' δέν ἔχουμι παπά, νά είποῦμι μαθέσ. Ἀλλά, ποῦ θά βρεῖ παπά, νά μᾶς στείλ' τήν ήμέρα τά Ετούννα, δέν ξέρου ή γέρη μ'!

‘Ο ἐκκλησάρης γέροντας πηγαινοερχόταν στήν ἐκκλησία πολλές φορές τήν ήμέρα, ὅλο καί κάτι βρίσκοντας, πού δέν εἶχε προετοιμαστεῖ γιά τή νυχτερινή λειτουργία τῶν Χριστουγέννων! Ὁλο ὀναβε τό καντήλι τ' ἀγίου, ἔκανε τό σταυρό του κι' ἔφευγε μουρμουρίζοντας μέσα σ' ἔκταση...

Καί ὡ! τοῦ θαύματος! Τό βράδυ τῆς προπαραμονῆς χτύπησε ἐπίμονα τό τηλέφωνο τοῦ σπιτιοῦ του. Ἀγνωστή φωνή, ζητοῦσε πληροφορίες γιά τό δρόμο, πού ὁδηγοῦσε στό χωριό! Γιατί αὐτό καί ποιός είναι, ρώτησε τόν ἀγνωστό τηλεφωνητή δέροντας.

Καί ή ἀπάντηση:

— Άπ' τό Μοναστήρι τοῦ Τρίκορφου, παίρνουμε. Θάρθουμε στό χωριό γιά τή θεία λειτουργία τῶν Χριστουγέννων...

‘Ο γέροντας ἀνεθάρρησε. Εἶχε μᾶλλον Ἄνασταση κι' δχι Γέννηση! Ζήτησε πληροφορίες κι' ἔδωσε ὁδηγίες. Ἀνακουφίστηκε, γαλήνεψε, ἔκανε τό σταυρό του, σιγόψαλλε: «Χριστός γεννᾶται, δοξάσατε...».

Νωρίς τ' ἀπόγευμα τῆς παραμονῆς τῶν Χριστουγέννων, δέ μπάρμπα - Χαράλαμπος κρεμάστηκε, ἀπ' τό γλωσσίδι τῆς καμπάνας:

— Γκλάν, γκλάν, γκλούν - γκλούν. Γκλάν, γκλάν, γκλούν - γκλούν!...

‘Η εὐχάριστη εἴδηση πέταξε, ώς τά μαντριά, πέρασε ἀπ' τήν ἀγορά, χώθηκε στά κλειστά σπίτια: «Ξμερώνοντας τά Χριστούγεννα θαρθεῖ στό χωριό καλογερόπαπας! Χρονιάρα μέρα, τά Χριστούγεννα, θά λειτουργηθοῦμε, θά κοινωνήσουμε, θά γιορτάσουμε...».

— «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐν χωρικοῖς εὐδοκίᾳ», εὐφυολόγησε δέ πάρεδρος...

‘Ο γέρο - Χαράλαμπος, δέ διά βίου φάλτης κι' ἀναγνώστης τοῦ χωριοῦ μᾶς, χαμογελαστός, πανευτυχής, δέν κουραζόταν, νά δίνει ἐξηγήσεις, ἀπαντώντας στίς ἐρωτήσεις, πού τοῦπερταν βροχή: Πῶς ἔγινε, πῶς τόμαθε, ποιός θά ῥχόταν, ποιός τά κανόνισε καί καταλήγοντας στερεότυπα:

— Δέ μᾶς ἀφήν' ού Ἀγιους!, ἐννοώντας, δτι τό θείον ἔχει πάντα τούς πιστούς χριστιανούς στήν προσδοκία του καί στίς φροντίδες του...

‘Ολόφωτη ή ἐκκλησία τοῦ Ἅγιου τοῦ χωριοῦ μας καὶ κοσμοπλημμυρισμένη ἀπό νωρίς, μέσα σ’ ἀπόλυτη σιγή καὶ κατάνυξη, παιρακολουθοῦσε τά ἔγμερώματα τῆς ἡμέρας τῶν Χριστουγέννων, τήν κατανυκτική λειτουργία τῆς γέννησης τοῦ Θεάνθρωπου.

‘Η γαλήνη, ή χαρά, ή συγκίνηση, ή εύτυχία, ή πίστη, ή ἀγάπη, ή ἵκανοποίηση, ή συγχατάβαση, ή ἀλληλεγγύη, δλα τά εὐγενικά συναίσθήματα τῶν ἀνθρώπων ἡταν ζωγραφισμένα στά πρόσωπα τῶν πιστῶν κι’ ἔλαμπαν στά μάτια τους, καθώς αἰσθάνονταν ὡς κατάβαθα στήν φυχή τους τή γλύκα τῆς βυζαντινῆς μελωδίας, πού ἔμελπε τούς ὠραιούτατους στίχους τῶν χριστουγεννιάτικων τροπαρίων:

«Ἡ Παρθένος σήμερον, τόν ὑπερούσιον τίκτει...». «Ἄγγελοι, μετά τά ποιμένων δοξολογοῦσι...». «Ἐπεσκέψατο ἡμᾶς ἐξ ὄφους ὁ Σωτήρ ἡμῶν. Ἀνατολή Ἀνατολῶν καὶ οἱ ἐν σκότει καὶ σκιᾷ. Εὔρομεν τήν ἀλήθειαν. Καὶ γάρ ἐκ τῆς Παρθένου ἐτέχθη ὁ Κύριος»...

Τή θεία λειτουργία ἐπεσφράγισαν ἀγνές εὐχές κι’ ἀθῶα σταυροφιλήματα. “Ολοι προσκάλεσαν στό σπίτι τους τόν παπα-καλόγερο. “Ολοι ἔνιωθαν εύτυχισμένοι καὶ πετώντας κι’ δχι πατώντας, γύρισαν στά κονάκια τους, ὅπως ἔλεγε ἀργότερα ὁ μπάρμπα - Χαράλαμπος, ὁ ἐκκλησάρης. Καὶ συνέχιζε:

– Φέτος ἐκπληρώθηκε ἡ θεία προτροπή: «Χριστός ἐπί γῆς, Τψώθητε!». Δέν αἰσθάνεστε κι’ ἐσεῖς ὀνυφωμένοι;...

Εἶχε δίκιο δέροντας. Μιά γλυκειά μάνα είναι ἡ Θρησκεία μας κι’ δλες αὐτές τις ἀγιες μέρες αἰσθανόμαστε μέσα μας, νά τραγουδᾶνε γλυκόλαλες ἀγγελικές φωνές:

«Δόξα ἐν ύψιστοις Θεῷ
Καὶ ἐπί γῆς εἰρήνῃ,
Ἐν ἀνθρώποις εὐδοκίᾳ»...

ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ

‘Η Έλιά

Τοῦ κ. Γεωργίου Κουστοκλένη

1. ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Συνεχίζοντας τήν προσπάθειά μας γιά τήν καταγραφή τῶν παραδοσιακῶν καλλιεργειῶν στήν περιοχή μας, θά άσχοληθούμε έδω με τήν ἔλια.

Μέ τήν καλλιέργεια τῆς ἔλιας, τή συγχομιδή της και δλα τά ἄλλα τά σχετικά μ' αὐτή δέν ἔχουν ἀσχοληθεῖ - τουλάχιστον ἐγώ δέν ξέρω κανέναν - καὶ τοῦτο γιατί τό θέμα «Έλιά» φαίνεται τόσο γνωστό, τόσο οἰκείο πού θεωρεῖται περιττό νά ἀσχοληθεῖ κανείς μαζί του. Άλλα καὶ ἄν ἀσχοληθεῖ αὐτός, οἱ ἄλλοι θά τό θεωρήσουν περιττό νά τό διαβάσουν.

Ἐμεῖς θά ἀσχοληθούμε μέ τήν καταγραφή αὐτῶν πού μάθαμε, πρῶτα γιατί μᾶς τό ζήτησαν μερικοί πού μέ παράπονο μάλιστα μᾶς εἴπαν: «Ἄσχολείσθε μέ δλα τ' ἄλλα ἔκτος ἀπ' τήν ἔλιά μας», καὶ ἔπειτα γιατί πολλά ἄλλαξαν καὶ στόν τρόπο καλλιέργειας, ἄλλα καὶ σ' αὐτόν τῆς συγχομιδῆς. Ό τρίτος λόγος εἶναι δτί θά πρέπει νά όλοκληρωθεῖ ἡ σειρά πού ἀρχίσαμε «ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΕΣ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΕΣ».

2. ΙΣΤΟΡΙΑ

‘Η ἔλιά βρέθηκε σέ τοῦτο τό χῶρο ὀρκετές χιλιάδες χρόνια πρὸν τόν ἄνθρωπο (τό μαρτυροῦν τά ἀπολιθώματα στά ἀνθρακοφόρα στρώματα τῆς Κύμης Εύβοιάς).

Εἶναι τό ιερό δένδρο τῶν Ἕλλήνων. Στή διένεξη μεταξύ Ἀθηνᾶς καὶ Ποσειδῶνα, ἔχασε δέ τερος πού μέ τήν τρίαινά του ἔβγαλε νερό στό Ἐρεχθεῖο καὶ κέρδισε ἡ Ἀθηνᾶ γιατί ἔδωσε στήν Ἀθήνα, στούς Ἀθηναίους τήν ἔλια. Πολύ σωστά ἔπραξαν τότε οἱ Ἀθηναῖοι,

ἀφοῦ ἡ ἐλιά ἵκανοποιεῖ πάρα πολλές ἀνάγκες τοῦ ὀνθρώπου. Βασικό στοιχεῖο διατροφῆς, φάρμακο γιά τό δέρμα, γιά τήν καρδιά, γιά τό πεπτικό σύστημα. Άκόμα τό λάδι ἡταν σχεδόν τό μοναδικό μέσο γιά τόν φωτισμό. Δέν ύπάρχει προθήκη σέ αρχαιολογικό μουσεῖο πού νά μήν ἔχει μέσα καλλιτεχνικά πήλινα λυχνάρια λαδιοῦ. Άλλα καί στόν καλλωπισμό ἀκόμα ἔπαιξε τό ρόλο του. Εἶναι ἐπίσης πολύ τονωτικό. «Φάε λάδι κι' ἔλαιο βράδυ», λέγανε καί ἂν θυμηθοῦμε τήν κατοχή τοῦ 1941-44 θά δοῦμε πόσοι, κυρίως Ἀθηναῖοι, πρήστηκαν καί στό τέλος πέθαναν ἀπό Ἑλλειψή λαδιοῦ.

Άλλα καί τό ξύλο τῆς ἐλιᾶς εἶναι θαυμάσιο γιά καπλαμάδες καί προπαντός γιά καυσόξυλα, ἐνώ δέ πυρήνας μᾶς δίνει τό πυρηνέλαιο, πού χρησιμοποιεῖται στή χημεία καί τό πυρηνόξυλο κατάλληλο ώς καύσιμο.

Ἐπίσης τό φύλλωμα τῆς ἐλιᾶς εἶναι πάρα πολύ καλή τροφή γιά τά ζώα, κυρίως τά μηρυκαστικά.

Ἄργοτερα τό λάδι ἔγινε ἡ πρώτη ὅλη γιά τό σαπούνι.

Οπως φαίνεται ἡ προσφορά τῆς ἐλιᾶς εἶναι ὀνεκτίμητη καί γι' αὐτό οἱ Ἀθηναῖοι ἀποφάσισαν δπως ἀποφάσισαν. Βέβαια σήμερα μέ τή μεγάλη λειψυδρία πού μαστίζει τήν Ἀθήνα καί τήν ἀλλαγή τοῦ τρόπου διατροφῆς, εἶναι βέβαιο ὅτι ἀλλοιῶς θά ἀποφάσιζαν τότε.

Νεώτερες ἔρευνες ἀπέδειξαν ὅτι 4.000 χρόνια πρίν ἀπ' τόν Χριστό οἱ ὀνθρωποι κατόρθωσαν καί ἔξημέρωσαν τήν ἐλιά καί τήν καλλιέργησαν.

Άλλοι λένε ὅτι ἐδῶ μᾶς ἤλθε ἀπ' τή Μ. Ασία. Άλλοι ὅτι τήν ἔφερε ἀπ' τόν Δούναβη ὁ Ἡρακλῆς γιά νά γίνει: «μνημόσυνον κάλλιστον τῶν ἀγώνων καί στέφανος τῆς ἀρετῆς τῶν νικώντων» (Πίνδαρος ΟΛΥΜΠΙΑ Γ'). Τό ρόπαλό του δέ, μέ τό δόποιο τόσα πολλά κατορθώματα είχε κάνει, ἀπό ἀγριελιά ἡταν φτιαγμένο.

Ἀπ' δπου δμως καί ἂν ἤλθε ἐδῶ ἡ ἐλιά - εἶναι ἐξακριβωμένο ὅτι ἐφύετο κι' ἀλλοῦ - τό βέβαιο εἶναι ὅτι ἐδῶ τή δέχτηκαν, τή λάτρεψαν σά δένδρο ἱερό καί τήν ἔκαναν σύμβολο εἰρήνης καί φιλίας.

Άκόμα καί σήμερα γι' αὐτόν πού ἔρχεται χωρίς ἐχθρικές διαθέσεις λέμε: «Κρατεῖ κλάδον ἐλαίας».

Τήν ἔκαναν ἀκόμα ἔπαθλο στούς Ὀλυμπιονίκες καί γιά τούς λόγους αὐτούς δποιος σκόπιμα κατέστρεψε μιά ἐλιά, στήν Ἀθήνα, ἐτιμωρεῖτο μέ μεγάλη ποινή καί πολλές φορές μέ θάνατο.

Στούς νικητές τῶν Παναθηναίων δινόταν σάν βραβεῖο δμορφα

βάζα γεμάτα μέ λάδι ἀπ' τίς ιερές ἐλιές τῆς Ἀθηνᾶς, πού γράφανε πάνω τους: «ΤΩΝ ΑΘΗΝΗΘΕΝ ΑΘΛΩΝ», δηλαδή, «Ἀπ' τούς ἀγώνας στήν Ἀθήνα».

Στή δική μας περιφέρεια ή ιστορία τῆς ἐλιᾶς δέν ἔχει ἄκρη. Χάνεται στά σκοτάδια τοῦ χρόνου. Ὁ ἐλαιώνας τῆς Ἀμφίσσης εἶναι ἔνας ἀπ' τούς πιό καλούς τῆς χώρας μας. Ή ποικιλία πού κυριαρχεῖ εἶναι ἡ «Πατρινέϊκη» ή ἡ Σαλωνίτικη ὅπως τῇ λένε, δηλαδή αὐτή πού εἶναι μεγάλη, στρογγυλή καί μέ κύριο χαρακτηριστικό τήν ἀνθεκτικότητα στό χρόνο καί τόν μεγάλο πλοῦτο τῆς σέ λιπαρά, ἄλατα καί βιταμίνες.

Εἶναι γνωστό ὅτι οἱ Σαλωνίτικες ἐλιές ἦταν περίφημες ἀπό πάρα πολύ παλιά. Τόν 15ο αἰ. οἱ Ἄγγλοι περιηγηταί Spon & Weller, ὅταν πέρασαν ἀπ' τήν περιοχή μας θαύμασαν τό μέγεθος τῶν ἐλαιοδένδρων καί τοῦ καρποῦ ἴδιαίτερα τῶν «κολυμβάδων ἐλαιῶν», οἱ όποιες «ἡξιοῦντο τῆς τιμῆς ἵνα παρατίθενται εἰς τήν τράπεζαν τῶν Σουλτάνων». Δηλαδή ἡ Σαλωνίτικη ἐλιά ἦταν κάτι σάν το σκωτσέζικο ούζκι, σάν τό Ρωσικό χαβιάρι ή τά ποῦρα τῆς Ἀβάνας, γνωστές σ' ὅλο τόν κόσμο.

«Νάμουν ἐλιά στά Σάλωνα
καί κλῆμα στήν Δεσφίνα...»,
ζηλεύει δ τραγουδιστής λαός μας.

Ἐχω ἀκούσει ὅτι οἱ Ἄγγλοι γιά νά μᾶς δώσουν τό δάνειο τῶν 800.000 λιρῶν, τόν 3ο χρόνο τῆς ἐπανάστασης (1823), ζήτησαν καί ἔλαβαν ώς ἐγγύηση τῶν ἐλαιῶνα τῆς Ἀμφίσσης.

Στό Νομό μας δημιουργήθηκαν ἀργότερα καί σέ ἄλλα μέρη ἐλαιῶνες, ὅπως στήν Έρατεινή, τήν Κίσελη καί ἀλλού.

3. Η ΕΛΙΑ ΣΤΗ ΘΡΗΣΚΕΙΑ ΜΑΣ

Ἄν δημως εἶναι τό ιερό δένδρο τῶν Ἑλλήνων, ἄλλο τόσο εἶναι ιερό καί γιά τούς Ὁρθόδοξους Ἑλληνες.

Ο Νώε μέ τό κλαδί τῆς ἐλιᾶς πού τοῦ ἔφερε τό περιστέρι ἔμαθε ὅτι «τό ῦδωρ κεκόπτακεν ἀπό τῆς Γῆς».

Ο Χριστός στήν ἐλιά, τήν παραμονή τῆς σταυρώσεώς Του, εἶπε τήν ἀγωνία Του καί γι' αὐτό ὅταν Αὐτός ὀφῆκε τό πνεῦμα, ή ἐλιά πόνεσε περισσότερο ἀπό ὅλα τά ὄλλα δένδρα. Λένε ὅτι ἐκείνα ἔχασαν τά φύλλα τους ἐνώ ή ἐλιά δέν τά ἔχασε καί ὅταν ἐκείνα τήν κατηγόρησαν γιά ἀδιαφορία κ.λπ., ἐκείνη τούς ἀπήντησε: «Ἐμένα δέν

μοῦ πέσανε τά φύλλα, ἀλλά ξεράθηκε ἡ καρδιά μου». Καὶ αὐτή τήν ἐξήγηση δίνει ὁ λαός μας στό ἀνεξήγητο γεγονός ὅτι ἡ καρδιά τῆς ἐλιᾶς εἶναι ξερή.

Μέ λάδι τῆς ἐλιᾶς γίνεται τό χρήσιμο, ἀπ' τὸν παπᾶ, αὐτοῦ πού βαπτίζεται. Λάδι τῆς ἐλιᾶς εἶναι τό βασικό ύλικό για τήν παρασκευή τοῦ Θείου Μύρου.

Μέ λάδι τῆς ἐλιᾶς γίνεται τό χρήσιμο στό ὅλο χριστιανικό Μυστήριο τοῦ Εὐχελαίου.

Λάδι ρίχνει ὁ παπᾶς στὸν τάφο γιά νά συνοδεύσει τό νεκρό στό τελευταῖο του ταξίδι.

Λάδι θά χρησιμοποιήσουμε γιά νά κρατήσουμε ἀναμμένο τό «ἀκοίμητο» κανδύλι τῆς Ἁγίας Τράπεζας, ἀλλά καὶ λάδι θά κάψουμε στό κανδύλι τοῦ εἰκονοστασίου τοῦ σπιτιοῦ μας. Τό λάδι εἶναι ἡ συχνότερη προσφορά ἀνθρώπων στούς Ἁγίους καὶ νεκρούς.

Γιά τόν «σίτον, τόν οίνον καὶ τό ἔλαιον» προσεύχεται συνεχῶς ὁ κλῆρος. (Ο Αριστοφάνης στίς ΘΕΣΜΟΦΟΡΙΑΖΟΥΣΣΕΣ ἀναφέρει γιά «ἄλφιτον», δηλαδὴ χονδροκομμένο ἀλεύρι, οἶνο καὶ ἔλαιον).

‘Η Ἐκκλησία μας ἔχει ταυτίσει τήν ἐλιά μέ τήν Παναγία.

«...Ἐλαία κατάκαρπος...», μᾶς λέει ὁ κανόνας τοῦ Θεοδώρου Λασκάρεως καὶ «Ἐλαία βλασταίνουσα, κλάδον ὥραιον, παρθένου, ἡτις τό ἄνθος ἀνθήσεις, Χριστόν...», ἀκοῦμε σέ προσόμιο Ἐσπερινοῦ Ἁγίας Ἀννης τήν 9η Δεκεμβρίου.

‘Η Ἁγία Εἰρήνη κλωνάρι ἐλιᾶς κρατεῖ.

Αὐτή εἶναι ἡ ἱστορία τῆς ἐλιᾶς πού ἔθρεψε δλες τίς προηγούμενες, ἀπό μᾶς, γενιές στήν περιοχή μας.

4. Η ΕΛΙΑ ΣΤΗ ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ

‘Ενα τέτοιο δένδρο μέ τόσα καλά πού προσφέρει στόν ἀνθρωπο δέν ἡταν δυνατόν νά μείνει μακριά, ξένο ἀπ' τόν λαό, τόν τόσο σοφό. Κι’ ἀπό ποῦ ν’ ἀρχίσει κανείς!

‘Αν κτυπήσεις μέ τό κλωνάρι τῆς ἐλιᾶς, πού τόση μακροβιότητα ἔχει, τό πρωΐ τῆς Πρωτοχρονιᾶς, ἐλαφρά, τά παιδιά καὶ πεῖς:

«Καλή Χρονιά - σάν τήν ἐλιά»,

ἐξασφαλίζεις σ’ αὐτά πολλά χρόνια, ἀφοῦ ἡ ἐλιά δέν ἔχει γεράματα. Ἄργει ν’ ἀναπτυχθεῖ, ἀλλά ἀργεῖ καὶ νά ξεραθεῖ, γι’ αὐτό συχνά ἀκούγεται τό:

«Βάλε ἐλιά γιά τό παιδί σου καί συκιά γιά τή ζωή σου», η «Ἐλιές ἀπ' τόν πατέρα σου κι' ἀμπέλι ἀπ' τά χέρια σου, ή «Κλῆμα τοῦ χεριοῦ σου κι' ἐλιές ἀπ' τόν παπποῦ σου», καί ἀρχετά ἄλλα πού μαρτυροῦν δτι ἡ ἐλιά εἶναι χιλιόχρονη.

Οταν θέλουν νά τονίσουν δτι κάποιος ὑπέφερε πολύ, δτι πέρασε πολλά βάσανα, λένε: «Αύτός ἤπιε τό λάδι τῆς ἀγριελιᾶς», δηλαδή πικράθηκε πολύ.

Μιά παροιμία πού δέν χρειάζεται ἔξήγηση λέει: «Οὕτε λιά χωρίς ξεράδι, οὔτε ἄνθρωπος χωρίς φευγάδι».

Σέ πολλές περιπτώσεις ὁ λαός μας σχετίζει τήν ἐλιά μέ τήν γυναικα. Όταν θέλει νά ξεχωρίσει τήν καλή λαδολιά ἀπ' τις ἄλλες, λέει:

«Οσο σφιχτή ἡ ἀγκαλιά, τόσο καλό τό χάδι
κι' δσο μικρή 'ναι ἡ ἐλιά, τόσο καλό τό λάδι».

Κι' δταν θέλει νά τονίσει τόν καλύτερο τρόπο ἐπεξεργασίας τῆς ἐλιᾶς στό λιτροβιό μᾶς λέει πάλι: «΄Η ἐλιά μοιάζει μέ τή γυναικα. Όσο περισσότερο τή χαϊδεύεις, τόσο περισσότερο σου δίδει». Είναι γνωστό δτι δσο περισσότερο μαλάσσεται, στό ειδικό μηχάνημα τοῦ λιτροβιοῦ, τόν μαλακτήρα, ἡ ἐλαιοζύμη, τόσο περισσότερο λάδι ἀποδίδει.

Άλλα καί μέ τή δμορφάδα ἔχει σχέση: «΄Εχεις χείλη κοραλένια καί στό μάγουλο ἐλιά» ή «νά φιλήσω τήν ἐλιά, τήν ἐλίτσα σου, καί τόν ἀσπρό σου λαιμό» ζητᾶ ὁ ἐρωτιάρης. Άλλα καί ὁ ξενητεμένος θυμάται...

– Έχεις ἐλιά στό μάγουλο
καί λιά στήν ἀμασχάλη,
κι' ἀνάμεσα στό στήθος σου
τ' ἀνδρός σου φυλαχτάρι...

5. ΔΙΑΦΟΡΑ ΣΤΑΤΙΣΤΙΚΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

Οι ποικιλίες τῶν ἐλιῶν ὑπολογίζεται δτι ξεπερνοῦν τίς 250, ἀπ' τίς δποιες στήν Έλλάδα καλλιεργοῦνται ἀρχετές μέ πολλά κοινά δνόματα.

Διακρίνονται σέ Μικρόκαρπες, Μεσόκαρπες καί Μεγαλόκαρπες. Παραθέτουμε παρακάτω τά δνόματα αύτῶν πού βρίσκονται στήν Έλλάδα δπως μᾶς τά παραδίδει ὁ καθηγητής τῆς Ανωτάτης Γεωπονικῆς Σχολῆς Ή. Άναγνωστόπουλος, στό βιβλίο του «Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΛΑΙΟΚΟΜΙΑ - 1931»:

Άδραμυτική	Κατσολιά	Μυρτολιά
Άετονυχολιά	Κοθρέϊκη	Ξανθολιά
Άιβαλιώτικη	Κοκκωνολιά	Παστολιά
Άπολυτή	Κολοβή	Πατρινέϊκη
Άρβανιτολιά	Κολυμπάδα	Πρικολιά
Άσκούδα	Κονσερβολιά	Σαλωνίτικη
Άσπρολιά	(Σαλωνίτικη)	η Άμφισσης
Βάσικη	Κορωναίκη	Σουβλολιά
Βασιλικάδα	Κρεβατολιά	Σπαρολιά
Βοδίτικη	Λαδολιά	Στραβομύτικη
Βολιώτικη	Λιανογαϊδουρολιά	Στρογγυλή η Γαλανή
Γαϊδουροχονδρολιά	Λιανολιά	Στρουμπολιά
Γλυκολιά	Μακρυνή	Ταγιάδα
Δαφνολιά	Μανάκι	Τρισολιά
Θασίτικη	Μαρατολιά	Τσουνάτη
Θρουμπολιά	Μάτσα	Φραγκολιά
Καλαματιανή	Μεγαρίτικη	Χονδρολιά
Καλοκαιρίδα	Μηλολιά	Ψίλολιά
Καράντζα	η Μυλάλεγρο	
Καρυδολιά	Μικρόκαρπη	

Τά έλαιοδενδρα πού καλλιεργοῦνται στή Φωκίδα είναι περίπου 1.250.000. Απ' αύτά τά 800.000 καλλιεργοῦνται στόν έλαιωνα Άμφισσης, αύτόν πού περιλαμβάνει τά χωριά Δροσοχώρι, Έλαιωνα, Σερνικάκι, Άγιο Γεώργιο, Άγιο Κων/νο, Χρισσό, Δελφοί, Ίτέα, Κίρρα, Γαλαξείδι, Βουνιχώρα καί Άγια Εύθυμια, δπως καί τήν Άμφισσα ἀσφαλῶς.

Απ' αύτά, τά διοῖα είναι φυτευμένα σέ 62.000 στρέμματα περίπου, τό 99% είναι τῆς ποικιλίας πού λέγεται Πατρινέϊκο η Κονσερβολιά Άμφισσης.

Μέ τίς έλιες αύτές ἀσχολοῦνται γύρω στά 3.000 νοικοκυριά, ητοι 2.000 στόν έλαιωνα Άμφισσης καί 1.000 στίς ἄλλες περιφέρειες.

Η παραγωγή στήν περιοχή Άμφισσης ἔφθασε τούς 30.000 τόνους, ἀλλά ό μέσος δρος κυμαίνεται μεταξύ 10 ἔως 12 χλιαρίδες τόνους τό χρόνο.

Στίς ἄλλες περιοχές ἔχουμε παραγωγή λαδιοῦ μόνο.

Απ' τούς 12.000 περίπου τόνους πού παράγονται στόν έλαιωνα Άμφισσης οι μισές είναι ἐμπορεύσιμες καί τό 80% περίπου ἀπ' αύτές

έξαγονται σέ διάφορες χώρες, όπως στη Γιουγκοσλαβία, Βουλγαρία, Ρουμανία και χώρες της τ. Σοβιετικής Ένωσης. Μικρές ποσότητες έκλεκτών έλιων έξαγονται στήν Ιταλία, τίς Η.Π.Α. και άλλού.

6. ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ

Η έλια θέλει μεγάλη καλλιέργεια μέ τίς παρακάτω φροντίδες:

α. **Οργωμα.** Στά έπιπεδα έδαφη πρέπει τήν "Άνοιξη νά γίνει ένα βαθύ ζργωμα, (αύτό έπρεπε νά γίνει τό Φθινόπωρο) και στήν άρχη τοῦ Καλοκαιριοῦ, νά γίνει ένα δεύτερο, τό «γύρισμα», όπως τό λέγανε, μέ σκοπό νά κλείσουν όλες οι τρύπες τοῦ έδαφους πού θά έπετρεπταν τή διαφυγή τῆς ύγρασίας δπ' αύτό.

«"Άκουσεν ή έλια τ' ἀλέτρου κι' ἐνόμισεν ἔν' αὔλακας», λένε στήν Κύπρο, που πάει νά πεῖ ότι ένα καλό ζργωμα ίσοδυναμεῖ μέ ένα καλό πότισμα.

Στά έπικιλνή έδαφη, έκει δηλαδή πού δέν μπαίνει ἀλέτροι, τό λόγο έχει τό ξυνάρι. Τό Φθινόπωρο ἀνοιγαν ένα λάκκο γύρω - γύρω στή ρίζα, τό «ξεχώνιασμα», όπως τό λέγανε, γιά νά δέχεται όλα τά νερά τοῦ χειμῶνα και νά δερίζεται τό χῶμα και μόλις ἀρχίζουν οι ζέστες έκλειναν αύτούς τούς λάκκους και κάνανε ένα άναχωμα γύρω στή ρίζα γιά νά προστατεύεται αύτή ἀπ' τήν πολλή ζέστα τοῦ Καλοκαιριοῦ.

Στά παληά χρόνια τό ζργωμα γινότανε μέ βόδια και ἄρχιζε τόν Γενάρη και τελείωνε τόν Μάη. Τά βόδια ἀντικατέστησαν τά ἄλογα μέ τά μουλάρια και αύτά τά ἀντικατέστησε τό τραχτέρ μέ τή... φρέζα του.

β. Λίπανση. Άλλη φροντίδα είναι ή λίπανση. Ό καλύτερος τρόπος λίπανσης τῆς έλιας είναι μέ κοπριά τῶν ζώων. Ίδιαίτερα καλή είναι αύτή τῆς γίδας. Ή κοπριά τῶν ζώων ἔκτός ἀπ' τίς χημικές - θρεπτικές ούσιες, τίς ἀπαραίτητες γιά τό δένδρο, που διαθέτει αύτή, ἀφρατίζει τό χῶμα και μέ τούς μικροοργανισμούς πού ἀναπτύσσει βοηθᾶ στόν ἀπαραίτητο δερισμό τοῦ έδαφους.

Αύτοκίνητα δέν ύπηρχαν τότε, ἔκτός ἀπό μερικά ταξί, ἐλάχιστα λεωφορεῖα και λίγα φορτηγά. Όλες οι μεταφορές γινόντουσαν μέ μεταφορικά ζῶα. Δέν ύπηρχε σπίτι που νά μήν έχει ζέστω και ένα φτωχό γαϊδούρι. Τά δυνατά σπίτι που είχαν και περισσότερες ἀνάγκες

εἶχαν δύο καὶ σέ λίγες περιπτώσεις καὶ τρία ἄλογα ἢ μουλάρια.

Ἡ κοπριά τῶν ζώων αὐτῶν, μαζί μ' αὐτή πόσδι ἀφηναν τά «μανάρια», δῆλαδὴ τά λίγα γιδοπρόβατα πού διατήροῦσε κάθε σπίτι γιά τίς ἀνάγκες του, κόπριζε ἔνα ἀρκετό ἀριθμό ἐλαιοδένδρων τό χρόνο.

Αὐτοί πού εἶχαν πολλά δένδρα, ἀπό τό χειμῶνα «έπαιρναν μαντριά», δῆλαδὴ ἀγόραζαν τήν κοπριά ἀπό κάποιο μανδρί, ἀπ' αὐτά, τά ἀρκετά, πού ὑπῆρχαν γύρω στόν ἐλαιῶνα. Ὅταν φεύγανε τά κοπάδια γιά τά βουνά καὶ ἀφοῦ ἐρχόντουσαν οἱ ζέστες καὶ στέγνωνε ἡ κοπριά, τότε πήγαιναν οἱ ἐνδιαφερόμενοι τή μάζευαν σέ σωρούς, τή σάκκιαζαν σέ λινάτσες καὶ τή μετέφεραν στά κτήματά τους.

Ἐκεῖ τήν «καταχώνιαζαν» σέ λάκκους περιμένοντας πλέον πότε αὐτή θά χωνευθεῖ ἀπ' τό ἔδαφος καὶ θά θρέψει τό δένδρο.

Ἄν ύπηρχε καὶ νερό καὶ ποτιζόταν θά διευκόλυνε πάρα πολύ τή χώνεψη καὶ θάταν πραγματική εύλογία.

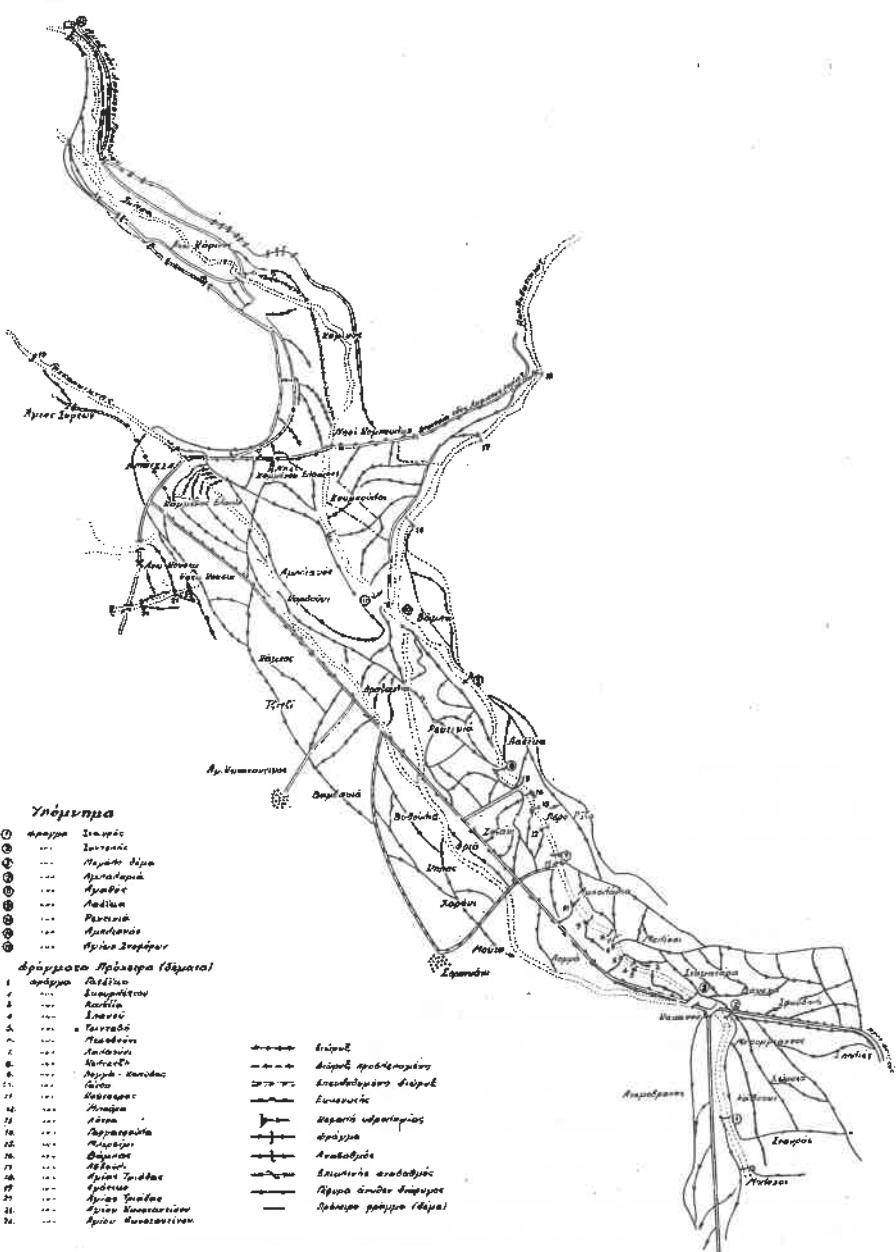
Τά διάφορα χημικά λιπάσματα καὶ κυρίως αὐτό τής ἀμμωνίας βοηθοῦν πολύ τό δένδρο εἰς τό νά γίνει δυνατό καὶ νά καρποφορήσει.

Ἐνας ἄλλος καλός τρέπος λιπάνσεως εἶναι αὐτός τής «χλωρῆς», δπως τή λένε. Δῆλαδὴ μέ τό νά σπείρουμε κάποιο ψυχανθές φυτό καὶ νά τό δργώσουμε ἐπειτα πρίν προλάβει αὐτό νά δέσει τούς καρπούς του, πρίν δῆλαδὴ προλάβει νά καταναλώσει τό ἄζωτο πού αὐτό εἶχε συγκεντρώσει στίς ρίζες του γιά τό σκοπό τής καρποδέσεως.

γ. Πότισμα. Τό πότισμα τής ἐλιᾶς εἶναι ἀπαραίτητο νά γίνεται κάθε μῆνα. Ἐπειδή δέν ύπάρχουν τόσα νερά στήν περιφέρεια, διάγγος τής Ἀμφισσας ποτίζεται κάθε φορά πού τά ποτάμια θά κατεβάσουν νερά καὶ τό καλύτερο εἶναι αὐτό πού μᾶς ἐρχεται μέ τά πρωτοβρόχια, γιατί τότε γίνεται ή λεγομένη ύδρολίπανσις.

Ἐκεῖνα τά χρόνια, πού δέν ύπηρχε ὁ TOEB, οἱ ἀγρότες μόλις καταλάβαιναν δτι θά κατεβάσει ὁ Κολοβατιανός ἢ ἡ Σκάτσα, ἐπαιρναν τό ξυνάρι τους, τό φανάρι τους, κάποιο ἀδιάβροχο ἢ κάπα, ἀλλά καὶ τό μαχαίρι τους ἢ τό κουμπούρι τους καὶ κατέβαιναν νά ύποδεχθοῦν τήν κατεβασιά.

Ἡταν ἡρωϊκή ἡ προσπάθειά τους, ἀφοῦ τίς περισσότερες φορές στρέφανε τή ροή τοῦ νεροῦ πρός τό κτήμα τους, στό «δέμα» τους, χρησιμοποιώντας τό κορμί τους. Γίνεται φανερό δτι ή κούραση ξεπερνοῦσε τά ὅρια καὶ γι' αὐτό ὅποιος τολμοῦσε νά μή τή σεβαστεῖ, πολλές φορές τό πλήρωνε μέ τή ζωή του. Ἀρχετούς φόνους

διηγοῦνται οἱ παληότεροι, πού ἔγιναν γιατί κάποιος πῆγε νά κλέψει ἢ νά διεκδικήσει τό νερό, αὐτό πού οἱ πρῶτοι, μέ τόν τρόπο πού περιγράψαμε, εἶχαν κατορθώσει νά κρατήσουν.

Οἱ γυναῖκες ἀπ' τή στιγμή πού οἱ ἄνδρες ξεκινοῦσαν γιά τό πότισμα, ἐπεφταν στά γόνατα μπροστά στά εἰκονίσματα καί προσευχόντουσαν γιά νά μή γίνει κακό.

Πράγματι τυχερά ἦταν τά κτήματα πού δεχόντουσαν τά πρῶτα νερά τῆς κατεβασίας πού ἦταν πολύ πλούσια σέ θρεπτικές ούσεις γιά τά δένδρα.

Τήν ἄνοιξη, μέ τίς πρῶτες ζέστες ἀρχίζει τό λυώσιμο τῶν χιονιῶν καί ἔτοι τά ποτάμια κατεβάζουν νερό, ἀλλά γάργαρο τούτη τή φορά.

‘Ο Δῆμος Ἀμφίσσης εἶχε δικαιώματα σ’ αὐτό τό νερό. Σ’ αὐτό πού κατέβαζε ἡ Σκίτσα κατά 100%. Σ’ αὐτό τοῦ Κολοβατιανοῦ εἶχε δικαιώματα ἀπό τίς 5 τό ἀπόγευμα μέχρι τό πρωί τῆς ἐπομένης, γιατί τήν ἡμέρα τό χρησιμοποιοῦσε προνομιακά ἡ Τοπόλια.

‘Η διαχείριση τοῦ νεροῦ αὐτοῦ γινόταν ἀπ’ τούς νεροχράτες - Υδρονομεῖς - οἱ δόποιοι εἶχαν ὀγοράσει τό νερό σέ δημοπρασία καί τό διέθεταν σέ δποιον πλήρωνε.

Αὐτά ἵσχυαν μέχρι τό 1952, ἐποχή πού ἰδρύθηκε ὁ ΤΟΕΒ (Τοπική Ὁργάνωσις Ἐγγείων Βελτιώσεων) ΑΜΦΙΣΣΗΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΧΩΡΩΝ «Γ. ΚΟΤΤΟΡΟΣ».

Γιά τά νερά τοῦ Πλειστοῦ, τό προνόμιο εἶχε ἡ κοινότης Χρισσοῦ μέχρι τῆς ἰδρύσεως τοῦ ΤΕΟΒ - «ΤΡΙΖΟΙΝΙΚΟΣ ΤΣΟΤΡΑΣ», τό 1952, ὁ δόποιος διαχειρίζεται καί τά νερά τῆς πηγῆς ΤΡΙΖΟΙΝΙΚΟΥ καί τῆς ἐκεὶ λίμνης, πού ἀξιοποίησε ὁ πολύ προοδευτικός Λουκᾶς Τσότρας!.

δ. Κλάδεμα. Τό κλάδεμα τῆς ἐλιᾶς εἶναι πραγματική τέχνη. Πρέπει, λέει, νά δοθεῖ στήν κόμη τοῦ δένδρου κάποιο σχῆμα καί προτιμᾶται αὐτό τοῦ κυπέλλου. Μέ τό κλάδεμα ἀποβλέπουμε στή διατήρηση τοῦ δένδρου σέ πλήρη ζωτικότητα μέ τό νά ἀφαιρέσουμε τούς λαίμαργους βλαστούς καί τά ἄχρηστα κλαδιά. ‘Ἐτσι πετυχαίνουμε τήν καλύτερη θρέψη τῶν χρήσιμων μερῶν τοῦ δένδρου καί συνεπῶς καλύτερη καρποφορία.

‘Ἐνα καλό κλάδεμα κατανέμει τήν κυκλοφορία, τόν ἀερισμό καί τόν φωτισμό τῶν ἐσωτερικῶν κλάδων καί ἔξοικονομεῖται νερό, ἀπολύτως ἀπαραίτητο, ίδιαίτερα στή σημερινή ἐποχή πού ἡ λειψυνδρία μαστίζει τήν περιοχή καί τή χώρα.

Άκομα ἔνα καλοκλαδεμένο δένδρο ἀντέχει περισσότερο στίς ἀσθένειες καί τελικά αὐξάνει τήν καρποφορία.

“Ομως ἡ πεῖρα λέει: «Ἡ ἐλιά θέλει τρελλό νοικοκύρη» ἢ «ἡ ἐλιά θέλει τσεκούρι καί τ' ἀμπέλι κλαδευτήρι».»

‘Ο πατέρας μου, πού ἐθεωρεῖτο ἀπ' τούς προοδευτικούς γιά τήν ἐποχή του, ἔλεγε ὅτι ὅταν λιπαίνεις τήν ἐλιά, είναι σά νά γονατᾶς μπροστά της καί νά τήν παρακαλᾶς νά κάνει καρπό. “Οταν ὅμως τήν κλαδεύεις είναι σά νά στέκεσαι μπροστά της μέ τό τσεκούρι καί νά τῆς λές: Ἡ κάνεις καρπό ἡ σέ τρώει τό τσεκούρι.

Γίνεται φανερό ὅτι ἡ ἐλιά θέλει γερό κλάδεμα μέ κύριο σκοπό τήν ἀνανέωση τῶν κλάδων της.

7. ΕΧΘΡΟΙ - ΑΣΘΕΝΕΙΕΣ ΚΑΙ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΑΥΤΩΝ

‘Ἡ ἐλιά είναι ἀπ' τά δέντρα πού ἔχουν πολλούς ἔχθρους καί ἀσθένειες. Ἄλλοι μποροῦν νά καταστρέψουν ἐντελῶς τό δένδρο ἢ τήν παραγωγή του κι’ ἄλλοι νά μειώσουν τήν ἀξία της. Ἐντομα, Μύκητες καί Βακτηρίδια είναι αὐτά πού προσβάλουν τό δένδρο καί τόν καρπό. Κυριότερα ἔντομα παράσιτα είναι: ὁ Δάκος, ὁ Πυρηνοτρίτης, ὁ Ρυγχίτης, ὁ Φλοιοτρίβης, ὁ Φλοιοφάγος, ὁ Φλοιόθριψ, ἡ Ψύλλα ἢ Βαμβακάδα, κοκοειδῆ σπως τό Λεκάνιον κ.ἄ. Μύκητες, παράσιτα είναι τό Κυκλοκόνιο, Βούλα ἢ ξεροβούλα, φωμα, γλοιοσπόριο ἢ παστέλλα, καπνιά, σαπίλα ἢ κουφάλιασμα. Βακτηρίδια είναι ὁ Καρκίνος ἢ φυματίωση.

Κυριώτερες ἀπ' αὐτές είναι ὁ Δάκος, ὁ δρόπιος ἐναποθέτει τά αύγά του στόν καρπό καί τόν υποβαθμίζει πάρα πολύ.

‘Ο Πυρηνορίτης, ὁ δρόπιος ἐναποθέτει τά αύγά του στόν πυρήνα τού καρπού μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχουμε μεγάλη καρπόπτωση.

Τό λεκάνιον, τό δρόπιο ἐκτός ἀπ' τό ὅτι ἀπομιζᾶ τούς χυμούς τοῦ δένδρου, τό ντύνει καί μέ ἔνα είδος κολλητικῆς ούσίας, ἡ ὁποία ἐμποδίζει τήν ἀναπνοή τοῦ δένδρου μέ ἀποτέλεσμα νά φθάνει μέχρι τήν ξήρανση.

Τό Κυκλοκόνιο, τό δρόπιο μπαίνει ἀπ' τή ρίζα καί φράζει τά ἀγγεῖα τοῦ δένδρου καί σέ πολλές περιπτώσεις τό ξηραίνει.

Άκολουθοῦν ἡ Φυματίωση, ἡ παστέλλα κ.ἄ.

Γύρω στούς κατωκοιμένους τόπους οἱ ἐλιές ἔχουν τή μορφή τοῦ

ξέρακα, γιατί δι Φλοιοτρίβης δι όποιος ένδυμει, μαζί με άλλα ξυλοφάγα, στά κλαριά πού είναι συσσωρευμένα στίς αὐλές των σπιτιών για τις άναγκες του σπιτιού έχει άπό έκει εύκολη τήν πρόσβαση στά γύρω δένδρα. «Ἄκουσεν ἡ ἐλιά τό μυστρίν κι' ἐλούσθην τοῦ κλαμάτου», λένε στήν Κύπρο.

Οι περισσότερες άσθενεις τῆς ἐλιᾶς καταπολεμοῦνται με ραντίσματα άπό διάφορα φυτοφάρμακα. Ιδιαίτερα καταπολεμεῖται δάκος δι όποιος ύπερβολικά ύποβαθμίζει τήν ποιότητα του καρπού.

Γιά τήν καταπολέμηση του Δάκου έχει ίδρυθει εἰδικό Ταμείο, άπ' τό 1965, τό Ταμείον Προστασίας Έλαιοπαραγωγῆς Ν. Φωκίδος, πού έποπτεύεται άπ' τή Δ/νση Γεωργίας του Νομού.

Τηρήχε τέτοιο ταμείο καί προπολεμικά (1922) τό όποιο άτονισε καί καταργήθηκε λόγω τοῦ Πολέμου.

Η άποστολή του Ταμείου είναι ή καταπολέμηση του Δάκου. Αύτη γίνεται με φεκασμό άπό δέρα - άεροπλάνα καί ἐλικόπτερα -, άπ' τή δεκαετία του '80, ένω πρῶτα γινόταν άπό έδάφους με ἐπινώτιες φεκαστῆρες καί ήταν δολωματικός, δηλαδή στά τρία δένδρα φεκάζαντα τό ἔνα.

Σήμερα ἐπονήλθαμε στόν φεκασμό με ἐπινώτιες φευκαστῆρες ή με φεκαστικό πού είναι τοποθετημένο πάνω σέ τρακτέρ, γιατί άπειδείχθη δτι δι άεροφεκασμός είναι πολύ δυνιοικολογικός, άφού κάνει μεγάλη ζημιά καί στά ὀφέλιμα ἔντομα, άλλα καί σ' δλο τόν φτερωτό κόσμο τῆς περιοχῆς.

Ο φεκαστικός πολτός άποτελεῖται άπό πρωτεΐνη, χυρίως μελάσσα, στήν όποια έχει ριφθεὶ δηλητήριο ἔντομοκτόνο. Η μυρουδιά τοῦ πολτοῦ προκαλεῖ τό ἔντομο, τό όποιο τρώγοντάς τον φοφάει.

Γιά νά γνωρίζουν οι άρμόδιοι ἀν ύπάρχει πληθυσμός Δάκου, πού καί σέ ποιό ψφος, άπ' τήν ἀρχή τοῦ Ιουνίου έχουν τοποθετήσει δακοπαγίδες μέσα στίς δποίες τοποθετούν, διαλυμμένη σέ νερό, θείκη ἀμμωνία. Ο παγιδοθέτης κάθε πέντε μέρες καί μέχρι τόν Νοέμβριο, ἀνανεώνει τό περιεχόμενο τῆς παγίδας καί καταμετράει τόν πληθυσμό τοῦ Δάκου, χώρια τόν ἀρσενικό καί χώρια τόν θηλυκό καί τό άποτέλεσμα αύτῆς τῆς καταμέτρησης ἀναφέρει τήν ίδια μέρα στή Διεύθυνση Γεωργίας, ή όποια μπορεῖ ἔτσι νά έχει σαφῆ εἰκόνα τῆς προσβολῆς καί τή δυνατότητα νά μπορεῖ νά άποφασίσει γιά τό ἀν θά ἐπέμβει καί πού.

8. ΣΥΓΚΟΜΙΔΗ - ΕΝΑΠΟΘΗΚΕΥΣΗ

«Η ἐλιά εἶναι Κυρά κι' ὅποτε θέλει κάμνει». Τό παραπάνω ἀπόφθεγμα μᾶς δηλώνει ότι ή ἐλιά δέν κάνει κάθε χρόνο καρπό, ἀλλά καὶ ὅταν κάνει, δέν κάνει τίς ἵδιες περίπου ποσότητες.

Στήν περιοχή μας, ὅπου χρησιμοποιεῖται ὁ ραβδισμός, ή ἐλιά καρπίζει κάθε δεύτερο χρόνο καὶ τοῦτο ἐπειδή ή ἀνθοφορία καὶ στη συνέχεια καρποφορία γίνεται πάντοτε σέ κλαδί δύο ἑτῶν.

Ἐάν βρισκόμαστε στή χρονιά τῆς καρποφορίας καὶ οἱ καιρικές συνθῆκες εἶναι εὐνοϊκές τότε τό δένδρο θά φορτωθεῖ. Ἀπ' αὐτόν τόν καρπό ἀρκετή ποσότητα θά πέσει εἴτε ἀπό ἀδυναμία τοῦ δένδρου νά θρέψει καὶ νά μεγαλώσει δλο αὐτόν, εἴτε γιατί ὁ πυρηνοτρίτης ἔχει προσβάλει ἔνα μέρος του.

Αὐτός πού θά πέσει μετά τό τέλος τοῦ Αὔγουστου ἔχει μιά ποσότητα λαδιοῦ καὶ γι' αὐτό δέν τόν ἀφηναν νά πάει χαμένος καὶ τόν μάζευαν. «Τοῦ Σταυροῦ - 14 Σεπτεμβρίου - σταυρώνει τό λάδι», λένε οἱ παληοί, δηλαδή ἀποκτά λάδι ή ἐλιά. "Ἐτσι μετά τά πρῶτα πρωτοβρόχια ἀρχιζε τό μάζεμα τῆς «χαμάδας», ή ὅποια ὅταν συγκεντρωνότανε τήν πήγαιναν στό λιτροβιό καὶ βγάζανε τό πρώτο λάδι, μέ τό ὅποιο μάλιστα φτιάχνανε καὶ τίς πρῶτες «τηγανίτες», γιά τό καλό τῆς χρονιᾶς.

Μέ τό βγάλσιμο τοῦ Νοεμβρίου ἀρχιζε τό τίναγμα, ὁ ραβδισμός δπως τόν λένε ἀλλοῦ. Ο τιναχτής ἀνεβαίνει στό δένδρο κρατώντας μιά βέργα ἀπό πάληουρα συνήθως - μπορεῖ νά εἶναι καὶ ἀπό μουριά ή ἀπό κέδρο - πού ἔχει μάκρος ἀπό 2½ ἔως 5 μ. καὶ μ' αὐτή ρίχνει κάτω τίς μαῦρες ἐλιές. Κατόπιν ἔρχονται οἱ γυναικες ἀπό κάτω καὶ τή μαζεύουν μέ τά χέρια. Ἄλλες τίς ρίχνουν πρῶτα μέσα στήν ποδιά τους, πού κρέμεται ἀπ' τή μέση τους κι' ἄλλες κατευθείαν μέσα στό κοφίνι, πού ὅταν αὐτό γεμίσει τό ἀδειάζουν στό γαλίκι. "Οταν γεμίσουν τά δύο γαλίκια, τότε γίνεται τό φόρτωμα, τό φορτώνουν στό ζῶο καὶ κατευθείαν στό σπίτι.

Ἐδώ περιμένει ή νοικοκυρά, ή ὅποια θα κάνει τή διαλογή. Οι ἐλιές ρίχνονται πάνω στή διαλέχτρα καὶ διαχωρίζονται μία - μία σέ Α'. καὶ Β'. ποιότητα, στό «Χανδρί», στά «Κρούκια», στίς «Ζαρωμένες» καὶ στή «Χαμάδα».

Τή Α'. ή οι «Πρῶτες», δπως τίς λένε, εἶναι οἱ μεγάλες, γυαλιστερές καὶ γερές ἐλιές πού δέν πρέπει νά εἶναι περισσότερες ἀπό 180 σέ κάθε κιλό.

‘Η Β’. ή «Δεύτερες» είναι σάν τις Πρώτες, δλλά τό μέγεθός τους είναι μικρότερο και ό όριθμός των κομματιών σε κάθε κιλό κυμαίνεται μεταξύ των 181 και 280.

Τό «Χανδρί» είναι γερές έλιές, άλλα φιλές, μικρότερες από τις Δεύτερες, μέ περισσότερα δηλαδή κομμάτια από τά 281 σε κάθε κιλό.

Οι «Ζαρωμένες» είναι χονδρές έλιές, άλλα δέν είναι γυαλιστερές. ‘Εχουν ζαρώσει γιά κάποιο λόγο και κυρίως από τό κρύο.

‘Όταν λέμε «Κρούκια», έννοοῦμε τίς δσπρες, δηλαδή αύτές πού άκομα δέν ωρίμασαν.

Στή χαμάδα ρίχνονται δλες οί άλλες, δπως οί κτυπημένες, οί πάρα πολύ φιλές, αύτές πού έχουν προσβληθεῖ από Σαποβούλα κ.λπ. αύτές προορίζονται γιά έλαιοποίηση.

Οι Πρώτες και οι Δεύτερες ριχνόντουσαν μέσα σε κάδες ξύλινες έκεινα τά χρόνια και σέ πλαστικές σήμερα, πού ή χωρητικότητά τους κυμαίνεται από 500 μέχρι και 11.000 όκαδες έλιές, χωρίς τήν άλμη.

‘Η άλμη στήν άρχη είναι έλαιφρά, 6-8 βαθμῶν και δσο οί ζέστες μεγαλώνουν τόσο γίνεται πυκνότερη και φθάνει τούς 12-13 βαθμούς.

Οι έλιές Άμφισσης, γιά τίς δποίες μιλάμε, μποροῦν νά διατηρηθοῦν μέσα στήν άλμη γιά άρκετά χρόνια. Αύτές πού προορίζονται γιά τό έξωτερικό είναι οί Α'. και Β'. Ποιότητας. Οι άλλες καταναλώνονται στό έσωτερικό και πρέπει νά πωληθοῦν κατά τή διάρκεια τής Μ. Σαρακοστῆς. Τό Χανδρί άρκετές φορές έξαγεται και αύτό στό έξωτερικό.

Άπο πολύ ένωρίς τό πρωΐ και μέ δποιοδήποτε κρύο ξεκίναγε ή άργατιά γιά τίς έλιές. Σ’ ένα ζω ήταν φορτωμένα τά άδεια γαλίκια, τό κοφνί, τό σκόπλο μέ τό νερό, τό τράστο μέ τό φαγητό, πλήν τής κατσαρόλας, ή δποία πήγαινε στό χέρι και ή λινάτσα μέ τήν τροφή τού ζώου. Καβάλα δ τιναχτής κι’ από κοντά οί γυναικες - μαζωχτρες.

Κατά τίς 9.30 γινότανε διάλυμα και κολατσίζανε, δηλαδή τρώγανε καλά, γιατί γύρω στίς 2 μέ 3 τό άπόγευμα ξανατρώγανε πάλι, άλλα κάπως πρόχειρα τούτη τή φορά.

‘Αν τύχαινε νά υπάρχει και καλός γείτονας στό κτήμα, τότε ή μέρα περνοῦσε μέ τραγούδια, μέ φωνές και δμορφα πειράγματα.

Τό βράδυ γύριζαν κατάκοποι σπίτι τους και πολλές φορές τούς έπαιρνε ή νύχτα.

Σήμερα δλοι πᾶνε μέ αύτοκίνητο, στρώνουν πανιά ή δίκτυα γιά νά πιάνουν τίς έλιές πού ρίχνει δ τιναχτής και οί γυναικες

άσχολούνται μέ τό καθάρισμά τους ἀπ' τά φύλλα καὶ τό στρώσιμο τῶν πανιῶν. Στίς 3 δέ τό ἀπόγευμα βρίσκονται στά σπίτια τους. Ἡ διαλογή γίνεται μέ ἡλεκτροχίνητο διαλογέα καὶ ἔτσι ἡ δουλειά ἔχει κατά πολύ περιορισθεῖ.

Ἡ συλλογή τοῦ ἐλαιόκαρπου ἄρχιζε ἀπ' τά τέλη Νοεμβρίου καὶ ἀρκετές φορές ἔφθανε μέχρι καὶ τὸν Μάη. Ὄλα τά μέλη τῆς οἰκογενείας ἔπαιρναν μέρος στή συγκομιδή. Αὐτοί πού εἶχαν ἀρκετά δένδρα καὶ ἀρκετό καρπό καὶ δέν μποροῦσαν μόνοι τους νά φέρουν εἰς πέρας τόσο μεγάλο ἔργο, ἔβαζαν ἔργατες, κυρίως γυναικες, οἱ ὅποιοι ἦταν ντόπιοι ἡ ἀπ' τά γύρω χωριά. Κατά τίς 10ετίες '60-'70 ἡ περιοχή μας γέμιζε ἀπό Θεσσαλούς, ἀλλά σταμάτησαν κι' αὐτοί γιατί τήν συγκομιδή τήν κάνουν κυρίως οἱ Ἀλβανοί καὶ οἱ Βούλγαροι ἔργατες πού γι' αὐτό φθάνουν ἐδῶ, ἀφοῦ οἱ δικοί μας ἀσχολούνται μέ τά μεταλλεία περισσότερο παρά μέ τίς ἐλιές που ἔχουν γίνει ἀσύμφορες.

Οἱ ἐλιές Ἀμφίσσης τά παληά χρόνια ἦταν περιζήτητες στό ἔξωτειχό καὶ γι' αὐτό οἱ τιμές πωλήσεων ἦταν πάρα πολύ καλές. Σήμερα πού ἡ ἐλιά παράγεται καὶ σέ ἄλλες μή παραδοσιακές χώρες, δπως στό Μαρόκο, στήν Καλιφόρνια κ.ἄ. ἡ πού οι ἀγορές, δπως αὐτή τῆς Αίγυπτου, ἔκλεισαν γιά ἄλλους λόγους, ἡ ζήτηση τῆς ἐλιᾶς δέν εἶναι μεγάλη - τά τελευταία χρόνια μέ τή διάλυση τῆς Σοβ. Ἐνώσεως καὶ καταργήσεως τοῦ κομμουνιστικοῦ συστήματος κλείσανε καὶ οἱ μεγάλες ἀγορές τῶν Ἀνατολικῶν χωρῶν - ἔχει φθάσει στό μηδέν μέ ἀποτέλεσμα οἱ παραγωγοί νά βρίσκονται σέ ἀπόγνωση.

Κάπιοις μεσίτης μεσολαβοῦσε μεταξύ τοῦ παραγωγοῦ καὶ τοῦ ἐμπόρου, ἔξέταζε τήν ποιότητα καὶ μέ τή συνεργασία πάντοτε τοῦ δεύτερου καὶ ὑπέρ αὐτοῦ ἔκλεινε τή συμφωνία γιά τό πόσο θά πληρωθεῖ ὁ παραγωγός καὶ γιά τό πότε θά πληρωθεῖ. Ἐχουμε πάρα πολλές περιπτώσεις πού δέν πληρώθηκε ποτέ!

Τόν καρπό τόν μετροῦσαν μέ τό «κοιλό» καὶ ὅχι τό χιλιόγραμμο. Ὁταν λέμε ἐδῶ «κοιλό» ἐννοοῦμε τό Τούρκικο, τό ὅποιο ἀντιστοιχοῦσε μέ 25 ὀκάδες.

Μέ τό «κοιλό» γινόντουσαν καὶ οἱ «ἀποκοπές» δηλαδή ἡ κατ' ἀποκοπή ἀγοραπωλησία τοῦ ἡρτημένου καρποῦ.

Τά «γλυτώματα» ἦταν σωστό πανηγύρι. Τραγούδια, χαρές, καλά φαγητά καὶ κυρίως ἡ «γλυτόπιττα» εἶναι τό κύριο χαρακτηριστικό τῆς τελευταίας ἡμέρας.

‘Η νοικοκυρά σήμερα θά φέρει στήν «ἀργατιά» τήν πίττα καὶ τά γλυκά κι’ ὅλοι θά εὐχηθοῦν: «καὶ τοῦ χρόνου θησαυρός».

9. ΣΤΟ ΛΙΤΡΟΒΙΟ

“Οπως σέ δλους είναι γνωστό, ή ἀξία τῆς ἐλιᾶς είναι στό ὅτι αὐτή μᾶς δίνει τό λάδι, τό ὅποιο είναι πολύ ἀπαραίτητο στὸν ὀργανισμό τοῦ ἀνθρώπου. “Ἐνα κιλό λαδί ἔχει 9.300 θερμίδες καὶ είναι σχεδόν ἀναντικατάστατον στίς χῶρες πού δέν διαθέτουν ἀφθονα ζωϊκά λίπη. Ἐκτός τῶν θρεπτικῶν του συστατικῶν, περιέχει βιταμίνες, αἱθέρια ἔλαια καὶ τόσες ἄλλες ούσιες οἱ ὅποιες, καίτοι βρίσκονται σέ μικρές ποσότητες, είναι βασικοί συντελεστές σέ διάφορες λειτουργίες τοῦ ἀνθρώπινου ὀργανισμοῦ.

Τό ὡμό λάδι είναι πάρα πολύ καλύτερο, γιατί οἱ θρεπτικές του ἴδιότητες δέν ἔχουν καταστραφεῖ, κυρίως μέ τό τηγάνισμα.

Ἐδῶ μιλᾶμε πάντα γιά λάδι «ἄγνο καὶ παρθένο», δηλαδή γιά λάδι πού προέρχεται μόνο ἀπό τήν ἐλιά καὶ λάδι στό ὅποιο δέν ἔχει ἐπιχειρηθεῖ μέ χημικά μέσα ή βελτίωσή του, δπως τό ραφινάρισμα κ.λπ.

Οἱ θρεπτικές καὶ θεραπευτικές ἴδιότητες τοῦ ἔλαιολαδού είχαν γίνει δοτιληπτές ἀπ’ τήν ἀρχαιότητα. Ἡ σημερινή ἐπιστήμη παραδέχεται ὅτι είναι εὐεργετικό στίς παθήσεις τοῦ ἥπατος, τίς λιθιάσεις, χρόνια δυσκοιλιότητα καὶ ἀρκετές ἄλλες.

Στά παληά χρόνια ἤταν εὐεργετικό - καλλυντικό - καὶ στό δέρμα, ἀλλά καὶ μοναδικό μέσο γιά τόν φωτισμό. Σήμερα μόνο στά κανδύλια τῆς ἔκκλησίας, τοῦ νεκροταφείου καὶ τοῦ σπιτιοῦ χρησιμοποιεῖται γιά τό φῶς.

Γιά τούς παραπάνω λόγους, 4.000 χρόνια πρίν τόν Χριστό, οἱ ἀνθρωποι ἔβγαιζαν τό λάδι ἀπ’ τήν ἐλιά μέ τούς δικούς τους πρωτόγονους τρόπους.

‘Ο πρῶτος τρόπος μέ τόν ὅποιον προσπαθοῦσαν νά βγάλουν τό λάδι, ἤταν νά λυώσουν τίς ἐλιές μέ τά πόδια πάνω σέ κάποια πέτρινη πλάκα. Αύτό τό λυῶμα, ἀφοῦ τό διέβρεχαν μέ ζεστό νερό, τό ὅφηναν μέσα σέ κάποιο λάκκο καὶ στή συνέχεια τό ξαναπατοῦσαν καὶ τό ὑγρό πού ἔβγαινε τό ρίχνανε μέσα σ’ ἔνα δοχεῖο καὶ ἔτσι, ἔπειτα ἀπό λίγο, μποροῦσαν νά πάρουν τό λάδι πού ἔβγαινε ἀπό πάνω γιατί ἤταν ἔλαιοφρότερο ἀπ’ τά ὑπόλοιπα βλαστικά ὑγρά.

Άργότερα τό πάτημα μέ τά πόδια ή τό γουδί σέ όρισμένες περιπτώσεις, τό ἀντικατέστησε ἔνα κυλινδρικό ή δισκοειδές λιθάρι, πού ἀπετέλεσε καί τήν ἀρχή τῆς μετέπειτα μυλόπετρας, ή δποία κράτησε γιά πάρα πολλά χρόνια.

Τό στίψιμο τοῦ πολτοῦ ἀντί νά γίνεται μέ τά χέρια η τά πόδια, τώρα γίνεται μέ τή βοήθεια τοῦ τσουβαλιοῦ. "Ἐβαζαν σ' ἔνα σάκιο μέσα μιά ποσότητα ἐλαιοζύμης καί στή συνέχεια τόν περιέστρεφαν, ὅπως οι γυναικες στίβουν τά πλυμένα ροῦχα καί ἔπαιρναν τό λάδι. Βελτιωμένος τρόπος στιψίματος ἡταν ὁ παρακάτω: Δένανε τή μιά ἄκρη τοῦ σάκκου σ' ἔνα στύλο. Ἡ ἄλλη ἄκρη είχε μιά γερή θηλειά μέσα στήν δποία περνοῦσαν ἔνα στυλιάρι καί μέ τή βοήθειά του γινόταν ἡ περιστροφή πιό εύκολη καί πιό ἀποτελεσματική.

Στή συνέχεια σκεφθήκανε τόν μοχλό. Κοντά σέ κάποιο τοῖχο πού είχε μιά τρύπα, στό ὑφος πού θέλανε, βάζανε μιά στίβα ἀπό σάκκους μέ πολτό μέσα. Στήν τρύπα βάζανε τήν ἄκρη ἐνός μεγάλου ξύλινου δοκοῦ, ἐνώ στήν ἄλλη ἄκρη του βάζανε βάρος ἀπό πέτρες ή ἐξασκοῦσαν πίεση οι ἵδιοι. Αύτός ὁ τρόπος είχε πολύ διαδοθεῖ σ' ὅλες τίς ἐλαιοπαραγωγικές χῶρες τῆς ἀρχαιότητας καί διατηρήθηκε μέχρι τά χρόνια μας στίς καθυστερημένες χῶρες τῆς Ἕγγυς Ἀνατολῆς καί τῆς Β. Ἀφρινῆς.

'Εξέλιξη αύτοῦ τοῦ συστήματος ἡταν τό κοχλιωτό πιεστήριο, τό ὅποιο ἀντικατεστάθηκε ἀπ' τό ύδραυλικό πλέον, μαζί μέ τίς μυλόπετρες. Τοῦτο ὑπάρχει, σέ όρισμένα μέρη, ἀκόμα μέχρι σήμερα καί ἡταν ὅπως πιό κάτω περιγράφεται:

Δύο μυλόπετρες μέ συνηθισμένη διάμετρο 1,20 μ. καί πλάτους 30 ἔχ. κυλιόντουσαν πάνω σέ μιά τρίτη δριζόντια, αύτή πού λέγανε «κατωλίθι», μ' ἔνα κατάλληλο σύστημα ἀπό ἄξονες.

Ἡ μεγαλύτερη μυλόπετρα πού ἤλθε στήν περιοχή μας ἡταν αύτή πού είχε τό πρώτο λιοτρίβι τοῦ Συνεταιρισμοῦ Ἐλαιῶνος, πού είχε 1.640 κιλά, ἐνώ τό συνηθισμένο βάρος τῶν μυλόπετρων ἡταν γύρω στόν ἔνα τόνο.

Τό κατωλίθι είχε διάμετρο γύρω στά 1,40 μέ 1,80 μ. καί πάχος του 20 μέ 25 ἔκατ., περιβαλλόταν δέ γύρω - γύρω ἀπό κάποιο κόθρο γιά νά συγκρατεῖται ἡ ἐλαιοζύμη καί είχε κάποια θυρίδα γιά νά ἀδειάζει δ πολτός δταν ἡταν ἔτοιμος.

Αύτές οι μυλόπετρες γύριζαν καί ἀλεθαν τίς ἐλιές, στά παληά χρόνια μέ τή μυϊκή δύναμη τῶν ἀνδρῶν. Άργότερα τίς γύριζαν ζῶα

καὶ στά τελευταῖα χρόνια τίς γύριζαν οἱ μηχανές.

Τόν ἐλαιοπολτό, τόν λεγόμενο «χαμούρι», τόν ἔβαζαν μέσα σέ εἰδικούς σάκκους φτιαγμένους ἀπ’ τούς σχοινάδες τῆς Ἀμφίσσης μέ τήν τρίχα γίδας. Αὐτοὶ οἱ σάκκοι, τά ἐλαιόπανα κατά τούς λογίους καὶ «σφυρίδες» στήν τοπική διάλεκτο, ἔχουν σχῆμα φακέλλου.

Αὐτές τίς γεμάτες σφυρίδες, τίς ἔβαζαν στό πιεστήριο, στό ὅποιο ὑπέβαλαν σέ μεγάλη, σταδιακή πίεση. Ὄταν τελείωνε ἡ πρώτη πίεση κατέβαζαν τό πιεστήριο, ἔβγαζαν τίς σφυρίδες καὶ τίς ξανάβαζαν, ἀφοῦ πρῶτα τίς ἔβρεχαν καλά μέ ζεματιστό νερό καὶ τίς ξαναπίεζαν. Τά ύγρα πού βγαίνανε ἀπ’ τίς πιέσεις πήγαιναν σέ μικρές δεξαμενές, τίς λεγόμενες «λίμπες», στίς ὅποιες γινόταν ὁ διαχωρισμός τοῦ λαδιοῦ ἀπ’ τά βλαστικά ύγρα λόγω τοῦ εἰδικοῦ βάρους τοῦ καθ’ ἐνός.

Τό «λιοκόκι», δηλαδή ὁ ἐλαιοπυρήνας κατακρατοῦσε λάδι γύρω στά 10%, ἀλλά αὐτό θά βγει στό πηρυνουργεῖο μαζί μέ τό πυρηνέλαιο τό ὅποιο προορίζεται γιά τή σαπωνοποίια.

Ἄπ’ τό 1976 ἄρχισαν νά φθάνουν στήν περιοχή μας τά πρῶτα φυγοεντρικά ἐλαιουργεῖα, τά ὅποια οὔτε μυλόπετρες οὔτε πιεστήρια χρειάζονται, ἀλλά οὔτε καὶ ζεματιστό νερό πού ἔκανε ζημιά στό λάδι.

“Οποιος δῆμως καὶ ἂν ἦταν ὁ τρόπος μέ τόν ὅποιο γινόταν καὶ γίνεται ἡ ἔκθλιψις, ἡ διαδικασία συναλλαγῆς μεταξύ λιτροβιοῦ καὶ παραγωγοῦ εἴναι σχεδόν ἡ ἴδια.

“Όταν ὁ παραγωγός συγκεντρώσει τίς ἐλιές πού προορίζονται γιά ἄλεση, τίς πηγαίνει στό λιτροβιό. Μέχρι πρίν ἀπό λίγα χρόνια τό λιτροβιό ἔστελνε συνεργεῖο καὶ ἔπαιρνε τίς ἐλιές ἀπ’ τήν ἀποθήκη τοῦ παραγωγοῦ. Έκεῖ τίς ζύγιζαν γιά νά δοῦν πόσο θά «πᾶνε», δηλαδή πόσα κιλά ἐλιές θά δώσουν ἔνα κιλό λαδι καὶ δταν ἔλθει ἡ σειρά τους τίς «ρίχνουν» στό «ἀλώνι» καὶ ἀφοῦ οἱ μυλόπετρες τίς κάνουν λυῶμα, ἀφήνουν τόν πολτό νά πέσει σ’ ἔνα μεγάλο δοχεῖο παληότερα, ἐνῷ ἀργότερα στό «μαλακτῆρα» καὶ ἀπ’ ἔκει νά μπει στίς σφυρίδες καὶ στό πιεστήριο.

Άπ’ τό λάδι πού παραγόταν, πρῶτα κρατοῦσε τό λιτροβιό τό «μυλιάτικο», δηλαδή τό δικαίωμα τοῦ μύλου, πού ἦταν γύρω στό 10-12% καὶ τό ἄλλο πήγαινε στό σπίτι μέσα σέ «τουλούμια», δηλαδή ἀσκούς, παληά κι’ ἀργότερα σέ λαδίκες ἀπό λαμαρίνα καὶ σήμερα πλαστικές, γιά νά ἐναποθηκευθεῖ μέσα στίς «Βυτίνες», δηλαδή μεγάλα πήλινα λιθάρια, μέχρι καὶ ἔνα τόνο χωρητικότητα ἡ στά «δο-

χεῖα», δηλαδή δοχεῖα ἀπό γαλβανισμένη λαμαρίνα. Στά μεγάλα δοχεῖα ἔκαναν ἐπένδυση μέχρι.

Μέ τήν εύκαιρια τούτη πρέπει νά ποῦμε λίγα γιά τό καινούργιο λιτροβιό, τό φυγοκεντρικό.

Ἡ διάταξη τῶν μηχανημάτων ἐνός φυγοκεντρικοῦ Ἐλαιουργείου εἶναι τέτοια πού μειώνει τά πολλά χέρια, συντομεύει τόν χρόνο καί ἀποδίδει πολύ περισσότερο ἀπ' τά παληά.

Μετά τό ζύγισμα ἡ ἐλιά πέφτει στό καρύκι ἀπ' τό ὅποιο μιά ταινία τό ἀνεβάζει καί τό ρίχνει στό πλυντήριο. Ἐδῶ ἡ ἐλιά ἀφοῦ πρῶτα ἀπαλλαγεῖ ἀπό ἄλλες ξένες παρουσίες ὅπως χόρτα, φύλλα κ.λπ., πλένεται καλά καί ἔτοι καθαρή τήν παίρνει ἔνα ἄλλο ὀναβατόριο νά τήν φέρει στόν σπαστῆρα. Τοῦτο τό μηχάνημα πολτοποιεῖ τίς ἐλιές ἀντί τῆς μυλόπετρας. Ἀπ' τόν σπαστῆρα ὁ πολτός πηγαίνει στούς μαλακτῆρες (διάφοροι τύποι), ὅπου μαλάσσεται γιά ἀρκετή ὥρα μέ σκοπό νά διευκολυνθεῖ ὁ ἀποχωρισμός τοῦ λαδιοῦ ἀπ' τή σάρκα τῆς ἐλιᾶς. Εἴπαμε στήν ἀρχή ὅτι ἡ ἐλιά μοιάζει μέ τή γυναίκα πού ὅσο τή χαιδεύεις τόσα πολλά σοῦ δίνει. Ἀπ' τόν μαλακτῆρα φεύγει ὁ πολτός καί πηγαίνει στή φυγοκέντριση. Ἐδῶ, μέ τή βοήθεια τῆς φυγοκέντρου δυνάμεως, ὁ πολτός χωρίζεται στόν πυρηνα, ὁ ὅποιος ἀπομακρύνεται μέ ἔνα κοχλιωτό ὀναβατόριο, τά βλαστικά ὑγρά τά ὅποια φεύγουν καί χύνονται σέ βόθρο καί τό λάδι τό ὅποιο πηγαίνει στόν διαχωριστῆρα, ὁ ὅποιος τό ἀπαλλάσσει ἀπ' δ.τι ξένο βρίσκεται μέσα του, ὅπως μοῦργες, διάφορες ἀκαθαρσίες κ.λπ. καί μᾶς τό παραδίδει πεντακάθαρο... ἔτοιμο γιά τίς πρώτες τηγανίτες.

Παρατηρήσεις

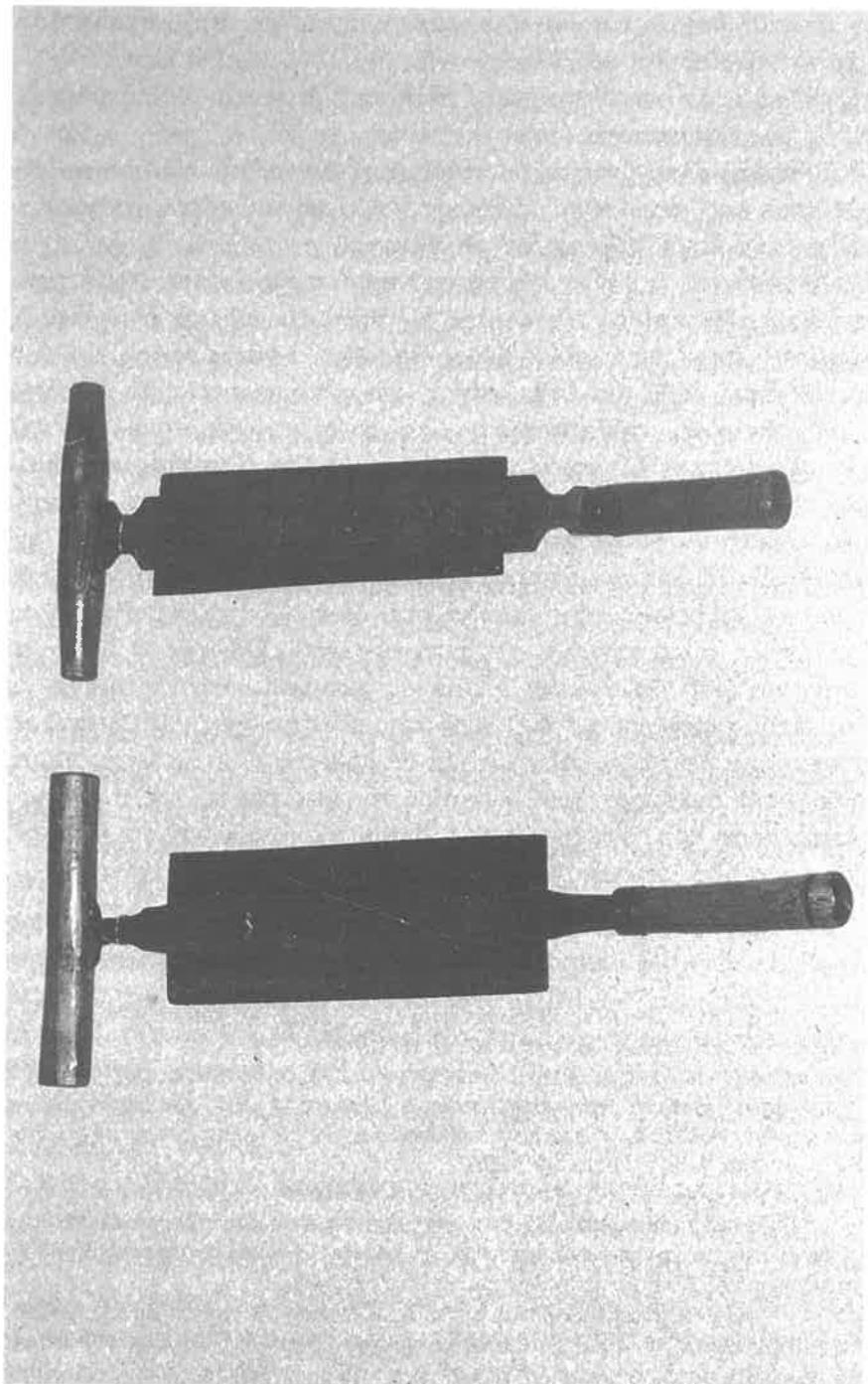
1. Ο ΤΟΕΒ ΤΡΟΙΖΗΝΙΚΟΣ ίδρυθηκε στίς 19-11-1952, ἀπ' τόν πολύ προοδευτικό καί ἐφευρετικό Λουκᾶ Τσότρα (πέθανε τό 1976).

Ἐνας φόνος πού ἔγινε πάνω στή διαμάχη γιά τό ποιός θά ποτίσει καί πῶς ἀπ' τά ὅμβρια νερά, ὑπῆρχε ἡ αἰτία νά συλλάβει ὁ Τσότρας τήν ίδεα τῆς ἐκμετάλλευσης τῶν νερῶν του Τροιζηνίκου πού ἀφθονοῦσαν ἀπ' τό Φθινόπωρο μέχρι τήν Ἀνοιξη πάνω στό Ἄρσαχωβίτικο Λειβάδι.

Τά νερά τῶν πηγῶν Τροιζηνίκος πέφτουν στήν «Κατσικοπλαγιά», γιά νά ποτίσουν τίς ἐλιές μέχρι κάτω στή θάλασσα, ἀφοῦ περάσουν μιά σήραγγα 1.309 μ.

Τό ψρό πραγματοποιήθηκε ἀπ' τό «Σχέδιο Marsal» καί στοίχισε 1.850.000 Δρχ. ὅταν τό ἡμερομίσθιο στά ὑπόγεια είχε 25 Δρχ. μόνο.

Μέ τήν εύκαιρια ἀναφέρω ὅτι ἡ πηγή Τροιζηνίκος βρίσκεται σέ ύψομετρο 1.111 μ. Ἐχει παροχή 4.000.000 κυβικά τό χρόνο, μέ μέγιστη παροχή 600 λίτρα ὀνά δευτερόλεπτο.

Βλελομάχαιρα Ταμπάκη

ΤΟ «ΠΑΤΡΟΠΙΑΡΑΛΟΤΟΝ ΣΕΒΑΣ»

τοῦ Δημητρίου Κουτσολέλου

«Δέν ύπάρχει γλυκώτερον πράγμα ἀπό τὴν Πατρίδα
καὶ τὴν Θρησκείαν.

‘Η Ὁρθόδοξη πίστη, πράγμα τζιβαϊρικόν, ὅπού τὸ
ἐβαστήξαμε εἰς τὴν τυραγνία τοῦ Τούρκου, δέν τό δύνο-
μεν τώρα, οὔτε τό καταφροντοῦμεν οἱ Ἔλληνες’.

ΣΤΡΑΤΗΓΟΣ ΜΑΚΡΥΓΙΑΝΝΗΣ

Δύσκολοι, καταλυτικοί καὶ ταραγμένοι εἶναι οἱ καιροί μας, μέ τά
πολύμορφα προβλήματα καὶ τά συγκλονιστικά γεγονότα. Βλέπουμε
καθημερινά τά ̄δατα τῆς ψλοφροσύνης καὶ τοῦ μηδενισμοῦ νά καλύ-
πτουν τό ̄στορικό τοπίο. Ή πάλη τῶν ̄δεων, ἡ κρίση τῶν ἀξιῶν τῆς
ζωῆς, ἡ ̄δεολογική σύγχυση καὶ ἡ ἀπώλεια τοῦ πνευματικοῦ προσα-
νατολισμοῦ προβάλλουν χρίσιμα ἔρωτήματα στό σύγχρονο ἄνθρω-
πο. Εἶναι τραγικό, ἀλλά ἀληθινό: ὁ ἄνθρωπος, ἐπάνω στό ̄σενίθ τῆς
οἰκονομικῆς καὶ τῆς τεχνολογικῆς προόδου του, ἀπωθεῖται πρός τό
ναδίρ τῆς ἡθικῆς καταπτώσεώς του. Ό νοῦς θριαμβεύει καὶ ἡ καρδιά
λιμοκτονεῖ. Οι καιροί μας συρρικνώνονται ἡθικά καὶ χανόμαστε μέ-
σα στή μηδαμινότητα καὶ στήν μικρότητα τῆς ζωῆς μας. Ἐπίκαιροι
γίνονται, γιά ἄλλη μιά φορά, οἱ Παλαμικοί στίχοι:
«Μ' ὅλα σου θά ζῃ τά χαμηλά, μά καμιά σου δέν θά ζῇ μεγαλωσύνη
κι' οι προφητεῖες, πού θά προσκυνᾶ, νάνοι κι' ἀρλεκίνοι...».

‘Ο Ἡλίας Βενέζης, τό 1972, διεπίστωνε: «Σχεδόν ὅλα ἄλλαξαν.
Ἄλλαξε τό αἰσθημά μας, ὁ τρόπος, πού δεχόμαστε τή φιλία, τήν
εύτυχία, τό θάνατο, ὁ ρυθμός, πού ζοῦμε, πού σκοτώνουμε μέσα μας
τή γαλήνη τῆς καλῆς πράξεως... Τό καλό καὶ τό κακό ἄρχισαν νά μή
ἔχεχωρίζουν καθαρά, νά μήν ̄χουν περίγραμμα δ χαρακτήρας καὶ ἡ
συνείδηση. Ή Πατρίδα μας, «τήν δποία σκυλεύουν ἀλλοφρονοῦντα
τέκνα τῆς», ̄πως ̄γραψε δ Καρυωτάκης, περνάει μεγάλη κρίση.

* * *

Μέσα σ' αὐτή τή γενική νοσηρή κατάσταση, πορευόμαστε πρός τήν Εύρωπη τοῦ 21ου αἰώνα. Ἡ Ἑλλάδα, ως «λόγος», «μέτρο» και «κάλλος», ως φιλοσοφική, δηλαδή, ἐνοτένιση και ως αἰσθητική ὀντί-ληψη τοῦ μυστηρίου τῆς ζωῆς και τῆς ἀνθρώπινης μοίρας, συμμετέχει, μέ τή θερμή συμπαράσταση και τό στενό σύνδεσμο τῶν διδαχῶν τῆς λυτρωτικῆς ταπεινοφροσύνης τοῦ Χριστιανισμοῦ, μ' ὅλες τίς δογματικές διαφορές τῶν Λαῶν, στή ζωή τῆς Εύρωπης, μέ τό ἑλληνικό της δνομα. Τό ἑλληνικό πνεῦμα ἐπιστρέφει στήν ἀρχαία κοιτίδα του, ως εύρωπαικό πνεῦμα, ἀνήσυχο στίς ἀναζητήσεις γιά τήν οὐσία τῆς ἐλευθερίας και τῆς ἀκτινοβολίας του. Ὁ κοινός εύρωπαικός πολιτισμός εἶναι ἡ ἀρμονική πολυφωνία τῶν ξεχωριστῶν, ἀλλά συγγενῶν ἔθνικῶν πολιτισμῶν, μέ βασικό κοινό χαρακτηριστικό τους τόν ἀνθρωποκεντρικό χαρακτήρα του, πού, ἀσφαλῶς, θά διαγράφουν νέες μελλοντικές προοπτικές.

* * *

Ἡ ἔνταξή μας στήν Εύρωπαική Κοινότητα παρουσιάζει, πραγματικά, πολλά και δύσκολα προβλήματα. Μᾶς ὑποχρεώνει «τό πέλαγος διαπλεύσαι», μέ πίστη και ἔργασία, ἀνάταση και μόχθο, σωφροσύνη και ἔντιμότητα. Χρειάζεται αὐτοελέγχος, αὐτοσυνειδησία και αὐτοβελτίωση ὅλων μας. Ἐπιβάλλεται αἰσιοδοξία και ἐνατένιση, ἀρετή και δημιουργία, πνευματική, παιδευτική και πολιτισμική ἐγρήγορση, ὥστε ὁ Λαός μας, ἐνωμένος και ἀγαπημένος, ἀντιδρώντας ὁρθά, νά ἔξαρθει και νά πιστέψει στήν ἀποστολή του, ἀτενίζοντας, μ' ἀγωνιστικότητα, τό μέλλον του. Ν' ὀξιοποιήσει τίς κρίσιμες νέες συνθῆκες, ἀπορρίπτοντας ὅσα ἀπειλοῦν τήν ἔθνική, πνευματική και πολιτιστική του κληρονομιά.

* * *

Ἡ Ὀρθοδοξία, τρόπος ζωῆς, βίωμα καθημερινῆς ἀσκήσεως και ἀθλος ἐλευθερίας, ἀποτελεῖ τήν πιό ἀξιόπιστη μαρτυρία γιά τό κύρος και τή λάμψη, πού ἔχει ἡ Ἐκκλησία τῶν 300 ἑκατομμυρίων πιστῶν, μέ τήν πνευματική τῆς καθαρότητα, τή δημοκρατική τῆς διάρθρωση και τήν κοινωνική τῆς προοδευτικότητα. Συνοδευόμενη ἀπ' τήν ὁρθοπραξία μας, μπορεῖ νά προσφέρει πολλά και νά γεμίσει ἐλπίδες, μέσα στόν ἀβέβαιο σημερινό κόσμο. Γιά μᾶς τούς Ἑλληνες, ἰδιαίτερα, ἡ εύρωπαική πρόκληση ἔχει τήν ἀντιστοιχία τοῦ δράματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου: «Διαβάς εἰς Μακεδονίαν, βοήθησον ἡμῖν».

«Η Ὁρθοδοξία - γράφει ὁ Γεώργιος Θεοτοκάς - , δπως παρουσιάζεται στά μάτια τοῦ Ἑλληνικοῦ Λαοῦ, εἰναι Θρησκεία ἑθνική, συνυφαισμένη ἀξεδιάλυτα μέ τά ἥθη του καὶ τόν ὄμαδικό του χαρακτήρα, μέ τό ικλῖμα καὶ μέ τό ὅρωμα τοῦ τόπου, μέ τά τοπία του, μέ τήν οἰκογενειακή του ζωή καὶ μέ τά γυρίσματα τῶν ἐποχῶν τῆς χρονιᾶς. Η ὀργάνωσή της εἰναι δημοκρατική, ἡ γλῶσσα της θερινή, ἡ ἥθική της ἀνθρώπινη, ταιριαγμένη μέ τήν ἑλληνική νοοτροπία, τά σύμβολά της οἰκεῖα καὶ ἀναντικατάστατα στή λαϊκή συνείδηση. Οἱ μεγάλες ἔορτές της, ὁ Εὐαγγελισμός, τό Πάσχα, ὁ Δεκαπενταύγουστος, τά Χριστούγεννα καὶ τά Δωδεκάμερα καὶ ἄλλες, εἰναι, κάθε χρόνο, οἱ μεγάλες μέρες τῆς Ἑλλάδας, οἱ μέρες, δπου τό ἑθνικό σύνολο αἰσθάνεται, περισσότερο ἀπό κάθε ἄλλην ὥρα, τήν ἐνότητά του, τήν ἀλληλεγγύη του, τήν ἀμοιβαία ἀγάπη τῶν μελῶν του. Αὐτή ἡ θαλπωρή, αὐτά τά ζεστά πνευματικά κύματα πού μεταδίδονται ἀκατάπαυστα, σ' δλη τήν Ἑλλάδα, ἀπό τούς Ὁρθόδοξους Ναούς καὶ ἀπό τίς βυζαντινές τους ἀκολουθίες, ἀποτελοῦν στοιχεῖο συστατικό, ἐκ τῶν ὠν οὐκ ἄνευ, τής ἑλληνικῆς ζωῆς. Γιά τοῦτο καὶ δέν μπορεῖ νά νοηθεῖ στήν Ἑλλάδα χωρισμός Ἔκκλησίας καὶ Πολιτείας, οὔτε καὶ ὑπῆρξε ἐδῶ ποτέ ἀντικληρικό πολιτικό κίνημα, δπως συνέβη ἄλλοῦ. Ἐπικρίνουμε συχνά τήν Ἔκκλησία - κάποτε μάλιστα καὶ μέ μεγάλη δριμύτητα - , δλλά τήν ἐπικρίνουμε ἀπό μέσα, σάν μέλη της, πού ἀπαιτοῦμε ἀπ' αὐτήν νά γίνει καλύτερη. Δέν τήν πολεμοῦμε, σά νά εἰναι ἔνα ξένο σῶμα, ἀπ' τό δποιο ζητοῦμε νά χωριστοῦμε».

Η Ὁρθόδοξη Ἔκκλησία μας εἰναι ἡ χροσή καὶ ἔνδοξη ἐλπίδα μας. Σ' αὐτή στερεώνονται τά ἑθνικά ίδανικά μας καὶ διατηροῦνται ἀλώβητα τά ἥθη καὶ τά ἔθιμά μας, στέρεες καὶ γεννήτριες ρίζες τής δημιουργίας τοῦ Λαοῦ μας. Ο ἑλληνορθόδοξος, πνευματέμορφος καὶ πνευματοκίνητος ἀνθρωπος, θά εἰναι ὁ ἀληθινός πολίτης μιᾶς Χριστιανικῆς Εύρωπης. Η ἀναβίωση τής βυζαντινῆς δυνάμεως, μέ τήν παρουσία μιᾶς ἰσχυρῆς ρωμιοσύνης, εἰναι ἡ προβαλλόμενη λύση στίς δυσκολίες καὶ στίς ἀντιξότητες τῶν καιρῶν μας. Τό Βυζάντιο, πού σκόπιμα, ἀγνοήθηκε ἡ συκοφαντήθηκε, ἐπί χίλια χρόνια, στάθηκε ὁ κυματοθραύστης, προστατεύοντας τήν Εύρωπη ἀπό πολλούς βαρύτερους καὶ σώζοντας τόν παναθρώπινο πολιτισμό.

* * *

Οι πικροί καὶ ἀνελέητοι καιροί μας ἐπιβάλλουν ἀγάπη καὶ ἀφοσίωση στήν Ἔκκλησία μας, πού, συκοφαντούμενη καὶ διωκόμενη,

νικᾶ, στή διαδρομή τοῦ χρόνου, καὶ συνεχίζει τούς ἵερούς ἀγῶνες της. Ἡ ὁρθόδοξη πίστη μας, δόξα καὶ καύχηση, εἶναι ἔνα ἀναμμένο κάρρουνο. Ποτέ δέν ὑποχωρεῖ καὶ δέν συμβιβάζεται. Ἡ Ὁρθοδοξία καὶ δὲ Ἐλληνισμός εἶναι τά δύο μεγάλα ἐρείσματά μας καὶ οἱ διέξοδοι στά ἀδιέξοδά μας.

Ίσχύουν πάντοτε τά γνήσια καὶ καθαρά λόγια τοῦ φλογεροῦ ὁρθόδοξου ἀγωνιστῆ Ιωσήφ Βρυεννίου:

«Οὐκ ἀρνησόμεθά σου, φίλη Ὁρθοδοξία· οὐ φευσόμεθά σε, πατροπαράδοτον σέβας· οὐκ ἀφιστάμεθά σου, μῆτερ εὐσέβεια· Ἐν σοὶ ἐγεννήθημεν καὶ σοὶ ζῶμεν καὶ ἐν σοὶ κοιψησόμεθα. Εἰ δέ καλέσει καιρός, μυριάκις ὑπέρ σοῦ τεθνηξόμεθα».

ΜΟΡΦΕΣ ΤΟΥ ΧΩΡΙΟΥ ΠΟΥ ΧΑΝΟΝΤΑΙ

‘Ο μυλωνᾶς καί ὁ μύλος τοῦ χωριοῦ

Toῦ κ. Ζάχου Ξηροτύρη

Θρόνος τοῦ μύλου εἶναι κάποια ρεμματιά, καταχωνιασμένος πάντα ἀνάμεσα σέ πλατάνια καί ἀγριόλευκες. Γύρω του ἔχει πάντα μιά φρουρά ἀπό πλατάνια γεμάτα περηφάνεια γιά τό ψῆλος τους καί ἄλλα πολλά νεόφυτα πού γεννιῶνται καί τρέφονται ἀπ' τή σκιά καί τίς διστέρευτες νεροπηγές καί ἀπό κεῖνο τό νερό πού ἔχειλίζει ἀπό τό πετρόχιστο οὐλάκι τοῦ μυλωνᾶ νά μή χάνεται τό νερό, μά κεῖνο ἔχειλέβεται καί μέ θρδίσμα τῶν φύλλων κελαρύζει καί τραγουδάει σάν τραγούδι ἀηδονιοῦ καί σάν δρογήστρα τζιτζικιῶν τό κατακαλόκαιρο. Τό τραγούδι τοῦ νερόμυλου, τό ζουριό μέ τόν ἀκατάπαυστο θύρυθο, ἡ φλυαρία τῆς παράμερα βρύσης πού τρέχει ἀκατάπαυστα, δλα μαζί συνθέτουν δική τους ἀρμονία καί χάρη.

Πιό πέρα οι νερόμυλοι μέ τούς καταπράσινους θόλους τους πάντα φιλοξενοῦσαν οι πλατανιάδες νεροπρίοντα, μαντάνια καί ντρεστίλες, ξαδέρφια κι' αύτά τοῦ νερόμυλου πού τρέφονται καί κινοῦνται καί ζοῦν κι' αύτές οι βιοτεχνίες, μέ τό ἴδιο ύλικό μέ τό ἀνέξιδο γάργαρο νερό μιᾶς κάποιας νεροπηγῆς πού κάνει τό μύλο νά δουλεύει.

Ζαλικωμένες οι γυναῖκες κουβαλοῦν τίς φλοκάτες καί τά σκουτιά πού ὑφαναν μόνες τους καί τώρα πρέπει νά περάσουν ἀπό τό νεροτριβιό, νά χτυπηθοῦν νά σφέξουν, νά πάρουν γεροσύνη, καθαρότητα καί φρεσκάδα. Ἀπ' αύτά τά ἀκατέργαστα βγαίνουν κατεργασμένες βελέντζες καί φλοκάτες, οι ντυμασιές τῆς φαμιλιᾶς καί οι προϊκες τῶν κοριτσιῶν.

Αειχίνητος ὁ νερόμυλος δέ σταματάει, ὅπως δέ σταματάει καί τό νερό τῆς πηγῆς πού εἶναι ἡ κινητήρια δύναμή του, δέν ἔχει ἀνάγκη ὁ νερόμυλος ἀπό βενζίνες καί πετρέλαια.

Ἄφθονο καί γάργαρο νεράκι τρέχει στό μυλοαύλακο ἀκράτητο καί πάντα κατηφοριαστό καί στό διάβα του παίζει μέ ἀγριολούλουδα καί πρασινάδες κι' ὕστερα πέφτει στό μακρουλό ἐκεῖνο βαένι

ἀφρισμένο καὶ μέ δύναμη στή φτερωτή τοῦ μύλου, ἡ μυλόπετρα θορυβεῖ καὶ ἀπειλεῖ, στριφογυρίζει γρήγορα καὶ ρυθμικά καὶ τὸν εὐλογημένο τῆς γῆς καρπό τὸν κάνει ἀφράτο ἀλεύρι φιλό σάν ἄχνη καὶ γίνεται τό μάννα φτωχῶν καὶ πλουσίων.

Παράμερα ἀραδιασμένα σακιά μέ λογῆς - λογῆς γενήματα περιμένουν τή σειρά τους ν' ἀλεστοῦν νά γίνουν τροφή ἀνθρώπων καὶ ζώων καὶ ἔχωρα ἔνα ἄλλο σακί πού χρησιμεύει γιά τό ξάι τοῦ μυλωνᾶ. 'Ο Μυλωνᾶς κάθε λίγο σηκώνεται καὶ πιάνει μέ τά χοντρά του δάχτυλα τ' ἀλεύρι νά δεῖ ἄν γίνεται φιλό η χοντρό.

Παραμυθᾶς ὁ μυλωνᾶς καὶ σκοπτικός κάνει τήν πελατεία του γελαστή. Μά καὶ ή μυλωνοῦ δέν πάει πίσω, ἐφημερίς τῶν συζητήσεων, τῶν συνοικεσίων καὶ πληροφοριῶν· ὅλα ἐν Δήμῳ, δέν ύπάρχουν μυστικά ἐν οἷχῳ γιά τή μυλωνοῦ, γι' αὐτό καὶ οἱ νοικοκυρές μετά χαρᾶς πηγαίνουν στό μύλο, γιατί ξέρουν κάτι θά μάθουν, κάποιο κουτσομπολιό θά γίνει καὶ θά βρέξουν τή γλῶσσα τους πού ἔχει στεγνώσει ἀπό τή μοναξιά καὶ τίς δουλειές. 'Αν μάλιστα είναι «κεκορεσμένος» ὁ μύλος καὶ δέν βροῦν ἀδειά, έχουν καιρό νά ποῦν πολλά μέ τή μυλωνοῦ καὶ μέ ἄλλες νοικοκυρές πού ἔρχονται κι' αὐτές ν' ἀλέσουν. Τότε τό κουτσομπολιό δέν περιορίζεται στό μαχαλᾶ η στό χωριό, ἀλλά ἀνοίγονται εὐρύτερα τά δρια καὶ περιλαμβάνουν καὶ τά γειτονικά χωριά.

Άλυσίδα ὁ δρόμος γιά τό μύλο, μπροστά βαρυφορτωμένα τά υποζύγια καὶ πίσω γυναικες φορτωμένες δλόκληρο σακί στίς πλάτες καὶ τή ρόκα παραμάσκαλα ὀπλισμένη μέ μιά τουλούπα μαζί, γιατί τήν ὥρα πού θά κουβεντιάζει μέ τή μυλωνοῦ καὶ τό μυλωνᾶ τούς ηρωες αὐτούς τῆς μοναξιᾶς αὐτή θά γνέθει. Τ' ἀλεύρι τό δοκιμάζει ὁ μυλωνᾶς τό δοκιμάζει κι' ὁ νοικοκύρης τοίβοντάς το μέ τά δάχτυλά του καὶ ἂμα φεύγει ἀπό τά δάχτυλα είναι φιλαλεσμένο. «Ἄχνη τόκαμα», λέει ὁ μυλωνᾶς καὶ συμπληρώνει ή μυλωνοῦ, «ὅλο γιά βυταλιές καὶ λειτουργίες ἔχει γίνει», «έκαμα χαρακή κι' ἐστρωσε ὁ μύλος», ξανασυμπληρώνει ὁ μυλωνᾶς.

Άλλα καὶ ἄλλος λόγος συνέτρεχε νά γίνη φιλό τ' ἀλεύρι. Τά παλλήρα ἔκεινα χρόνια συχνά πήγαιναν στό χωριό καὶ οἱ διώκτες τῆς ληστείας χωροφύλακες κι' ἐπρεπε νά τύχουν ίδιαιτέρας περιποίησης δπως μᾶς λένε καὶ οἱ λαϊκοί αὐτοί στίχοι «ἄλεθε μύλε ἀλεθε, βγάλε τ' ἀλεύρια σου φιλά, νά οἱ χωροφύλακοι κι' ὁ νοματάρχης τό σκυλί πού κάθεται στήν ἀγκωνή».

Πνεῦμα πονηρόν δι μυλωνᾶς, μέ δψη προβάτου καὶ πανουρία ἀλεποῦς εἰναι οἱ χαρακτηρισμοὶ τοῦ λαοῦ, παρουσιάζεται μέ προσωπεῖο ἐπισκόπου ἐνῷ ἔχει «καρδίαν μυλωνᾶ». Ἀκαρδος καὶ ἄκαμπτος γιά τό ξάι δι μυλωνᾶς, ἡ ἀπληστία του μεγάλη, πότε μέ τό ξάι καὶ πότε μέ τή φύρα ἀποδεκατίζει τό σακάλευρο ὅταν εἰναι ὥρα γιά τό ζύγι κάπιο χωρατό θά ἔλεγε, κάτι θά ἔκανε ν' ἀποσπάσει τήν προσοχή τοῦ νοικοκύρη, θά τσάκιζε μέ τρόπο πρός τά πίσω τό καντάρι καὶ τό ἀλεσμα θά ἔβγαινε καὶ πρόσβαρο, ὅπως ἔλεγε δι μυλωνᾶς.

Αὐτός δι χαρακτηρισμός «θωριά ἐπισκόπου καὶ καρδιά μυλωνᾶ», κρατάει ἀπό τή Βυζαντινή ἐποχή. Ἅγαθοι καὶ καθάριοι - λευκοὶ φαίνονται οἱ μυλωνάδες, εἰναι ὅμως ἀπό τ' ἀλεύρι ὅχι στήν καρδιά, πάντα δι ἐσωτερικός του κόσμος τόν σπρώχνει ἔτσι πού τό χέρι του νά βαραίνει στό ξάγιασμά.

Ἄν ἀφαιρέσεις αὐτή τήν κακή συνήθεια «τά καλά καὶ συμφέροντα» δι μυλωνᾶς εἰναι πρόσχαρος, χωρατατζῆς καὶ σωστό ἀρχεῖο ἀνεκδότων καὶ διου σκοντάψει τόν ἀναπληρώνει καὶ τόν συμπληρώνει ἔκείνη ἡ κουγιόνα μυλωνοῦ. Παραμύθια, ἀνέκδοτα, φέματα κι' ἀλήθειες, μουραπάδες, διηγεῖται δι μυλωνᾶς, ώς πού νάρθει ἡ βάρδια τής μυλωνοῦς καὶ τότε ἀρχίζει νέο δελτίο ειδήσεων καὶ τά καταφέρνει καλά ἡ μυλωνοῦ, μόνο σέ ἔνα δέν τά καταφερνε, ὅταν καθόταν ἀπάνω στ' ἀλεύρι νά φκιάσει δλοστρόγγυλο τό Ο καὶ γι' αὐτό καὶ δι λαός δέν περιμένει ὀρθογραφία ἀπό τή μυλωνοῦ.

Πρακτορείον Ρώύτερ δι μύλος, κατατοπισμένος δι μυλωνᾶς σέ ὅλα τά ζητήματα τοῦ χωριοῦ καὶ τῆς ἐπαρχίας, ἀκόμα καὶ γιά πολεμικά γεγονότα καὶ διεθνή ζητήματα, μάνα τῆς κασίδας γιά ίστορίες, ἀνέκδοτα καὶ μουραπάδες, τά καταφέρνει καλά δπως καὶ στό στραβοζύγι πού σοῦ παίρνει περισσότερο ξάι μπροστά τά μάτια σου. Τό ἴδιο καὶ ἡ μυλωνοῦ, μισή λέξη ν' ἀκούσει γιά συνοικέσιο ἡ γιά ἐρωτευμένους κάνει τήν τρίχα τριχιά καὶ δένει τό χωριό δλο μέ πιθανά καὶ ἀπίθανα.

Εἰναι χωρατατζῆς δι μυλωνᾶς μά καὶ κάποτε μουρντάρης, δέν ἔχει μπέσα ἔκει στή μοναξιά πού ζεῖ, ώς τόσο ἡ μυλωνοῦ τόν ξέρει καὶ ἀγρυπνεῖ, τόν ἐπαναφέρει στήν τάξη καὶ τά ἐρωτικά του ὄνειρα παραμένοντα πλατωνικά.

Τυχηρός δι μυλωνᾶς στό πρωτοκάλεσμα τῆς χρονιᾶς, δι νοικούρης γιά τό καλό τῆς χρονιᾶς κάνει στραβά μάτια καὶ κείνος τό διπλοξαγιάζει. Τυχηρός καὶ ὅταν πρόκειται νά γίνει γάμος, πρωί -

πρωὶ τὸ σπίτι τοῦ γαμπροῦ καὶ τῆς νύφης θά πάει ἄλεσμα στὸ μύλο γιατὶ τὴν Τετάρτη τὸ βράδυ ἀναπιάνονται τὰ προζύμια. Ὁ πονηρός μυλωνᾶς δέν παίρνει ἔστι γιά νά προκόψει τ' ἀντρόγυνο καὶ μή βγεῖ ἔσαγιασμένο - μέ ἐλλείφεις. Εέρει δημως καλά δτὶ οἱ μελλόνυμφοι θά τοῦ στείλουν καλό φαγί καὶ πίτα καὶ κότα καὶ καλό κρασί γιά νά εὐχηθεῖ τὸ καλό ἔσκινημα.

Εἶχε μεγάλη πέραση ὁ μύλος τὰ χρόνια ἐκεῖνα τὰ παλιά, μᾶς τό λέει καὶ τὸ τραγούδι καὶ τὸ παπαδόπουλο ζητοῦσε γιά προϊκα πολλά «γυρεύει μύλους 12 μέ δλους τούς μυλωνάδες». Καὶ ἂν ὁ μυλωνᾶς ἔκανε τὸ ζόρικον ἡ Μπιρμπίλω «στάχητη ἔκανε τὸ μύλο».

Ο μύλος ἦταν δικόμα καὶ ἀντρον θεραπείας τῶν σεληνιαζομένων. Τὸν δρρωστὸ τὸν γδύναν καὶ τὸν ἀνάγκαζαν νά κάνει 12 γύρους στή φτερωτή, ὅστερα τὸν ἔντυναν καὶ γύριζε ἀκριτος στὸ χωριό μετά τὰ μεσάνυχτα, γιατὶ μόνο στή σώση τοῦ φεγγαριοῦ ἔναι αποτελεσματική ἡ θεραπεία.

Μέ τὸ μύλο ἔχουν νά κάνουν καὶ τὰ φαντάσματα, δσο νά φυλαχτεῖ ὁ μυλωνᾶς ἐκεὶ στὴν ἐρημιά πού εἰναι, αὐτά θά χωθοῦν σάν καλικάντζαροι, ἀπό τὸ ζουριό, ἀπό τὸ μπουχαρί καὶ ἀπό τὰ χατίλια ἄμα βρίσκουν τὴν πόρτα σφαλιστή.

Τὰ χάνια καὶ ὁ μύλος εἶχαν διαλέξει τίς πιό γραφικές θέσεις, σταθμός ἔξοχικός ἀπαραίτητος μά καὶ πρακτορεῖο εἰδήσεων, πρώτη ἔκδοση ὁ μύλος κι' ὅστερα ἡ βρύση καὶ τὸ μαγαζί. Τώρα ἔμειναν λείφανα καὶ ἐρειπωμένοι τοῖχοι, ... ἡ ὀνάμυνηση πού ἀνασταίνει χρόνια παληά καὶ περασμένα καὶ θύμησες παληές «τ' ὅστρα πού λάμπανε ἐσβύνανε - καινούργια τώρα φωτάνε». Χάθηκε ἡ ἀπέρριτη ἐμφάνιση τοῦ μύλου καὶ ἡ ρομαντική ζωή τοῦ μυλωνᾶ, ὅλα τ' ἀνέτρεψε ἡ πρόδοσ. Πάει δ παληός ὁ μύλος, τὸ νέο κύμα πού λέγεται πρόδοσ, ἐξέλιξη, ἥλθε σάν σίφωνας καὶ ἀναποδογύρισε ὅλα αὐτά πού λέγονται χθές καὶ γαλούχησαν γενεές γενεῶν ἐπί αἰώνες αἰώνων.

Λιγόστεψε ὁ κόσμος στὸ χωριό, χάθηκε τὸ γένημα, ἔκλεισε ὁ μύλος, ἔσφύχησε ἡ φτερωτή. Ἀποδιωχμένος πιά ὁ μύλος καὶ ὁ μυλωνᾶς ἀπ' τὸν πολιτισμό γέρασε ἡ πέθανε ἀπό τὸν καημό του. Τά ξύλα τάφαγε σιγά σιγά τὸ σαράκι, τὰ χτύπησε τ' ἀνεμόβροχο καὶ σάπισαν, οἱ τοῖχοι γκρεμίσθηκαν καὶ μαζί τους γκρεμίσθηκε ἔνα πανάρχαιο ἐπάγγελμα καὶ πιό πολύ μιά ιστορία, ἔνας θρύλος, μιά παράδοση, κάτι τὸ γνήσιο χάθηκε ἀπό τὴν ζωή τοῦ ἀνθρώπου, πού τὸν γαλούχησε καὶ τὸν ἔθρεψε μέ τὸ μάννα τῆς γῆς.

Ο ΠΑΠΑ - ΚΩΣΤΑΣ ΤΖΑΜΑΛΑΣ (1790 - 1863)

Toū IXNHLATH

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

”Αν κανείς κοιτάξει τό χάρτη τής Έλλαδος θά διαπιστώσει ότι ή Φωκίδα είναι τό κέντρο της και δέν μιλάμε γιά τή νησιώτικη Έλλαδα.

Στή Φωκίδα έξ αλλου βρίσκονται και οι Δελφοί, πού είναι ό... «δύμφαλος τής γῆς».

Στή Φωκίδα φύτεψε ό Θεός τή Γκιώνα, τόν Παρνασσό, τά Βαρδούσια και λοιπά βουνά, δλα πανέμορφα και προπαντός τρισένδοξα.

Τά βουνά αύτά καμαρώνουν και χαιρούνται, γιατί είχαν τήν τύχη και τήν τιμή νά φιλοξενήσουν, κατά καιρούς, μεγάλες ιστορικές φυσιογνωμίες. Γι' αύτό και ό ποιητής λαός μας τά τραγούδησε ἀνάλογα:

«Ποιός είδε τέτοιο θαύμασμα
παράξενο, μεγάλο,
νά κουβεντιάζουν τά βουνά
μέ τίς κοντές ραχούλες.
Κι' ή Λιάκουρα τής Λειβαδιᾶς
κι' ή Γκιώνα τῶν Σαλώνων
μέ τά Βαρδούσια τά ψηλά
περήφανες Καταβόθρες (Οὔτη)
πού σώσατε τήν κλεφτουργιά».

”Αν φάξει κανείς τήν Ιστορία τής Έλλαδος δέν θά βρει σέ κανένα άλλος μέρος νά έχουν γεννηθεῖ τόσες πολλές και μεγάλες φυσιογνωμίες, έκτός απ' τό Σούλι, δπου έκει είχαμε άλλο είδος ζωῆς και ἀγῶνα.

Δέν ύπάρχει χωριό πού νά μήν έχει γεννήσει και ξναν ήρωα, ξνα μεγάλο και ἀκουσμένο ἀγωνιστή. Καί ύπάρχουν χωριά πού σεμνύνονται γιά περισσότερα από ξνα τέτοιο τέκνο, δπως π.χ. ή Ἀρτοτίνα.

Ἐμεῖς ἐδῶ θά ἀσχοληθοῦμε μέ ξνα τέτοιο τέκνο τής Δρέμισσας, τόν Παπα - Κώστα Τζαμάλα.

Μέ την εύκαιρία κάνουμε καί μνημόσυνο καί τῶν ἄλλων παιδιῶν τῆς ἡρωογέννας Δρέμισσας καί ἀναφέρουμε τούς:

- 1.- ΒΛΑΧΑΡΜΑΤΑΣ ΒΕΡΓΟΣ (Προεπαναστατικός)
- 2.- ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ ΔΗΜ. ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ
- 3.- ΠΑΝΟΥΡΙΑΣ ΠΑΝ. ΝΑΚΟΣ
- 4.- ΓΚΟΥΡΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
- 5.- ΜΑΜΟΥΡΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
- 6.- ΡΟΥΚΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
- 7.- ΒΛΑΧΑΡΜΑΤΑΣ ΤΖΑΜΑΛΑΣ
- 8.- ΤΖΑΜΑΛΑΣ ΠΑΠΑ-ΚΩΣΤΑΣ
- 9.- ΚΛΙΜΑΚΑΣ ΙΩΑΝΝΗΣ
10. ΑΠΟΣΤΟΛΙΔΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

Στήν προσπάθειά μας νά προβάλουμε δλα τά τέκνα τῆς ἡρωϊκῆς Φωκίδας, συνεχίζουμε μέ τόν Παπα - Κώστα Τζαμάλα.

Ο ΠΑΠΑ - ΚΩΣΤΑΣ ΠΡΙΝ ΚΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

‘Ο Παπα - Κώστας Τζαμάλας είναι γέννημα τῆς Ντρέμισσας, «Πανουργιά», τή λένε σήμερα πρός τιμήν τοῦ γνωστοῦ ἀρματωλοῦ Γέρο - Πανουργιᾶ. Τό χωριό αὐτό γέννησε κι' ἄλλα πολλά καί καλά παλληκάρια καί γι' αὐτό εἰπώθηκε τό «40 σπίτια, 41 καπεταναῖοι».

‘Ενας λοιπόν ἀπ' αὐτούς, τούς καπεταναίους ἦταν καί ὁ Παπα - Κώστας Τζαμάλας, ὁ ὅποιος γεννήθηκε τό 1790 καί πέθανε στή Λαμία τό 1862¹.

Ἀπό τό 1815 μέχρι τό 1821 ἦταν παπάς στή Δρέμισσα.

‘Ομως ὡς ἐγγονός τοῦ θρυλικοῦ Βέργου Βλαχαρμάτα, ὁ ὅποιος ἔδρασε στήν περιοχή μας στά μέσα τοῦ 18ου αἰ. καί γυιδές τοῦ Παναγ. Βλαχαρμάτα, πού ὀνομάστηκε Τζαμάλας, γιά τό λόγο πού ἀναφέρουμε στόν ΕΠΙΛΟΓΟ, ἔνοιωθε τό αἷμα του νά κοχλάζει στίς φλέβες του καί ζῶντας σ' ἔνα περιβάλλον μέ πολύ φιλελεύθερο πνεῦμα - εἴπαμε «40 σπίτια, 41 καπεταναῖοι» - καί συγγενής μεγάλων καπεταναίων, ἀλλά καί μέ ἔνα ποίμνιο δλο καπεταναίους δέν ἀντεξε καί κάποια Κυριακή, ἀφοῦ λειτούργησε, ἀνήγγειλε στούς συγχωριανούς του δτι: ἀφήνει τό θυμιατό καί βγαίνει στό κλαρί, νά πολεμίσει τόν Τούρκο δυνάστη. Ὅπάρχει μιά παράδοση στή Δρέμισ-

Ο Παπανώστας Τζαμάλας, ο δραστής ως όπλαρχης κατά την έξιετη τής Θεσσαλίας, υπήρξε χαρακτηριστικός τύπος ένσπλου πού στρατολογήθηκε περιοδικά από τις έλληνικές κυβερνήσεις γιά νά λάβει μέρος σε έπαναστάσεις των διλυτρώτων (Αθήνα, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη).

σα πού θέλει νά λέει ό παπάς στό έκκλησίασμα «...Τί; μέ τή λειτουργιά τῆς Λάμπρενας θά παλέω τώρα;».

Έτοι ζώστηκε τ' ἄρματα καί βγῆκε ἀγωνιστής κοντά στούς Κοντογιανναίους καί τόν συγχωριανό του Γιάννη Γκούρα νά πολεμήσει.

Καί πολέμησε πολύ μέ ἀρχηγούς τούς Γκούρα, Πανουργιά καί Καραϊσκάκη. Ἐλαβε μέρος στίς παρακάτω μεγάλες μάχες, τίς δποίες ἀναφέρω γιά νά φανεῖ ἡ προσφορά του: 1) Χάνι τῆς Γραβιᾶς, 2) Μάχη ἔξω ἀπ' τό Μοναστήρι τοῦ Προφ. Ἡλία. 2) Στόν Ἀετό. 4) Στήν Υπάτη. 5) Στό Δίστομο. 6) Στήν Αράχωβα. 7) Στή Γραβιά. 8) Στή Σκαρμίτσια. 9) Στό Δομοκό. 10) Στή Νευρόπολη. 11) Στό Βελεστίνο. 12) Στήν Πέτρα τῆς Λειβαδιᾶς. 13) Στόν Πλάτανο. 14) Στόν Άλμυρό καί ἀλλοῦ. Ἐπίσης πολύ μεγάλη καί σπουδαία ἦταν ἡ συμβολή του στήν ἐπιτυχῇ ἅμυνα τῆς Ἀκρόπολης τῶν Ἀθηνῶν τό 1826 - 1827, δταν ἦταν φρούραρχος ὁ Γιάννης Γκούρας. Τότε - κατά τόν Μπάμπην Ἄννινον - ἦταν πρωτοπαλλήκαρο τοῦ Γκούρα.

Σ' δλες τίς μάχες ἔδειξε μιά λεβεντιά παροιμιώδη καί αὐτοθυσία. Στάθηκε δέ ὑπόδειγμα ιερωμένου, πολεμιστοῦ καί δπλαρχηγοῦ.

Γιά τούς λόγους αὐτούς ἡ πολιτεία τόν ἔκανε, μετά τήν ἀπελευθέρωση:

- Ταγματάρχη στό Σῶμα τοῦ Μαμούρη καί τῆς ΕΘΝΟΦΥΛΑΚΗΣ (ΦΕΚ 20/1837).

- Διοικητή Τάγματος (ΦΕΚ 4/1839)
- Τόν χαρακτήρισε Ἀντισυνταγματάρχη (ΦΕΚ 23/1843).
- Πραγματικό Ἀντ/ρχη (ΦΕΚ 12/1851).
- Στή Χιλιαρχία τοῦ ΔΥΟΒΟΥΓΝΙΩΤΗ ἦταν ἔκατόνταρχος.
- Τοῦ ἔγινε καί πρότασις γιά τό Ἀργυρό Ἀριστεῖο.

Ο Γιάννης Γκούρας τόν είχε προτείνει γιά Ἀντιστράτηγο, ἐπειδή ἀρίστευσε στή μάχη τοῦ Μαραθῶνα στίς 6-7-1824. Τό Ἐκτελεστικό Σῶμα (Κυβέρνησις), μέ τό προβούλευμα ὑπ' ἀριθ. 2700, δέχτηκε τήν πρόταση αὐτή καί στίς 12-7-1824 ἐγκρίθηκε ἀπ' τό Βουλευτικό Σῶμα (Βουλή), πού ἦταν τότε στό Ναύπλιο μέ τό ὑπ' ἀριθ. 1008 πρακτικό του.

Ἐνα ἄλλο παράσημο, τό δποιο δύμως δέν γράφεται στά «χαρτιά», είναι ὅτι κοντά στή θέση «Μνήματα» τῆς Δρέμισσας ὑπάρχει ἡ τοποθεσία «Ταμπούρια τοῦ Παπα - Κώστα», ἀπ' τά δποια πολέμησε μέ πολλή ἀνδρεία τούς ἐπιδρομεῖς Τούρκους. Έτσι ἄφησε τό δνομά του στίς γενιές πού ἀκολούθησαν καί θά ἀκολουθήσουν, κάτι

πού δέν ξεχνιέται, ἀλλά τόν φέρνει πάντα στό νοῦ τῶν ἀνθρώπων πού περνοῦν ἀπό ἐκεῖ.

ΜΙΑ ΚΗΛΙΔΑ ΤΟΥ ΠΑΠΑΚΩΣΤΑ

“Οταν ὁ Γιάννης Γκούρας, Φρούραρχος τῶν Ἀθηνῶν τώρα, πῆρε τὴν ἀπόφασην νά ἐκτελέσει τὴν ἐντολὴν τῆς Κυβερνήσεως ἢ ἔστω τοῦ Πρωθυπουργοῦ της πού ἥθελε νεκρό τόν Στρατάρχη Ὁδυσσέα τοῦ Ἀνδρούτσου, ἐνήργησε ὡς παρακάτω:

“Εστειλε τόν παρουσιασθέντα Στρατάρχη μέ ἀπόσπασμα, ὑπό τόν Παπακώστα στή σπηλιά του καὶ σάν ἔφτασαν κάτω ἀπ’ αὐτή ὁ Παπακώστας ζήτησε, ἀξιώσε, νά ἀνεβεῖ πρώτα αὐτός καὶ τά παλληκάρια του καὶ κατόπιν ὁ Ἀνδρούτσος. Τότε γίνηκε φανερό πώς σκοπός τοῦ Παπακώστα ἦταν νά βάλει στό χέρι τή φρουρά τῆς σπηλιᾶς, ἀφοῦ δέν ὑπῆρχε ἄλλος τρόπος καταλήψεώς της. Ὁ Ἅγγλος Τρελώνυ, πού ἦταν μέσα σ’ αὐτήν, ἀρνήθηκε κατηγορηματικά καὶ εἶπε στόν Παπακώστα ὅτι πρώτα πρέπει νά ἀνεβεῖ ὁ Ὁδυσσέας καὶ τότε ἄς ἀποφάσιζε αὐτός γιά τά παραπέρα².

“Οταν ὁ Παπακώστας είδε πῶς μέ τόν δόλο δέν γινόταν τίποτα, διέταξε τό ἀσκέρι του καὶ ἔδεσαν τόν ἥρωα καὶ κατόπιν τόν πῆγε στό Μοναστήρι τοῦ Ντομπού τοῦ Ἐλικώνα, καὶ ὅταν αὐτό κρίθηκε ἀνασφαλές τόν μετέφερε στήν Ἀθήνα.

Γιά τίς διεργασίες καὶ ὅλα τά ἄλλα πού ἔγιναν στήν Ἀκρόπολη τῆς Ἀθήνας δέν θά ἀσχοληθοῦμε, γιατί ἐδῶ μᾶς ἐνδιαιφέρει μόνο ὁ Παπακώστας Τζαμάλας.

‘Ηταν νύχτα, μέ βαθύ σκοτάδι, 4-5 Τουνίου 1825. Τρεῖς σκιές, σάν χάροι, σάν κακά φαντάσματα, προχωροῦν καὶ φθάνουν στό κελλί πού μέσα σ’ αὐτό βρισκόταν ὀλυσσοδεμένος, μέ βαρειές ὀλυσσίδες ὁ Ὁδυσσέας. Τό ἀνοίγουν καὶ δολοφονοῦν τόν Στρατάρχη, μέ φρικτό βασανιστήριο. Ἐπί κεφαλῆς τῆς ἀπαίσιας αὐτῆς τριάδος ἦταν ὁ συγγενής τοῦ Φρουράρχου Γκούρα καὶ ἀντικαταστάτης του, ὁ Γιάννης Μαμούρης, ἔνας Τριανταφυλλίνας καὶ... δυστυχῶς ὁ δικός μας Παπακώστας Τζαμάλας.

Καμμιά σημασία δέν ἔχει ἀν ἐκτελεστής ἦταν ὁ Τριανταφυλλίνας, δπως θέλουν οἱ πολλοί, ἢ ὁ Παπακώστας ὅπως θέλει ὁ Σουρμελῆς, πού μᾶς λέει:

«...ἐκτελεστής τοῦ θανάτου ἦταν Ἱερεύς στρατιωτικός - δηλαδή ὁ

Ο Όδυσσεας Ἀνδρούτσος, ἀπό λιθογραφία.

Παπακώστας - δστις ἔξεδικήθη ἐναντίον του, διά τό πρός τούς Ἱερεῖς μῖσος (τοῦ Ἀνδρούτσου). Ἐνας παπάς, Ἐνας λειτουργός τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀδύνατο νά γίνεται δῆμιος...

Ο ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ «ΛΗΣΤΑΝΤΑΡΤΗΣ»

Ο Παπακώστας βοήθησε καί μέ κάθε τρόπο, τόν Κωλέττη σέ ὅλες του τίς προσπάθειες νά ᾧνεβεῖ καί νά γίνει Ὑπουργός καί Πρωθυπουργός ἀκόμα, ἀλλά δταν αὐτός ἔκανε τή δουλειά του παραμέρισε αὐτόν ὅπως καί ἄλλους ὑποστηρικτάς του καί μάλιστα τούς κατέτρεχε, καί ἡ ἀπαισία αὐτή στάσις τοῦ ἀγνώμονα Κωλέττη, μαζί μέ τήν κακή τακτική πού ἀκολούθησε τότε τό αύλικό περιβάλλον, ὑπῆρξαν οἱ σοβαροὶ λόγοι πού δ Παπακώστας ἔγινε ἐπαναστάτης κατά τῆς Κυβερνήσεως.

‘Η Κυβέρνησις, ή όποια ἔκεινη τήν ἐποχή, ἀντιμετώπιζε στό ἔξωτερικό πολλά καί δύσκολα προβλήματα, δύνατος τό «ἐπεισόδιον τοῦ Μουσούρου», σέ συνδυασμό μέ τήν ἀνάγκη εἰσπράξεως δανείου ἀπ’ τήν Ἀγγλία καί κατ’ ἀνάγκην δέν μπόρεσε νά φροντίσει γιά τή ρύθμιση τῶν ἑσωτερικῶν ζητημάτων, τά όποια ἡταν δέχτατα. Δέν καταφέρε νά ἀναδιοργανώσει τό νέο Κράτος καί νά ἀποκαταστήσει ἔνα δμαλό ρυθμό ζωῆς, μέ ἀποτέλεσμα τά μεγάλα προβλήματα πού ἀντιμετώπιζαν οι πληθυσμοί, ίδιαίτερα τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν, τούς όποιους μάστιζαν ἡ φτώχεια, ἡ ἀγραμματοσύνη καί οἱ ἀρρώστιες, δχι μόνο δέν βοηθοῦσαν στήν δμαλοποίηση τοῦ ρυθμοῦ τῆς ζωῆς, ἀλλά ἀπεναντίας βοηθοῦσαν νά ἀναπτυχθεῖ ἡ ληστεία, τά κρούσματα τῆς όποιας ἔφθασαν στό σημεῖο μέχρι καί νά στρέφονται πρός αὐτή καί Ἀξιωματικοί τοῦ τακτικοῦ στρατοῦ.

Στήν ἐνθάρρυνση αὐτῆς τῆς ἀνωμαλίας καί τῶν ταραχῶν ἡ Ἀγγλία δέν ἔμεινε ἀμέτοχη γιά τούς δικούς της λόγους. Μέσα σ’ αὐτές τίς συνθῆκες δ’ Ἰωάννης Φαρμάκης ὑψώσε τή σημαία τῆς ἀνταρσίας στή Ναύπακτο. Ἡταν Αὔγουστος τοῦ 1847. Είχε δμως τήν ἔξυπνάδα καί κυκλοφόρησε μιά προκήρυξη μέ τήν όποια ἔδινε στό κίνημά του ἀντιδυναστικό χαρακτήρα καί τόνιζε δτι ἡ ἐνέργεια του πηγάζει ἀπ’ τόν πόθο «τῆς ὑπερασπίσεως τῶν ἐλευθεριῶν καί τῶν δικαιωμάτων τοῦ λαοῦ».

‘Η στάσις τοῦ Κωλέττη, ή ὅλη κατάσταση πού ἀναφέραμε καί τό γεγονός δτι δ χωριανός του Ἰωάννης Μαμούρης ἔφθασε νά γίνει ‘Ὕπασπιστής τοῦ Ὀθωνα καί πολύ ἔμπιστος τοῦ Κωλέττη, ἀσπόνδου ἔχθροῦ δμως τοῦ Τζαμάλα, νά οι λόγοι πού ἔσπρωξαν τόν Παπακώστα νά ἀκολουθήσει τόν Φαρμάκη καί δς ἡταν Ἀντισυνταγματάρχης τότε.

‘Ἐτέθη λοιπόν ἐπικεφαλῆς ἀτάκτων μέ τούς όποιους ἔεκινησε ἀπό τήν Ἀμφισσα καί κράτησε σέ ἀναστάτωση, γιά μεγάλο χρονικό διάστημα ὅλη τή Στερεά Ελλάδα. Τότε ή Κυβέρνηση τόν χαρακτήρισε «λησταντάρτη» καί σάν τέτοιο τόν ἀντιμετώπισαν τά κυβερνητικά στρατιωτικά ἀποσπάσματα, δηλαδή σάν «ἐπικηρυγμένο λησταντάρτη», μέ ἀποτέλεσμα νά τόν ἀναγκάσουν νά καταφύγει στήν τουρκοχρατούμενη τότε Θεσσαλία.

Τό 1848 ή κυβέρνηση τοῦ Κουντουριώτη τοῦ ἔδωσε ἀμνηστεία, τήν όποια δμως δ Παπακώστας δέν τήν δέχτηκε γιατί δέν ἀμνηστεύθηκαν καί οι φίλοι του Εύαγγ. Κοντογιάννης, Βελέντζας, Κομνᾶς, Τράκας κ.ἄ.

Σέ λίγο, μαζί με άλλους φυγάδες Άξιωματικούς και με τή βοήθεια Τουρκαλβανῶν μπήκε ἀπ' τή Θεσσαλία στή Φθιώτιδα και σκόρπισε τόν τρόμο σέ δλες τίς παραμεθόριες ἐπαρχίες. Ἐφθασε μάλιστα μέχρι τόν Ἑλικώνα, ἀλλά οἱ κυβερνητικές δυνάμεις μέ τούς Π. Μαμούρη, Σκαλτσοδῆμα και Γαρδικιώτη Γρίβα, τόν ύποχρέωσαν νά ξαναγυρίσει στή Θεσσαλία, ὅστερα ἀπό μιά μεγάλη σύγκρουση πού ἔγινε στήν Υπάτη.

Μετά τήν καταστολή τῶν κινημάτων αὐτῶν ἀμνηστεύθηκε και τοῦ ἀνοιξε ὁ δρόμος γιά καινούργιες περιπέτειες, ὅπως τοῦ Βουλευτή και τοῦ ἐπαναστάτη στή Θεσσαλία.

Ο ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΣ ΣΤΗ ΘΕΣΣΑΛΙΑ 1854

Βρισκόμαστε στήν ἐποχή τοῦ Κριμαϊκοῦ πολέμου. Ἡ Τουρκία εἶχε ἐμπλακεῖ σέ πόλεμο με τή Ρωσία, ὅπότε ἡ εὐκαιρία γιά τόν ἔσσηκωμό και τήν ἀπόκτηση τῆς πολυπόθητης ἐλευθερίας τῶν σκλαβωμένων ἀκόμα Ἑλλήνων στήν Ἡπειρο, Θεσσαλία και βορειότερα, ἦλθε! Ἔτοι πρώτη ἡ περιοχή τῆς Ἀρτας, τόν Γενάρη τοῦ 1854, ἔσσηκώθηκε και τό παράδειγμά της ἀκολούθησαν πρώτη ἡ ὑπόλοιπη Ἡπειρος και ἡ Θεσσαλία κατόπιν.

Ἀπ' τό Φθινόπωρο τοῦ 1853 εἶχαν ὄρχισει νά συγκεντρώνονται πολλοί ἐθελοντές - ἐπαναστάτες - στή Λαμία, ἡ ὁποία ἦταν κοντά στήν Ἀθήνα, ὅπότε εύκολα μποροῦσαν νά φθάσουν τά πολεμοφόδια, ἦταν στήν παραμεθόριο και προπαντός ἦταν τό κέντρο τῶν ὀπλαρχηγῶν τῶν ἀνταρτικῶν σωμάτων τοῦ 1848 - 1850, πού ἔνα ἀπ' αὐτά τά Σώματα ἦταν τοῦ Τζαμάλα.

Τήν φροντίδα ὄργανώσεως, ἐφοδιασμοῦ και παρακολουθήσεως αὐτῶν τῶν Σωμάτων εἶχε ἀναλάβει, κατόπιν ἐντολῆς τοῦ Υπουργοῦ Στρατιωτικῶν Σκαρλάτου Σούτσου, ὁ Μοίραχος Χωροφυλακῆς Λαμίας Γεώργιος Κροκίδας.

Πρώτοι ἔσσηκώθηκαν ἐδῶ στή Θεσσαλία, τόν Γενάρη 1854, οἱ κάτοικοι τῶν Δ. Ἀγράφων και ἀπό κοντά τά χωριά τῆς Ἀργιθέας.

Μέ τίς πρώτες ἐπιτυχίες τῶν ἐπαναστατῶν ὄρχισε και ἡ εἴσοδος τῶν ἐθελοντῶν στή Θεσσαλία.

Ήταν άρχες Μαρτίου 1854. Είχε έλθει άπ' την Αθήνα και ό Υπαστιστής τοῦ "Οθωνα Χριστόδουλος Χατζηπέτρος και ή κατάστασις είχε διαμορφωθεῖ ώς έξης: Οι 6.000 έθελοντές περίπου ήταν μοιρασμένοι σε δύο τμήματα. Τό ένα τμῆμα είχε άρχηγό τόν Παπακώστα Τζαμάλα μέ τούς διπλαρχηγούς Νάχο Πανουργιά και Δυοβουνιώτη και βρισκόταν στά μέρη τοῦ Άλμυροῦ.

Τό δεύτερο γύρω άπ' τό Φανάρι και Δομοκό.

Στίς 11 Μαρτίου δ Παπακώστας, μέ 2.000 ἀνδρες, προχώρησε πρός τόν Πλάτανο τοῦ Άλμυροῦ, τόν διοί φρουρούσαν 200 Τουρκαλβανοί.

Τοτερα διό μάχη οι Τουρκαλβανοί περιορίστηκαν σέ μερικά σπίτια. Τότε 500 περίπου διθωμανοί άπ' τόν Άλμυρό ξεπευσαν σέ βοήθεια, ἀλλά τούς έκοψαν τό δρόμο οι Νικ. Ζιάκας και Αγγ. Λεβέντης. Τότε οι Τουρκαλβανοί άναγκάστηκαν νά παραδοθούν μέ δρους στόν Παπακώστα.

Η πρώτη αύτή έπιτυχία τῶν Ἑλλήνων ἐπαναστατῶν προκάλεσε τήν ὅμεση ἀντίδραση τῶν Τούρκων οι διοί έστειλαν ἀμέσως στόν Πλάτανο τρία Τάγματα τακτικοῦ στρατοῦ (1.700 - 1.800 ἀνδρες), 400 - 500 ἀτάκτους Άλβανούς, 30 καβαλάρηδες και τρία πυροβόλα. Αύτή ή δύναμις ἐπετέθηκε στόν Πλάτανο στίς 23-3-1854. Οι 2.000 περίπου Ἑλληνες μέ άρχηγούς τούς Νάχο Πανουργιά, Κ. Δυοβουνιώτη και τόν Παπακώστα Τζαμάλα ὄχυρώθηκαν γύρω άπ' τόν ναό τοῦ Ἅγιου Ἀντωνίου και παρατάχτηκαν σέ τρεις πτέρυγες. Η μάχη ἀρχισε και γιά ἀρκετό χρονικό διάστημα ήταν ἀμφίφροπη, ίδιας ὅταν κάμφθηκε τό σῶμα τῶν Μακεδόνων, πού κατείχε τήν ἀριστερή πτέρυγα. Ἐκείνη τήν κρίσιμη στιγμή δ Νάχος Πανουργιάς, ἔδειξε, γιά μιά ἀκόμα φορά, δτι ήταν ἀξιος γυιός τοῦ Γερο-Πανουργιά και ἔκανε ἔξορμηση ἀντί νά κάνει κάτι ἄλλο. Η ἔξορμησις αύτή γενικεύτηκε και οι Τούρκοι ύποχώρησαν πρός τήν πεδιάδα, ἀφήνοντας 150 νεκρούς περίπου. Μετά τή μάχη αύτή δ Παπακώστας παρέμεινε μέ 700 παλληκάρια ἐδῶ στόν Πλάτανο, ἐνώ οι υπόλοιποι τράβηξαν γιά τά Κονιαριοχώρια και Β.Δ. τοῦ Βόλου.

Στίς ἀρχές Απριλίου ἀρχισαν οι Ἑλληνες νά πολιορκοῦν τόν Δομικό. Στίς δυνάμεις πού ἔφτασαν γιά τήν πολιορκία ήταν και 400 Λιδωρικιώτες, δ Νάχος Πανουργιάς και στίς 13 Απριλίου ἔφθασε και δ Παπακώστας μέ τόν Σαφάκα ἔχοντας μαζί τους 1.000 περίπου παλληκάρια και κατέλαβαν θέσεις Ν.Α. τῆς πόλης.

Οι Τούρκοι στίς 14 Απριλίου φάνηκαν ἀπ' τόν κάμπο καί ἡταν πάνω ἀπό 4.000 τακτικοί, ἵππικο, ὅταντοι Ἀλβανοί καί πυροβολητές μέ 4 πυροβόλα. Καί σέ λίγο τρεῖς Τουρκικές φάλαγγες ἔφθασαν ἀπ' τήν Καρδίτσα καί δλοι αὐτοί ἀρχισαν τήν ἐπίθεση μέ σκοπό νά διασπάσουν τόν κλοιό καί νά μποῦν στόν Δομοκό, ἀλλά πιρά τίς ἀλλεπάλληλες ἐπιθέσεις δέν κατάφεραν τίποτα, ἔκτος ἀπ' τό νά ἀφήσουν 200 - 300 νεκρούς στό πεδίο τῆς μάχης (ἀπ' τούς ‘Ελληνες ἡταν μόνο 20 νεκροί).

‘Ομως οἱ ‘Ελληνες τή νύχτα στίς 14 πρός 15 Απριλίου, ἀναγκάστηκαν νά λύσουν τήν πολιορκία ἀπό ἔλλειψη πολεμοφοδίων.

Ἐν τῷ μεταξύ ἀρχισαν οἱ διπλωματικές προσπάθειες τῶν Ἀγγλογάλλων πού ἡταν μέ τό μέρος τῆς Τουρκίας ἐνεπιφύλακτα, τήν ὅποια καί βοήθησαν μέ δλους τούς τρόπους, φθάνοντας καί στόν ἀποκλεισμό καί κατοχή τοῦ Πειραιᾶ. Ἐτσι ἀνάγκαισαν τήν Ἀθήνα νά ἐγκαταλείψει τίς προσπάθειές της καί τότε ὁ Χριστ. Χαντζηπέτρος ἀναγκάστηκε νά δηλώσει πρίν ἀπό τήν τελευταία μάχη «...τά δστά τῶν πατέρων μας καί ὁ στενάζων λαός ζητοῦν ἐκδίκησιν... Ἄφοῦ ἡ Ἑλλάς κατεδικάσθη διά ξένης λόγχης εἰς οὐδετερότητα, ἡμεῖς θέλομεν ἐξακολουθήσει τόν πόλεμον καί ὅνευ τῆς συνδρομῆς τῶν Ἀθηνῶν ἐπικαλούμενοι τήν δύναμιν τοῦ Υψίστου».

Καίτοι οἱ Τούρκοι εἶχαν μεγάλες ἀπώλειες, πάνω ἀπό 1.000 νεκρούς, ὁ Χαντζηπέτρος βλέποντας τό μάταιον τῆς προσπαθείας του ἐγκατέλειψε τόν ἀγῶνα, ἀφοῦ πρῶτα ἐξέδωσε τήν τελευταία του ‘Ημερησία Διαταγή, ἡ δποία κατέληγε: «...Στρατιῶται, Θεσσαλοί τῶν Ἀγράφων, τῆς Πίνδου, τοῦ Ὄλύμπου ἀποσυρόμεθα τοῦ ἀγώνος κύπτοντες εἰς τάς ἀκαταμαχήτους περιστάσεις. Ἀλλά ἡ γῆ τῶν πατέρων μας, ὁ τόπος γεννήσεώς μας εἴναι δίκαια ἀπαράγραπτα διά παντός. Ἄν καί πρός καιρόν ὑποχωροῦμεν, δέν λησμονοῦμεν... ἀποθέτομεν τά ὅπλα εὐέλπιδες ὅτι οἱ δυνατοί τῆς γῆς θέλουσιν ἐννοήσει».

Αὐτή ἡ ‘Ημερησία Διαταγή τοῦ Χριστοδούλου Χαντζηπέτρου, πού εἶχε τή γενική διεύθυνση τῶν πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων στή Θεσσαλία, σήμαινε καί τό τέλος τῆς ‘Επανάστασης τῆς Θεσσαλίας τοῦ 1854.

Καί μέ τό τέλος αὐτῆς τῆς προσπάθειας τοῦ ‘Ελληνισμοῦ, ὁ Παπακώστας Τζαμάλαις ξαναγύρισε τά πάτρια ἐδάφη.

Ο ΠΑΠΑΚΩΣΤΑΣ ΤΖΑΜΑΛΑΣ ΣΤΗ ΒΟΥΛΗ

‘Ο πόλεμος τελείωσε. Τά τόσα αἷματα, οἱ τόσες συμφορές, ἡ τόση πεῖνα καὶ κακοτυχία πού γνώρισαν οἱ Ἐλληνες καὶ παρά τίς μεταξύ τους ἔριδες καὶ ἐμφυλίους πολέμους, πού τούς ἔφτασαν στὸ χεῖλος τῆς δλικῆς καταστροφῆς, τοῦ ἀφανισμοῦ τῆς Ἐλληνικῆς φυλῆς, τεικά δλοι αὐτά μᾶς ἔδωσαν μιὰ γωνίτσα αὐτοῦ τοῦ πλανήτη, ἔνα κράτος, μικρό, φτωχό, σὲ ἐμβρυακή ὅμως κατάσταση.

Στήν ἀρχῇ ὁ Κυβερνήτης Ἰωάν. Καποδίστριας καὶ στή συνέχεια ἡ δολοφονία του (27-9-1831).

Ἀπό κοντά ἡ Μεσοβασιλεία τοῦ Ὀθωνα, ἡ ἐνηλικίωσή του (20-5/1-6 τοῦ 1835) καὶ ἡ προσωπική του Μοναρχία (1838 - 1843), προϋπήρξαν τῆς 3ης Σεπτεμβρίου 1843, ἡμερομηνίας πού ὁ Βασιλῆς ὑποχρεώθηκε στήν παραχώρηση Συντάγματος, τό δποιο, ὑπογεγραμμένο πλέον ἀπ’ τὸν Βασιλῆα δημοσιεύτηκε τὸν Μάρτιο τοῦ 1844.

Ἀκολούθησαν, φυσιολογικά πλέον οἱ ἐκλογές, ἀφοῦ πρῶτα διορίστηκε Κυβέρνηση ἡ δποία ἀντιπροσώπευε καὶ τά τρία Κόμματα, γιά νά ἀναλάβει τήν εὐθύνη τῆς διεξαγωγῆς τῶν ἐκλογῶν γιά τήν ἀνάδειξη Βουλῆς.

Σ’ αὐτή τήν τιτάνια προσπάθεια τοῦ νεαροῦ Κράτους, ἥταν ἀδύνατον νά παραμείνει ἀμέτοχος ὁ Παπακώστας Τζαμάλας. Ἡταν τότε μέ τό ΓΑΛΛΙΚΟ κόμμα τοῦ Κωλέττη.

Στόν προεκλογικό ἀγῶνα χρησιμοποιήθηκαν πολλά τεχνάσματα ἐκ μέρους τῶν κομμάτων. Νά πῶς περιγράφει τή νοθεία τῶν ἐκλογικῶν ἀποτελεσμάτων ὁ Νικ. Δραγούμης. Δείχνει τό πῶς γινόντουσαν οἱ καλπονοθεύσεις, πῶς ψήφιζαν οἱ ἀναλφάβητοι. Καὶ ἔχουμε ἀκόμα τήν ἐμφάνιση τῶν πεθαμένων στούς ἐκλογικούς καταλόγους. Καὶ ὁ Δραγούμης ἀφήνει νά ἐννοηθεῖ ἡ ἔκτεταμένη χρησιμοποίησις βίας κ.ἄ. Καὶ δταν ἄλλαξε ἡ Κυβέρνησις καὶ ἤλθε ὁ Κωλέττης, τότε ἔγινε ἡ μεγαλύτερη καλπονοθεία μέσα στή Βουλή καὶ ὁ Δραγούμης συνεχίζει.

«Πρόκειται νά κυρωθῶσι φιλικαὶ ἐκλογαὶ. Εὐθύς καὶ αἱ δεινόταται παραβιάσεις παρεσιωπῶντο ἡ ἐχαρακτηρίζοντο ἐπουσιώδεις παρατυπίαι· καὶ ἡ μέν βία, ἡ στάσις αὐτή ἀπεκαλοῦντο δικαία ἄμυνα, ἡ δέ ἀδικία, ἡ ἀκολασία, τό φεῦδος, δικαιοσύνη, μετριότης, ἀλή-

θεια. Καί αὐταί αἱ λέξεις ἡλλαξαν σημασίαν· ἡ δέ παραβίασις τῶν καλπῶν ὀνομάσθη συστολὴ τῶν σανίδων, αἱ δέ σαπουνοκασέλαι καὶ τά σακκούλαι κάλπαι, ἡ λύμανσις τῶν σφραγίδων τυχαία σύντριψις, οἱ συμβολαιογράφοι ἐπὶ τῆς ψηφοφορίας, ἐπιτροπαί καὶ οἱ ἀπόβλητοι τοῦ λαοῦ ἐκλεκτοί αὐτοῦ».

Μέσα σ' αὐτό τό κακοδαιμόνιο ἀγωνίστηκε ὁ Παπακώστας καὶ τελικά ἔξελέγει Βουλευτής Παρνασσίδας.

Διαβάζοντας τά πρακτικά τῶν συνεδριάσεων τῆς Βουλῆς, στήν πρώτη βουλευτική Σύνοδο καὶ στήν πρώτη συνεδρίαση βλέπουμε:

«Πρωτόκολλον δροκομοσίας»

Σήμερον τήν ἑβδόμην Σεπτεμβρίου τοῦ Χιλιοστοῦ ὀκτακοσιοστοῦ τεσσαρακοστοῦ τετάρτου ἔτους, ἡμέραν Πέμπτην καὶ ὥραν 9ην, συνελθόντες ἐν τῷ Βουλευτηρίῳ οἱ ἔχοντες εἰδοποιητήρια ἔγγραφα παρά τῶν Διοικητικῶν, ὅμοσαν τόν ἐν τῷ 57ῳ ἀρθρῷ τοῦ Συντάγματος, δροκον ἔχοντα οὕτως:

«Ομνύω εἰς τό ὄνομα τῆς ὁμοουσίου καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος νά φυλάξω πίστην εἰς τόν Βασιλέα τῆς Ἑλλάδος, ὑπακούων εἰς τό Σύνταγμα καὶ εἰς τούς Νόμους τοῦ Κράτους, καὶ νά ἐκπληρώσω τά καθήκοντά μου».

Διό συνετάχθη τό παρόν πρωτόκολλον καὶ ὑπεγράφη παρά τοῦ Ἀρχιερέως Ἀττικῆς, τοῦ Προέδρου, τῶν Γραμματέων καὶ τῶν ὅμοσάντων Βουλευτῶν.

‘Ο Άττικης Νεόφυτος

‘Ο Πρόεδρος Νικ. Σταματέλπουλος

Οἱ Γραμματεῖς: Κ.Θ. Κολοκοντρῆς - Σταμ. Ἀντωνιάδης

Ἀκολουθοῦν οἱ ὑπογραφές τῶν δρκισθέντων

....

Παπακώστας Τζαμάλας.

Βλέπουμε, δηλαδή, τόν Παπακώστα στή Βουλή τῶν Ἑλλήνων νά ἐκπροσωπεῖ τήν Παρνασσίδα.

“Ομως στή συνεδρίαση τῆς Βουλῆς, τῆς 27-11-1844, ἡμέρα Δευτέρα καὶ ὥρα 12, βλέπουμε μεταξύ ἄλλων καί:

«...Ηδη, εἶπεν ὁ Πρόεδρος, προβαίνουμεν εἰς τήν συζήτησιν τῆς ἐκλογῆς Παρνασσίδος...».

“Ομως στή συνεδρίαση αὐτή συζητήθηκαν δύο θέματα. Τό πρώτο ἦταν ὃν πρέπει νά θεωρηθοῦν οἱ ἐκλογές τῆς Παρνασσίδος ἔγκυρες

καὶ τό δεύτερον ὃν οἱ ἐκλεγέντες βουλευταὶ ἔχουν τά προσόντα.

Ἐπί τοῦ πρώτου θέματος ἡ συζήτησις κράτησε ἀρκετή ὥρα γιατί οἱ καταγγελίες γιά τήν ἐγκυρότητα τῆς ἐκλογῆς ἦταν καὶ πολλές καὶ σοβαρές. Τελικά ἀφοῦ «...ἡ Βουλὴ ἐφωτίσθη ἀρκούντως...» ὁ Πρόεδρος κάλεσε σέ φηφιφορία τούς βουλευτές οἱ ὅποιοι φήφισαν ὅτι ἡ ἔκθεσις τῆς Ἐπιτροπῆς, μὲ τήν ὅποιαν κατηγγέλοντο ὀτασθαλίες κατά τήν ἐκλογήν, δέν γίνεται ἀποδεκτή καὶ θεωρεῖ τούς νεοεκλεγέντας βουλευτάς νομίμους.

Ἐπί τοῦ δευτέρου θέματος:

«...Ἡδη, εἶπεν ὁ Πρόεδρος, προβαίνουμεν εἰς τήν ἔξετασιν τῶν προσόντων τῶν Βουλευτῶν Παρονασσίδος».

Ἐδῶ θά ἀφήσω τά πρακτικά τῆς Βουλῆς καὶ πάλι, νά ίστορίσουν τό δλο θέμα πού προέκυψε, ἐπειδή ὁ Παπακώστας ἦταν ιερέας, ὅποτε μέ τήν ίδιότητα αὐτή δέν μποροῦσε νά είναι καὶ βουλευτής καὶ...

«Περὶ τούτου εἰς εἶπεν· κατά νόμον τῶν ἐκλογῶν οἱ κληρικοί ἀπεκλείσθησαν ὅχι μόνον τοῦ ἐκλέγεσθαι, ἀλλά καὶ τοῦ ἐκλέγειν, καὶ τοῦτο διά πολλούς λόγους ὡς ἐμφαίνεται εἰς τάς συζητήσεις τοῦ Νόμου τῆς ἐκλογῆς, καὶ διότι ἀντίκειται εἰς τήν τάξιν τοῦ κλήρου, καὶ ἐπομένως δέν δύνταται νά είναι Βουλευτής ἐν ὅσῳ δέν ἀπεκδυθῇ τό ιερατικόν ἐπάγγελμα. Ὁ Παπακώστας είναι ἀληθές ὅτι ἡγωνίσθη πολύ καὶ συνεμέθεξε κατά τοῦ ὑπέρ πατρίδος ἀγῶνος εἰς πολλά μέρη, ἀλλά τότε ἦτον ἀναπόφευκτος ἀνάγκη, ἵτο τό «μάχου ὑπέρ πλοτεώς καὶ πατρίδος». Ἡδη ὅμως εἰμεθα εἰς τοιαύτην θέσιν, καὶ ἐπομένως καταστρέφομεν τόν Νόμον, ἅμα δεχθῶμεν κληρικὸν βουλευτήν τό ιερατεῖον ὃνευ ἔξαιρέσεως ἀποκλείεται, διατί λοιπόν νά κάμωμεν ἔξαιρεσιν; τί θά εἴπωμεν, ὃν τοιοῦτον προνόμιον ζητήσουν νά ἔξασκήσουν καὶ ἄλλοι κληρικοί ἀγωνισθέντες ἐπίσης; Ἡ παραδοχὴ βουλευτοῦ, ὃντος κληρικοῦ, θά προσβάλει τό ιερατεῖον καὶ τήν θρησκείαν μας· τέλος θά εύρῃ αὐστηρούς ἐπικριτάς ἡ ἀπόφασις τῆς Βουλῆς.

Ἀντιπαρατήρησεν ἔτερος, ὅτι τό ἐπάγγελμα τοῦ κληρικοῦ κτάται καὶ ἀποβάλλεται κατά προαιρεσιν. Ὁ Παπακώστας ἥτο ιερεύς, ἀλλ' ἀνάγκη μεγάλη καὶ ιερά τόν ἔκαμε νά λάβῃ τήν σπάθην, ν' ἀφήσῃ τόν πνευματικόν κόσμον καὶ νά μεταβῇ εἰς τόν κοινωνικόν, ὅχι δμως ἔνεκα καὶ ἡδονῆς, εἰ μή ὑπέρ τῆς Πατρίδος μαχόμενος· ἔνεκα τούτου ἐβαθμολογήθη καὶ διάγει ἥδη 25 ἔτη στρατιωτικοῦ βίου.

Ἐνταῦθα ἀνεγνώσθη ἔγγραφον τῆς Τερᾶς Συνόδου ἀπό 4 Ὀκτωβρίου ἐξ.. ἔχον οὕτως:

**ΒΑΣΙΛΕΙΟΝ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
Η ΙΕΡΑ ΣΥΝΟΔΟΣ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ**

Πρός τὸν Ἀντισυνταγματάρχην παπα-Κώσταν Τζαμάλαν

Ἐἰς τὴν ἀπό 2 τοῦ μηνός διαφοράν σου ἀπαντῶσα ἡ σύνοδος, λέγει, δτὶ ἀνὴ τῆς Γ' Σεπτεμβρίου ἐθνική συνέλευσις ἀπηγόρευσε τοῖς κληρικοῖς καὶ τοῦ ἐκλέγειν, συγχωρουμένων κατά τὸ κδ' ἀρθρον τοῦ Συντάγματος τῆς ἐν Τροιζῆνι συνελεύσεως, καὶ τοῦ ἐκλέγεσθαι τὸ δικαίωμα ἐπὶ τῶν Βουλευτικῶν ἐκλογῶν, σκοπόν βέβαια ἔχει τὸ νά ἐμποδίσῃ αὐτούς ἀπό τὸ νά ἐμπλέκονται εἰς πράγματα μή συμβιβάζόμενα πρός τὸ ἱερόν τοῦ κληρικοῦ ἐπάγγελμα καὶ τοῦτο συνάδει ὅλως πρός τε τὸν λόγον τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ «οὐδεὶς δύναται δυσὶ κυρίοις δουλεύειν», πρός τὸ παράγγελμα τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «οὐδεὶς στρατευόμενος ἐμπλέκεται ταῖς τοῦ βίου πραγματείαις», καὶ πρός τοὺς ἱερούς τῆς ἐκκλησίας κανόνας ἀλλ' ὑπό τὴν κατηγορίαν ταύτην δέν ὑπάγονται καὶ ἔκεινοι τῶν κληρικῶν, ὅσοι, ὑπακούσαντες εἰς τὴν φωνὴν τῆς πατρίδος καὶ εἰς τὰς προτροπάς τῶν κατά τὴν Ἑλλάδα ἐπισκόπων, γενομένων αὐτῶν τῶν ἰδίων ἀρχηγῶν, ἔδραμον εἰς τὰ δπλα, διέδραμον ὅλον τὸ ἔνδοξον τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀγῶνος στάδιον, καὶ ἐλεγχόμενοι διά τοῦτο ὑπό τοῦ ἰδίου αὐτῶν συνειδότος, ἀπέσχον ἐφ' ἔσωτῶν κατ' ἀξιέπαινον πρόθεσιν ἀπό τῆς ἐνεργείας τῆς ἵερωσύνης· ἐμμείναντες δέ εἰς ὅ ἡ συνειδῆσις αὐτῶν ὑπέδειξεν αὐτοῖς νέον στάδιον, ἡξιώθησαν παρά τῶν κατά καιρούς Κυβερνήσεων στρατιωτικῶν βαθμῶν καὶ τιμῶν, καὶ ἡ ἐκκλησία δέν ἐθεώρησεν οὐδέ ποτε τοῦτο ἀντιβαῖνον εἰς τὴν τάξιν αὐτῆς καὶ τοὺς κανόνας. Οἱ τοιοῦτοι λοιπόν, ἔξασκοῦντες πλέον δχι ἱερατικά, ἀλλά κοσμικά δικαιώματα, καθὼς ἡξιώθησαν στρατιωτικῶν ὑπηρεσιῶν καὶ βαθμῶν, οὕτω δύναται νά συγχωρῆται μέν αὐτοῖς τὸ πρῶτον, ν' ἀποφεύγηται δέ τὸ δεύτερον, νά συγχωρῆται τὸ πολεμεῖν, καὶ νά ἀπαγορεύεται τὸ βούλεσθαι.

“Οθεν σύμφωνος ἡ σύνοδος πρός τὰ ἐξ ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος δόξαντα τῇ κατά τὴν Ἑλλάδα ἐκκλησίᾳ καὶ κρατήσαντας ἀποφαίνεται, δτὶ δύνασθαι εὔσυνειδήτως νά τηρήσης ἐν τῇ Βουλῇ τὴν ὅποιαν οἱ συμπολίται σου διά τῆς ἐλευθέρας αὐτῶν ψήφου σοι ἔδειξαν τιμὴν τοῦ Βουλευτοῦ.

Ἐν Ἀθήναις, τὴν 4η Ὁκτωβρίου 1844

Εύβοιας Νεόφυτος, Πρόεδρος

Ἀκαρνανίας Τερόθεος

Ο Λακεδαιμονος Δανιηλ

Ο π. Ηλίας Ιωνᾶς

Τ.Σ.

Ο Γραμματεύς Θ. Φαρμακίδης

Καὶ ἔπειτα ἀπ' τὸ παραπάνω ἔγγραφο ἔγινε συζήτησις καὶ τελικά ὁ Πρόεδρος κάλεσε τὴν Βουλή νά ψηφίσει ἂν ὁ Παπακώστας ἔχει τὰ κατά Νόμον προσόντα. Ἡ Βουλή εἶπε τὸ ΝΑΙ καὶ τότε ὁ Πρόεδρος κήρυξε ὡς βουλευτάς Παρνασσίδος τούς Λογοθετόπουλον, Μαρκόπουλον καὶ Παπακώστα Τζαμάλαν (7-9-1844 / 14-4-1847).

Πέρασε ἡ πρώτη θητεία τοῦ Παπακώστα στὴν Βουλή. Τόν ξαναβλέπουμε γιά δεύτερη φορά στὴν Γ' Περίοδο πού ἦταν ἀπ' τίς 30 Ὁκτωβρίου 1850 μέχρι τίς 27 Ὁκτωβρίου 1853.

Τό 1854 εἶχε ἄλλα ἐνδιαφέροντα. Ἐπρεπε νά βοηθήσει τὴν προσπάθεια τοῦ Ἐθνους νά ἐλευθερωθοῦν καὶ τ' ἄλλα, σκλαβωμένα ἀκόμα, ἐδάφη τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅταν τελείωσε κι' αὐτή ἡ προσπάθεια ξαναβλέπουμε τόν Παπακώστα, γιά τρίτη φορά, βουλευτή στὴν Ζ' Περίοδο, δηλαδή ἀπό 15-2-1861 μέχρι 11-9-1862. Καὶ εἰναι κατά τὴν γνώμη μου, ἐνδιαφέρον νά παρακολουθήσουμε τὴν ἔκλογή αὐτῆς γιά νά νοιώσουμε τό πνεῦμα τῆς ἐποχῆς.

Στή βουλευτική ἔκλογή τῆς Ἐπαρχίας Παρνασσίδος, ἡ ὁποία ἄρχισε, σύμφωνα μέ τό πρόγραμμα τοῦ Νομάρχου τὴν 18η Φεβρουαρίου 1861 καὶ τελείωσε στίς 25 τοῦ ἔτους μήνα - ἐκτός τοῦ Γαλαξειδίου πού τελείωσε μία μέρα ἀργότερα; γιατί ἔπεισε ἔνας πυροβολισμός σὲ κάποιο καφενεῖο καὶ παρά τίς διάφορες ἐνστάσεις βλέπουμε, στά πρακτικά τῆς Βουλῆς Α' Συνόδου, Ζ' Περιόδου, Τόμος Α':

«...Οὕτω περαιωθείσης τῆς ψηφοφορίας συνεκεντρώθησαν κατά τόν Νόμον ἄπασαι αἱ κάλπαι εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς ἐπαρχίας, καὶ διαλογῆς γενομένης, ἐξήχθη τό ἔξης ἀποτέλεσμα:

Παπακώστας Τζαμάλας ἔλαβε ψήφους 3.186

Νάκος Πανουργιᾶς » » 3.154

M.X. Πρίμας » » 3.152

Εύθ. Κεχαγιᾶς » » 1.641

Χρ. Γερογιάννης » » 1.636

K. Βλάμης » » 1.592

ώστε ἀνεδείχθησαν βουλευταὶ τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος δι’ ἀπολύτου πλειονοφηφίας οἱ καὶ Παπακώστας Τζαμάλας, Νάχος Πανουργιᾶς καὶ Μ.Χ. Πρίμας...».

‘Ο Κεχαγιᾶς καὶ Γερογιάννης ἔκαναν ἐνστάσεις οἱ ὁποῖες ἀφοροῦσαν νοθεία καὶ παρατυπίες, ἀλλά ἡ Βουλὴ ἀποφάσισε:

«Διά τούς λόγους τούτους, τό τιμῆμα πειθόμενον ἐκ τῶν ὀνωτέρω ἑκτεθέντων καὶ ἐκ τῆς διομολογίας τοῦ συνόλου τῶν ἐφορευτικῶν ἐπιτροπῶν, διτὶ ἡ βουλευτικὴ ἐκλογὴ τῆς ἐπαρχίας Παρνασσίδος διεξήχθη καθ’ διους τοὺς νομίμους τύπους καὶ εἶναι ἀπρόσβλητος τῶν γενομένων κατ’ αὐτῆς αἰτιάσεων προτείνει κατά πλειονοφηφίαν, νά παραδεχθῇ ὅπό τῆς Βουλῆς, ὡς κῦρος ἔχουσα καὶ ν’ ἀναγνωρισθῶσι νόμιμοι βουλευταὶ Παπακώστας Τζαμάλας, Νάχος Πανουργιᾶς καὶ Μιλτιάδης Πρίμας, ἔχοντες τά παρά τοῦ Νόμου ἀπαιτούμενα προσόντα.

‘Ἐν Ἀθήναις τῇ 16ῆ Μαρτίου 1861.».

Ἐν τῷ μεταξύ ὁ Παπακώστας στίς 13 Μαρτίου 1861 ἔδινε καὶ πάλι ἐπί τοῦ Ἱεροῦ Εὐαγγελίου τὸν «Διαγραφόμενον βουλευτικόν δρκον» καὶ ἔτοι γινόταν γιά τρίτη φορά βουλευτής.

Γιά νά διοκληρωθεῖ ἡ εἰκόνα τοῦ Παπακώστα στὸ Κοινοβούλιο παραθέτω τὸ παρακάτω ἀπόσπασμα ἀπ’ τὸ ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΣΥΖΗΤΗΣΕΩΝ ΤΟΥ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΙΟΥ (σέ βασικά θέματα τῆς πολιτικῆς ζωῆς - Στό μέρος Α΄ (1843 - 1862).

ΤΖΑΜΑΛΑΣ ΠΑΠΑΣΚΩΣΤΑ τοῦ ΠΑΝ.

1. Ὁρκωμοσία του ως Βουλευτή τῆς Α΄ Συνόδου τῆς Α΄ Περιόδου. Συνεδρίασις - Α΄ 7-9-1844.

2. Συζήτηση καὶ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς γιά τή νομιμότητα τῆς ἐκλογῆς του - Μ' 27-11-1844.

3. Ὁρκωμοσία ως βουλευτή τῆς Α΄ Συνόδου τῆς Γ΄ Περιόδου - Α΄ 30-10-1850.

4. Ὁρκωμοσία του ως βουλευτή τῆς Α΄ Συνόδου τῆς Ζ΄ Περιόδου - Ε΄ 13-3-1861.

5. Ἐκθεση καὶ ἀπόφαση τῆς Βουλῆς σχετικά μέ τή νομιμότητα τῆς ἐκλογῆς του - Θ΄ 20-3-1861 & Ι΄ 21-3-1861

.....
‘Ο Ὄθωνας ἔφυγε (11-10-1862). Ή προσωρινή Κυβέρνηση μέ τήν Τριανδρία Δ. Βούλγαρη, Κων. Κανάρη καὶ Βεν. Ρούφου είχε τήν ἐντολή νά ἀνασυντάξει τήν πολιτεία, νά ἐκλέξει νέο Ἡγεμόνα... «καὶ

νά ἀποπεράνη τό Ἐθνικόν ἔργον, τοῦ δποίου τήν “ἔναρξιν καθηγία-σεν ἡ χειρὶ τοῦ Κυρίου”...».

Οἱ ὑποφήφιοι βουλευταὶ τῆς Δωρίδας προκειμένου νά ἐκλεγοῦν, μοιρασαν καὶ σκόρπισαν τά μίση, τή διχόνοια καὶ τή φαγωμάρα στά χωριά τους.

‘Ο κατήφορος στόν δποῖο είχαν βάλει καὶ τά δύο τους πόδια ἦταν μεγάλος καὶ γλυστερός.

Κι’ ὁ Παπακώστας μαζὶ μέ τόν Νομάρχη, καὶ οἱ δύο σοβαροὶ πα-ράγοντες, κάνουν μιά ἀπόπειρα νά ἐμποδίσουν τούς ὑποφήφιους, τῆς Δωρίδας, ἀπ’ τόν κατήφορο.

‘Ο Παπακώστας, αὐτός ὁ ἄλοτε φλογερός κι’ ἀτίθασος, πού πέ-ρασε τή ζωή του ζωσμένος τ’ ἀρματα, αὐτός ὁ γεμάτος φλόγα, ὁ ἀλύγιστος, κάθισε καὶ ἔγραψε τό παρακάτω γράμμα, τό δποῖο, δπως θά δεῖ ὁ ἀναγνώστης, είναι γεμάτο διάτες, συμβουλές, ὅλο Ἑλλάδα:

«Πρός τούς κ.κ. Ι. Σιαφάκαν, Χ. Μαστραπᾶν, Λ. Λιδωρίκην καὶ Κατσικαπήν,

Εἰς Λιδωρίκιον

Μετά ψυχικοῦ ἄλγους καὶ λύπης μεγάλης ἐμάθομεν, συμπλίται, δτι εἰς Λιδωρίκιον εύρισκεσθε ἐστρατοπευδευμένοι εἰς δύο ἔχθρικά στρατόπεδα, φιλονικοῦντες περὶ πραγμάτων τά δποῖα ούδε τῆς ἴδικῆς Σας ἀρμοδιότητος καὶ ἔξουσίας οὐ’ ἄλλου τινός είναι, εἰμή τῆς Ἐθνικῆς Συνελεύσεως.

Φιλονικοῦντες φύλοι, ἐπὶ πραγμάτων τοιούτων καὶ ἔνεκα τῶν φι-λονικιῶν τούτων γενόμενοι παραίτοι νά διαταραχθῆ ὀλόκληρος ἡ Ἐπαρχία τῆς Δωρίδος, ν’ ἀναγκασθῆ δέ δπως καὶ ἡ ἔξουσία, κατά τό καθῆκον τῆς, νά λάβῃ μέτρα, ἐλάβατε τάχα πρό ὀφθαλμῶν δτι ἐπισύ-ρατε τήν κοινήν ἀγανάκτησιν, δχι μόνον τῶν συνεπαρχιωτῶν σας, ἄλλα καὶ τοῦ Ἐθνους;

Ἐλάβατε πρό ὀφθαλμῶν δτι ἡ Πατρίς, εἰς αὐτάς τάς κρισίμους περιστάσεις, περιμένει ἀπό τούς προκριτοτέρους καὶ νοημονευστέ-ρους πολίτας, ώς ὑμεῖς, δχι μόνο νά συμβουλεύωσι τούς ἀπλουστέ-ρους πολίτας ἄλλα καὶ νά προλαμβάνωσιν αὐτοί διά τῆς ἐπιρροῆς καὶ τοῦ πατριωτισμοῦ τῶν πᾶσαν ἐνδεχομένην ἀνατάραξιν;

‘Ημεῖς, ἀρχαῖοι φύλοι. Σας, τοιαύτην διαγωγήν καὶ ἐνέργειαν πε-ριμέναμεν ἀπό δλους ὑμᾶς, διότι αἰσθανόμεθα δτι ἀποχρώντως ἐννοεῖται δτι τοιαύτη διαγωγή καὶ ἐνέργεια, περιποιῆ τιμήν πάσης ἄλλης τιμῆς ὀνωτέραν εἰς τάς παρούσας περιστάσεις.

Σᾶς παρακαλοῦμεν, λοιπόν, καὶ ὑμᾶς καὶ πάντα ἄλλον πολίτην φιλόπατριν, νά παραδώσῃ εἰς λήθην πᾶν δὲ τυχόν κατά τινος αἰσθάνεται, ὡς ἀδελφοί δέ καὶ συμπολίται καλοί νά συμπράξωμεν ἀπό κοινοῦ εἰς τὴν εὐόδωσιν τῶν πραγμάτων τῆς Πατρίδος, ἡτις ἀπό ἡμᾶς, τά τέκνα τά δποῖα ἐξέθρεψεν, ἔχει τό δικαίωμα νά ἀπαιτῇ εἰλικρινῆ περιποίησιν.

Λαμία, τήν 30ή Νοεμβρίου 1862

Οἱ φίλοι σας
Παπακώστας Τζαμάλας
Δημ. Λ. Ζωτος

Ο Παπακώστας, αύτός ὁ φορτωμένος μέ 72 χρόνια γεμάτα ἀγῶνες, κινδύνους καὶ προπάντων πεῖρα, ἔγραψε αὐτό τό γράμμα, τό δποῖον θά μπορούσαμε νά τό πάρουμε ὡς μιά θαυμάσια πολιτική διαθήκη.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αύτός είναι ὁ βίος καὶ ἡ πολιτεία τοῦ φλογεροῦ πατριώτη καὶ ἐπαναστάτη πού δέν γνώρισε ποτέ του φόβο, τοῦ Ρουμελιώτη Κληρικοῦ καὶ καπετάνιου, τοῦ ἐγγονοῦ τοῦ Βέργου Βλαχαρμάτα, αὐτοῦ τοῦ ἀρματωλοῦ, πού τό 1750, ὅφωσε τή σημαία τῆς ἐξεγέρσεως κατά τῶν Τούρκων, μαζί μέ ἄλλους, στήν Παρνασσίδα καὶ Δωρίδα, αὐτοῦ πού ἀγωνίστηκε μέχρι τό 1760, πού τραυματίστηκε πολλές φορές καὶ πού κατά τόν τελευταῖο τραυματισμό του κατέφυγε στό Μοναστήρι τῆς Ἱερουσαλήμ τῆς Δαύλειας, δποι καὶ τόν συνέλαβαν οι Τούρκοι, ἔπειτα ἀπό προδοσία καὶ τόν ἐξετέλεσαν μέ ἄγρια βασανιστήρια, ἐνώ ὁ λαός μας τόν ἀποθανάτισε ἐξυμνώντας τίς ἀφετές του καὶ τά δινδραγαθήματά του σέ πολλά δημοτικά τραγούδια,

τοῦ γυιοῦ του Παναγιώτη Βλαχαρμάτα - Τζαμάλα, ὁ δποῖος πῆρε τό δεύτερο ὄνομα «Τζαμάλας», γιατί δταν κάποτε βρέθηκε περικυκλωμένος μέ 11 μόνο παλληκάρια, ἀντιτάχθηκε καὶ νίκησε τούς 500 Τούρκους πού τόν εἶχαν περικυκλώσει πίσω ἀπ' τά ἐρείπια μιᾶς μικρῆς ἐκκλησίας στό Τζαμάλι τῆς Λειβαδιᾶς. "Ετοι λοιπόν «Τζαμάλα» τόν θέλησε ὁ λαός καὶ ἔτοι ἔμεινε στήν Ἰστορία.

Αύτό τό ὄνομα ἀφησε στόν γυιό του Κώστα, ὁ δποῖος μιά καὶ ἔγινε παπάς πῆρε τό ὄνομα Παπα-Κώστας Τζαμάλας.

Κατά τήν ἐφημερίδα «ΦΩΚΙΚΟΣ ΛΑΟΣ», τό σπίτι του στήν

Άμφισσα ἦταν αύτό τοῦ Κων. Παπαθανασίου, τό δποιο καί σήμερα τό λένε «σπίτι τοῦ Παπακώστα».

Πέθανε, αὐτός ὁ Ρουμελιώτης μέ τήν πολυτάραχῃ καί πολυκύμαντη ζωή, στή Λαμία, ὅπου θάφτηκε, τό 1862, σέ ήλικια 72 χρόνων, γιά ὀλες τίς ἐγκυκλοπαίδειες (πλήν τῆς ΜΕΓΑΛΗΣ ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗΣ πού ἀπό λάθος λέει τό 1856), ἀλλά ή Ληξιαρχική Πρᾶξις θανάτου του μᾶς πληροφορεῖ:

«Ἄριθμ. πράξεως 127

Ἐν Λαμίᾳ σήμερον τήν Δεκάτην Πρώτην (11) τοῦ Μηνὸς Ὀκτωβρίου τοῦ 1863 ἔξηκοστοῦ τρίτου ἔτους, ἡμέραν Παρασκευήν καὶ ὥραν 10 π.μ. ἐνώπιον ἡμῶν τοῦ Δήμου Παπαβασιλείου Δημάρχου, καί Ληξιάρχου Λαμίας τοῦ ὁμωνύμου Δήμου τῆς Επαρχίας Φθιώτιδος, ἐμφανισθεὶς ὁ Σταθόπουλος Λουκᾶς, Δεκανεύς τοῦ 7ου Τάγματος, ἔτῶν 22, κάτοικος ἐνταῦθα, ἐδήλωσεν ὅτι χθές ἀπεβίωσεν περὶ τήν 10ην ὥραν π.μ. ὁ Παπα - Κωνσταντίνος Ντζαμάλας, Ὑποστράτηγος ἐτῶν 80, ἔγγαμος, κάτοικος ἐνταῦθα.

Ἄφοῦ δέ ἐβεβαιώθημεν περί τῆς ἀποβιώσεώς του συντάξαμεν τήν παροῦσαν Ληξιαρχικὴν Πρᾶξιν ἐν τῷ ληξιαρχικῷ καταστήματι ἐπὶ παρουσίᾳ καί τῶν μαρτύρων Θεοδώρου Ἀναστασοπούλου, ἐτῶν τριάκοντα πέντε, καί Θεμιστοκλέους Γ. Κονδέλη (;) ἐτῶν εἴκοσι δύο, δημοτικῶν ὑπαλλήλων ἀμφοτέρων καί κατοίκων ἐνταῦθα. Αὕτη (;) ὑπεγράφη παρ' ἐμοῦ, τοῦ δηλοῦντος καί τῶν μαρτύρων.

‘Ο Δηλῶν

‘Ο Ληξιάρχος Οἱ Μάρτυρες».

Ἡ οἰκογένεια Μαργέλου φυλάσσει, στήν Άμφισσα, μερικά κειμήλια τοῦ Παπακώστα, δύος τήν πίπα του, τό μελανοδοχεῖο του, τό κομπολόϊ του, τό γιαταγάνι του, τή Φερμελή του, τίς ἐπωμίδες του καί ἄλλα.

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

1790 ¹	Γεννήθηκε στή Δρέμισσα Παρνασσίδος.
1815 - 1821	Ίερέας στή Δρέμισσα.
1821	Εἰς τόν ιερόν Ἀγῶνα.
1824	Άνδραγάθησε στόν Μαραθώνα.
1825 ²	Παρών στή δολοφονία τοῦ Ὁδυσσέα.
1826 - 1827	Ὑπερασπιστής στήν Ἀκρόπολη.
1837	Ταγματάρχης Τακτικοῦ Στρατοῦ.

1843	Χαρακτηρίστηκε Ἀντισυνταγματάρχης.
1844	Όρκωμοσία ως Βουλευτής (Α' Συν./Α' Περ.).
1847	Ἐπαναστάτης (Λησταντάρτης).
1859	Όρκωμοσία ως Βουλευτής (Α' Συν./Γ' Περ.).
1851	Προήχθη εἰς Ἀντισυνταγματάρχην.
1854	Εἰσέβαλε ως ἑθελοντής στήν Επανάσταση τῆς Θεσσαλίας.
1854 (11-3)	Κατάληψις τοῦ Πλατάνου Ἀλμυροῦ.
1854 (23-3)	Ἀπόκρουσις μεγάλης Τουρκικῆς ἐπιθέσεως.
1854 (15-4)	Ἐγκατάληψις τῆς Θεσσαλίας.
1855	Ἀμνηστία τοῦ Παπακώστα.
1861	Όρκωμοσία ως Βουλευτής (Α' Συν./Ζ' Περ.).
1862'	Θάνατος τοῦ Παπακώστα.

Παρατηρήσεις:

1.- Κατά τή ληξιαρχική πράξη θανάτου τοῦ Παπακώστα γεννήθηκε τό 1783 καὶ δχι τό 1790 καὶ δτι πέθανε τό 1863. (Βλέπε Ληξιαρχική Πράξη Θανάτου).

2.- Σέ ἐπιστολή τοῦ Ἀγγλου Φέντων πρός τόν Μαυροκορδάτο, ὁ δποῖος τήν ἔστειλε μεταφρασμένη στήν Κυβέρνηση, βλέπουμε τήν ἀξία τῆς «Δρακοσπηλιᾶς», τῆς σπηλιᾶς τοῦ Ὄδυσσέα.

«Τό πρώτιστον ἀντικείμενον δέν θά είναι τό πρόσωπον τοῦ Ὄδυσσέως, ἀλλ' ἡ κυρίευσις τοῦ σπηλαίου του, ἐπειδή δσον καί ἀν συμφέρει πολύ περισσότερον, καθ' δτι ἡ δύναμις του, χωρίς αὐτό, δέν είναι παντελῶς Φοβερά. Τό πιάσιμό του δέν παύει καί δέν είναι τόσον πολύτιμον, είναι δημιώς δυσκολώτερον νά κατορθωθῇ. Καί δταν μέ τήν κυρίευσιν τοῦ σπηλαίου χάσῃ τά μέσα του, δέν τοῦ μένει πλέον καταφύγιον· καί ἀν ύποθέσωμεν, δτι μετά ἀπό τόν χαμόν τῆς σπηλιᾶς, οἱ Τούρκοι φερθοῦν εύνοϊκώτερα πρός αὐτόν καί τοῦ ἐμπιστευθοῦν ώς καί στράτευμα, ἔχει πάντοτε νά φοβάται πολύ, χωρίς πιθανότητα ἐπιτυχίας, διότι ἀπαντες οἱ Ἑλλήνες θά είναι ἐναντίον του καί δυνατόν φρούριον εἰς τά ὄπισθιά του...».

ΠΗΓΕΣ

1. Βιβλιοθήκη Βουλῆς τῶν Ἑλλήνων (Ἄρχεια).

2. ΕΓΚΥΚΛΟΠΑΙΔΕΙΣ:

α. Μεγάλη Ἑλληνική.

β. Σύγχρονος Ἐλευθερουδάνη, τ. 23, σ. 121.

γ. Μεγάλη Ἀμερικανική, τ. 20, σ. 182.

δ. Νέα Παγκόσμια, τ. 27, σ. 295.

ε. Πάπυρος - Λαφούς - Μπριτάνικα, τ. 57, σ. 158.

3. ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΕΘΝΟΥΣ ('Εκδοτική Άθηνῶν, τ. ΙΓ', σ. 156 κ.ἄ.)
4. ΑΒΡΑΑΜ Κ., Ρουμελιώτες Άγωνιστές τοῦ '21.
5. ΓΟΥΒΑΛΗ ΕΓΘ., Ιστορία τῆς Κοινότητος Πανουργιᾶ, 1978.
6. ΚΑΨΑΛΗ ΓΕΩΡΓ., Φωκίδα. Λησμονημένες σελίδες, 1972, σ. 86 - 96.
7. ΜΑΥΡΙΑ ΠΑΝ., Ντρέμισσα· 40 Σπίτια, 41 Καπεταναίοι, 1982.
8. ΣΑΘΑ ΚΩΝ., Χρονικόν ἀνέκδοτον Γαλαξειδίου, 1865, σ. 157.
9. ΣΟΥΡΜΕΛΗ, Ιστορία Άθηνῶν κατά τὸν ὑπέρ έλευθερίας ἀγῶνα, ἔκδ. Β', σ. 71.
10. ΣΤΑΘΟΠΟΥΛΟΥ ΕΓΘ., Ἡ Φωκίδα στὴν Ἐπανάσταση τοῦ '21, 1994, σ. 291.
11. ΣΤΑΣΙΝΟΠΟΥΛΟΥ ΧΡ., Λεξικό τῆς Ἑλλην. Ἐπαναστάσεως, τ. Δ', σ. 115.
12. ΦΩΤΙΑΔΗ ΔΗΜ., Ἡ Ἐπανάστασις τοῦ '21, τ. Γ', σ. 136, 137, 140, 142 & 145· τ. Δ': σ. 374.
13. ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: α. ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΗ, τ. 34.
β. ΣΤΕΡΕΑ ΕΛΛΑΣ, Φεβρ. 1978.
14. ΕΦΗΜΕΡΙΔΑ: ΦΩΚΙΚΟΣ ΛΑΟΣ, Ἀρ. Φύλ. 425/20-2-71.

Κλαδευτήρια, Βατοκόπης και Σάλη.

ΑΣΧΟΛΙΕΣ ΓΥΝΑΙΚΩΝ ΠΟΥ ΞΕΧΑΣΤΗΚΑΝ

‘Η Μπουγάδα

Τοῦ κ. Γεωργίου Κουστοκλένη

1. Εἰσαγωγή

“Οταν λέμε μπουγάδα ἐννοοῦμε ἔνα εἰδικό τρόπο πλυσίματος τῶν ρούχων, τόν δποῖο θά προσπαθήσουμε νά περιγράψουμε στή συνέχεια.

Πρόκειται γιά τή χρησιμοποίηση τῆς ἀλισίβας πού παράγεται ἀπό στάχτη.

Ἡ δλη διαδικασία εἶναι κουραστική βέβαια, ἀλλά τό ἀποτέλεσμά της εἶναι καταπληκτικό. Φαίνεται στά ἀσπρόρουχα, τά δποια ἔκτος ἀπ' τήν ἀπαλλαγή τους ἀπό κάθε εἴδους βρωμιᾶς καὶ εἰς βάθος μάλιστα, γίνονται ἀφράτα καὶ μοσχοβολοῦν καθαριότητα καὶ ὑγεία.

Θά μποροῦσε κανείς νά πεῖ δτι μέ τήν μπουγάδα δέν καταστρέφονται τά ρούχα δπως καταστρέφονται μέ τά σημερινά μέσα καθαρισμοῦ, δηλαδή μέ τά πλυντήρια καὶ ἀπορρυπαντικά.

Τό «ρίξιμο» μιᾶς μπουγάδας δέν μπορεῖ νά χαρακτηρισθεῖ ὡς ἐπάγγελμα, ἀν καὶ ὑπῆρχε τό ἐπάγγελμα τῆς πλύστρας. Ἡταν δύμως μιά πολύ σοβαρή ἀπασχόληση τῆς νοικοκυρᾶς, ἡ δποια ξεχάστηκε πλέον.

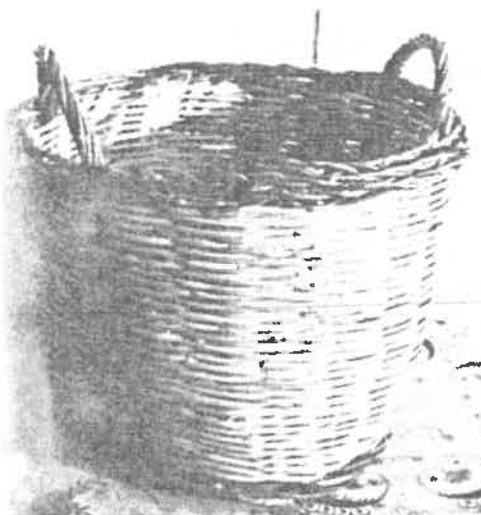
Γιά τή συλλογή τῶν ἀπαραίτητων πληροφοριῶν, προκειμένου νά καταγράψω αὐτές ἐδῶ, χρειάστηκε νά ἀπευθυνθῶ σε πολύ ἡλικιωμένες γυναῖκες, ἀφοῦ διαπίστωσα δτι καμία νεώτερη δέν ἤξερε κάτι σχετικό μέ τήν μπουγάδα.

Καί ἀς ἀρχίσουμε τήν περιγραφή. Κάθε μῆνα περίπου καὶ ἀνάλογα μέ τήν οίκογένεια, τίς ἀσχολεῖς τῆς καὶ τήν ἐποχή, οἱ νοικοκυρές «ρίχνανε» τή μπουγάδα.

2. Τά ἀπαραίτητα

Γιά νά μπορέσει ή νοικοκυρά νά στεριώσει καί νά βγάλει πέρα μιά μπουγάδα ἔπερεπε νά ἔχει στή διάθεσή της τά παρακάτω:

α'. Πρώτα - πρώτα ἔνα μπουγαδοκόφινο. Πρόκειται γιά ἔνα μεγάλο κοφίνι, καθαρό, μέσα στό όποιο θά μποῦν τά ἀσπρόρουχα γιά τό πλύσιμό τους.

Μπουγαδοκόφινο.

γκαίων ρούχων καί ὁ καιρός δέν ἐπέτρεπε, χρησιμοποιοῦσαν τόν κορμό τοῦ δένδρου, ἀντί τοῦ κοφινιοῦ γιά νά κρατιώνται, ὅσο γίνεται, ὅλο τό βράδυ ζεστά τά ροῦχα.

β'. Τό σταχτοπάνι. Πρόκειται γιά ἔνα χονδρό ὄφασμα, πάνινο, τό όποιο ἐπενδύει ἐσωτερικά τό μπουγαδοκόφινο, τό όποιο ὑποδέχεται στήν ἀγκαλιά του τά ροῦχα πού πρόκειται νά πλυθοῦν.

Πολλές φορές ἀντί γιά ἔνα χονδρό ὄφασμα βλέπουμε τό σταχτοπάνι νά είναι ἀπό συρραμμένα παληά σεντόνια, 5-6 τόν ἀριθμό, καί τούτο γιά νά μπορεῖ νά συγκρατεῖ καλύτερα τη στάχτη καί νά μῆ μπορεῖ αὐτή νά περάσει μέσα στά ροῦχα. Στήν περίπτωση αὐτή τό καλύτερο ἀπ' τά παληά σεντόνια τό ἔβαζαν ἀπό μέσα, γιά νά ἔλθει σέ ἐπαφή αὐτό μέ τά ροῦχα.

γ'. Μιά ἀγκλιά. Είναι ἀπαραίτητη γιά νά μπορεῖ ἡ νοικοκυρά νά πάρει τό βραστό νερό ἀπ' τό καζάνι καί νά τό περιχύσει στό μπουγαδοκόφινο. Πρόκειται γιά μιά νεροκολοκύθα, στήν όποια ἔχει ἀνοιχθεῖ στό πλάι μιά τρύπα καί ἔτσι ἔχει μετατραπεῖ σέ κούτουλα μέ τό πλεονέκτημα δτι αὐτή δέν κρατᾶ τή θερμοκρασία τοῦ νεροῦ πού κο-

χλάζει καί ἔτσι ἐπιτρέπει στή γυναικά νά τό πιάνει χωρίς νά καίγεται καί ἐπί πλέον δέν βουλιάζει, στέκεται δηλαδή πάντα πάνω ἀπ' τό νερό.

δ'. Αύτονότο είναι δτι γιά νά υπάρχει τό ἀπαραίτητο κοχλαστό νερό πρέπει νά υπάρχει τό καζάνι καί ἀπό κοντά ή πυροστιά πάνω στήν όποια θά στηθεῖ αύτό, γιά νά δεχθεῖ τή φωτιά.

ε'. Σκάφες, γιά τό πλύσιμο καί ξέβγαλμα τῶν ρούχων.

στ'. Τά ρούχα μετά τό πλύσιμό τους θέλουν σιδέρωμα. Ἀνάγκη λοιπόν γιά ἔνα καί περισσότερα σίδερα σιδερώματος. Τό κάθε σπίτι είχε δπωσδήποτε ἔνα σίδερο, ἀλλά, σέ ξεαιρετικές περιπτώσεις γινόταν καί ὁ δανεισμός ἀπ' τή γειτόνισσα ή συγγένισσα.

Σίδερα σιδερώματος.

3. Χρειαζούμενα ύλικά

α'. Τό σαπούνι, ἡταν ἀπαραίτητο γιά τό σαπούνισμα τῶν ἀσπρορούχων. Κατά κανόνα τό σαπούνι ἡταν προϊόν τῶν ἴδιων τῶν σπιτιών πού χρησιμοποιούσαν τίς μούργες ἀπ' τά λάδια τους καί ἔφτιαχναν ἐκεῖνο τό ἄγνο, ἀπό ἐλαιόλαδο σαπούνι.

β'. Ἡ στάχτη ἡταν ἀπαραίτητη γιά τήν δημιουργία τῆς ἀλισίβας, καί

γ'. Τό λουλάκι¹, γιά τό λουλάκιασμα τῶν ἀσπρορούχων.

1. Τό λουλάκι ἐπιστημονικά λέγεται Ἰνδικόν, διότι μᾶς ἥλθε ἀπ' τίς Ἰνδίες, τόν 13ο αι., στίς ὅποιες ἡταν γνωστό ἀπ' τούς ἀρχαιοτέρους χρόνους. Οἱ βαφικές του ἰδιότητες (γαλάζιο χρῶμα) ὀφείλονται στή χρωστική Ἰνδικοτίνη, πού ἔχει μέσα. Στήν ἀρχή ἡταν φυσικό καί τό ἔπαιρναν ἀπό φυτά τοῦ γένους τῶν Ἰνδικοφόρων. Τό 1880, δ Μπάγιερ τό ἔφτιασε συνθετικά καί σχεδόν ἀπό τότε χρησιμοποιεῖται μόνο τό συνθετικό. Οἱ καραμέλλες τοῦ λουλακιοῦ είναι Ἰνδικόν πού τό ἔχουν ἀνακατέψει μέ σμιλο.

4. Τό ρίξιμο τῆς μπουγάδας

Δευτέρα πρωΐ. Ἐχουν συγκεντρωθεῖ δλα τά ἀσπρόρουχα πού θά μποῦν στήν μπουγάδα τά δποία χρησιμοποιήθηκαν ἐδῶ καὶ ἔνα μῆνα περίπου καὶ λερώθηκαν.

Τό νερό στό καζάνι βράζει καὶ ἡ νοικοκυρά, μέ τίς γυναικες πού τή βοηθοῦν, ἀρχίζουν τό σαπούνισμα τῶ ἀσπρορούχων. Τά ροῦχα αὐτά σαπουνίζονται 3-4 φορές καὶ δταν τελειώσει αὐτή ἡ διαδικασία, μπαίνουν, ἔτοι σαπουνισμένα ὅπως εἶναι, μέσα στό μπουγαδοκόφινο, πού εἶναι στεριωμένο δίπλα στό καζάνι, ὁμορφοστρωμένα καὶ μέ τάξη.

Πρώτα μπαίνουν τά βρακιά τῶν γυναικῶν, ἐκεῖνα μέ τίς ποδιές καὶ τά διπλά βρακοζόνια χασεδένια ἢ πάνινα τ' ἀργαλειοῦ. Οἱ μοδάντες² τῶν ἀνδρῶν ἀκολουθοῦν καὶ πάνω ἀπ' αὐτές τά σεντόνια, τά μαξιλάρια, τά τραπεζομάνδηλα καὶ στήν κορυφή οἱ πετσέτες φαγητοῦ.

Καὶ δταν τελειώσει τό στρώσιμο τῶν ἀσπρόρουχων μέσα στό μπουγαδοκόφινο θά ἀναδιπλωθεῖ τό σταχτοπάνι, μέ πολλή προσοχή, θά σκεπάσει τά ἀσπρόρουχα.

Πάνω τώρα στό σταχτοπάνι θά μπεῖ ἡ στάχτη, τήν δποία ἔχει ἡ νοικοκυρά συγκεντρώσει ἀπό καθαρή φωτιά καὶ ἰδιαίτερα ἀπό φοῦρνο. Πρόσεχε ἀκόμα ἡ στάχτη αὐτή νά μήν προέρχεται ἀπό ἔύλα πουρναριοῦ, γιατί αὐτή κοκκίνιζε ἐλαφρά τά λευκά ροῦχα, ἐνῶ ἡ ἐπιδίωξη τῆς νοικοκυρᾶς ἥταν νά τά κάνει κάτασπρα.

Αὐτή λοιπόν τή διαλεγμένη στάχτη τήν περνοῦσαν ἀπό σίτα γιά νά τήν ἀπαλλάξουν ἀπό κάθε ἄλλη ἔνη ὅλη, ὅπως ἔυλακια, καρβουνάκια κ.ἄ.

Ἡ ποσότητα τῆς στάχτης ἔπρεπε νά εἶναι ἀρχετή, δηλαδή 3-4 δάκτυλα πάχος.

Πάνω στή στάχτη λίγες λεμονόκουπες ἢ φέτες λεμονιοῦ, πού θά μᾶς δώσουν τό λίγο ἐλαφρύ, διακριτικό θά ἔλεγα, ἄρωμα στά χουχουδάτα ἀργύτερα ροῦχα.

Ἐδῶ τελειώνει καὶ ἡ πρώτη ἡμέρα καὶ κουρασμένες οἱ γυναικες ἀπ' δλη αὐτή τή διαδικασία καὶ τό κουρβάλημα τοῦ ἀπαιτούμενου νεροῦ ἀπ' τή βρύση μέ τενεκέδες πετρελαίου ἢ μέ βαρέλες ἢ καὶ μέ δλα τά ἄλλα μέσα μεταφορᾶς νεροῦ, ὅπως μπαρδάκες, βαρέλες, σκόπλα, ματαράδες κ.ἄ. θά πᾶνε γιά λίγο ὅπνο, σωστό βάλσαμο, ἀπαραιτη-

2. Μοδάντα, ἡ: ἀνδρικό ἐσώβρακο ἀπό ἄσπρο πανί, τά μπαντζάκια τοῦ δποίου τά δένανε μέ κορδόνια κάτω στούς ἀστραγάλους..

το γιά τήν ἀνάκτηση νέων δυνάμεων γιά τή συνέχιση τῆς προσπάθειας.

‘Η Τρίτη - 2η μέρα τῆς μπουγάδας - ξεκινᾶ μέ τ’ ἄναμμα τῆς φωτιᾶς γιά νά ζεσταθεῖ τό νερό στό καζάνι καί ἀφοῦ ούτο κοχλάσει, τό παίρνουν μέ τήν ἀγκλιά, τή νεροκολοκύθα, τό ἀδειάζουν λίγο - λίγο πάνω στή στάχτη.

Σέ μιά μεγάλη μπουγάδα θά χρειασθοῦν 4-5 καζάνια κοχλαστό νερό.

‘Ἐνα σημάδι γιά τό πότε πρέπει νά σταματήσουμε νά ποτίζουμε τήν μπουγάδα μέ κοχλαστό νερό είναι ὅταν αύτό πέφτοντας ἀπό κάτω είναι ζεστό.

Αύτό τό νερό πού ἥδη ἔχει γίνει ἀλισίβα τό πιάνουν μέσα σ’ ἔνα σκαφίδι, πού ἔχει τοποθετηθεῖ ἀπό κάτω ἀπ’ τό κοφίνι καί τό χρησιμοποιοῦν γιά νά πλύνουν τά σκούρα ροῦχα, ὅπως ἀνδρικά δρίλινα ἢ ἀπό σκουτί παντελόνια, βελέντζες κ.λπ.

‘Ἡ δεύτερη μέρα τῆς μπουγάδας ἀφιερώθηκε λοιπόν στό συνεχές πότισμα τῆς μπουγάδας καί στό πλύσιμο τῶν σκούρων χονδρῶν ρούχων.

Τετάρτη σήμερα - ἡ 3η τῆς μπουγάδας. Σήμερα ἀνοίγουν τήν μπουγάδα καί βγάζουν μέσα ἀπ’ αύτή τά ἀσπρόρουχα λίγα - λίγα καί τά δμοια, ὅπως τά μαξιλάρια, τίς πετσέτες κ.λπ., τά ὅποια βάζουν στή σκάφη καί ἀφοῦ τά ξανασαπουνίσουν ὅλα ἔνα - ἔνα, τά τρίβουν στή συνέχεια.

Τά ἀποσάπουνα αὐτῶν, δηλαδή τά σαπούνια πού χρησιμοποιήθηκαν γιά τό σαπούνισμα αὐτῶν πού βγῆκαν ἀπ’ τήν κόφα, δέν τά πετοῦν, ὀλλά τά χρησιμοποιοῦν γιά νά πλύνουν τά μάλινα λευκά ὅπως τά χράμια, τίς κορμοφανέλλες κ.ἄ., δουλειά πού γινόταν τήν ἐπομένη ἡμέρα, τήν Πέμπτη.

Μετά λοιπόν τό σαπούνισμα καί τό τρίψιμο τά ξεβγάζουν 2-3 φορές καί τότε ἐρχόταν ἡ ὥρα γιά τό λουλάκιασμα.

‘Οταν λέμε λουλάκιασμα πρέπει νά ἐννοοῦμε τή διάλυση μιᾶς καραμέλλας λουλακιοῦ μέσα σέ κρύο νερό, τόσο ὅσο χωρᾶ τό σκαφίδι, μέ τή βοήθεια ἑνός μικροῦ τουλπανιοῦ καί κεῖ μέσα βουτοῦσαν τά ἀσπρά ροῦχα γιά νά γίνουν ἀσπρότερα.

Στή συνέχεια τά ἀπλωναν σέ καθαρά σχοινιά ἢ γαλβανισμένα σύρματα, γιά νά στεγνώσουν.

Τήν Παρασκευή τά μάζευαν, τά ἐπιθεωροῦσαν μήπως κάποιο θέλει μπάλωμα ἢ μαντάρισμα, δπότε ὅν ἥθελε κάποιο κάτι τέτοιο ὅρχιζαν ἀμέσως τήν ἐπιδιόρθωση.

Τό Σάββατο πρωί - πρωί ἀρχιζε τό σιδέρωμα καί τότε φανερώνταν ἡ δλη προσπάθεια τῆς νοικοκυρᾶς στήν ἑβδομάδα πού πέρασε, ἀλλά καί ὁ βαθμός τῆς νοικοκυροσύνης τῆς.

5. Ἐπίλογος

“Οπως καί στήν ἀρχή εἶπα, ἡ μπουγάδα σήμερα εἶναι κάτι τό ξεχασμένο, κάτι τό ἀπόμακρο. Κάθε σπίτι ἔχει τουλάχιστον καί ἀπό ἕνα ἡλεκτρικό πλυντήριο. Τό σαπούνι ἔχει σχεδόν περιορισθεῖ στό... πολυτελείας καί μόνο γιά τά χέρια, ἀφοῦ γιά τό κεφάλι ὑπάρχουν τά σαμπουάν καί γιά τό κορμί τά... ἀφρόλουτρα. Άλλα καί ἄν βρεθεῖ λίγο «πράσινο» σαπούνι, τίθεται τό ἐρώτημα ποῦ θά βρεῖ τή... στάχτη;

Τά πλυντήρια λοιπόν ἀπ' τή μιά, ἀλλά, προπαντός, ἡ πολύ μεγάλη ποικιλία ἀπορρυπαντικῶν - 36 μέτρησα μιά μέρα σέ κάποιο Σούπερ Μάρκετ - ἡ διαφήμιση τῶν δποίων ξεπερνᾶ κάθε ὅριο, ἐξωστράκησαν τελείως τή συμπαθέστατη μπουγάδα καί μεῖς στερηθήκαμε τό ὅρωμα, τή φρεσκάδα καί τήν πραγματική καθαριότητα τῶν ρούχων μας.

**ΠΕΝΗΝΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ
ΑΓΓΕΛΟΣ ΣΙΚΕΛΙΑΝΟΣ:
Ο ΠΟΙΗΤΗΣ ΤΟΥ ΓΕΝΟΥΣ
(1884 - 1951)**

τοῦ Δημητρίου Κουτσολέλου

«Ο ἀρχοντας τῆς λαλιᾶς μας».
Γ. Σεφέρης

Συμπληρώνονται έφετος πενήντα χρόνια απ' τό θάνατο τοῦ ιεροφάντη ποιητή μας Ἀγγελου Σικελιανοῦ, πού, μέ τούς ὑψηλούς ποιητικούς στοχασμούς του, μᾶς ἀνυψώνει καὶ πάντα μᾶς διδάσκει. Μέ θάμβος στήν φυχῇ καὶ στό νοῦ, ἔξαρση καὶ φωτισμό, ἀτενίζουμε τόν πνευματικό γίγαντα τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡρωας τοῦ λόγου καὶ ιερέας τοῦ πνεύματος, βάρδος καὶ ἀπόστολος, τρισμέγιστος καὶ ὀλόφωτος, ἔγινε ὁ μελαδός τοῦ νέου Ἑλληνισμοῦ, καὶ ὁ ἐμπνευσμένος ὁδηγός στά ὑψηλά καὶ αἰώνια ἑλληνικά ἴδανικά. Ἡταν - καὶ εἶναι - ὑπόδειγμα ὑψηλοῦ ἔργου, γιγάντιο δνάστημα, γενναιόδωρος φυχῇ, κορυφαίᾳ ἔθνικῇ συνείδησῃ, φωτεινό μετέωρο, πού διέσχισε τούς ἑλληνικούς οὐρανούς. Ἄμαραντες θά παραμείνουν στούς αἰῶνες οἱ δάφνες, πού τόν σκεπάζουν.

* * *

‘Οραματίστηκε τήν ἀναβίωση τῶν ἀρχαίων Ἀμφικτιονιῶν στούς Δελφούς, πού, ώς θεσμός πανελλήνιος, θρησκευτικός καὶ πολιτικός, εἶχε σπουδαιότατη ἐπίδραση στήν τύχη τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Δελφική Ἰδέα εἶναι τό γνήσιο ὅραμα ἐνός πηγαίου καὶ ἀληθινοῦ ποιητῆ καὶ σ' αὐτῇ ἔχει περικλείσει τή λατρεία στό ἀρχαῖο ἑλληνικό πνεῦμα. «Ἡ Δελφική Ἰδέα - γράφει - ἀποσκοπεῖ μεθοδικά νά προχωρήσει, ἐνσαρκωμένη, δλοένα, μ' ἀντάξια διδαχή, μέ ζωντανούς πυρῆνες καὶ

μέ πρόγραμμα ἐνεργείας, ὡστε, σύντομα, ἵσως, νά μπορέσει νά διαβεῖ, μέσα στή μέση ἀπ' τά ἀντίμαχα στρατόπεδα τοῦ κόσμου, ὡς διαβῆκαν οἱ Ἀργοναῦτες ἀπ' τίς Συμπληγάδες, ὡς ἐδιάβη ὁ Μωϋσῆς τήν Ἐρυθρά». «Εμβλημα, πράξη, ιδέα καί στόχος: ή ἴδρυση στούς Δελφούς Παγκόσμιου Πνευματικοῦ Κέντρου.

Σ' αὐτό τό μαγευτικό χώρο ξανακούστηκε, μέσ' ἀπ' τά βάθη τοῦ χρόνου, ὁ πηγαίος λόγος τοῦ μύστη ποιητῆ μας: «Εἶμαι τό πνεῦμα, τό πανάρχαιο Ἀπολλώνειο πνεῦμα, πού κατέβηκε πρῶτο ἀπ' τίς χιονοσκέπαστες κορυφές τῆς ἴστορίας. Εἶμαι ὁ ἄρρην λόγος, ὁ δρθιος Δωρικός σκοπός, ὁ Πυθικός προαιώνιος νόμος. Εἶμαι τό γνῶθι σ' αὐτόν, τό μηδέν ἄγαν, ἡ χρυσή τομή, ἡ τετρακτύς καί ὁ ἄκμων. Εἶμαι τό προμήνυμα τοῦ νέου χοροῦ τοῦ καθαρμοῦ. Τό Μέλος, τό Μέτρο, ὁ Ρυθμός».

«Ο Σικελιανός - σημειώνει ὁ Ι.Μ. Παναγιωτόπουλος - ὑπῆρξε μεγάλος σ' ὅλες τίς περιπτώσεις. Ξεκίνησε γιά τά μεγάλα, ἔμεινε μεγάλος. Ή κάθε του λέξη, ή κάθε του φράση, τό κάθε του δραμα, είχε ἀσύντριπτο μεγαλεῖο. Δέν μποροῦμε, παρά νά τόν δοῦμε καί νά τόν νιώσουμε ἔτσι...».

* * *

Τιμοῦμε τή μνήμη καί τόν παλμό του, τήν ιδέα καί τή φωνή του, τήν πίστη καί τό μήνυμά του. «Εστησε παντού τρόπαια τῆς θριαμβευτικῆς του πορείας, ὑψώσε λάβαρα, λαμπρά σύμβολα γιά τίς πνευματικές καί ἡθικές ρυπές τῆς Φυλῆς μας καί ἀνοιξε εύρυτερους δρίζοντες στήν Ἐλλάδα. Ἐγέμισε τήν ἐποχή του, μέ τή μεγάλη ποιητική πνοή, τήν ἐλληνολατρεία καί τόν πανανθρώπινο πολιτισμό του. Ό στοχασμός καί ή λοχτάρα, ή ἔξαρση καί ή πίστη, ή εύαισθησία καί ή ψυχική ἀνάτασή του κυματίζουν ὡς τά ψηλά κορφοβούνια τοῦ μεγαλόπονου λυρισμοῦ του.

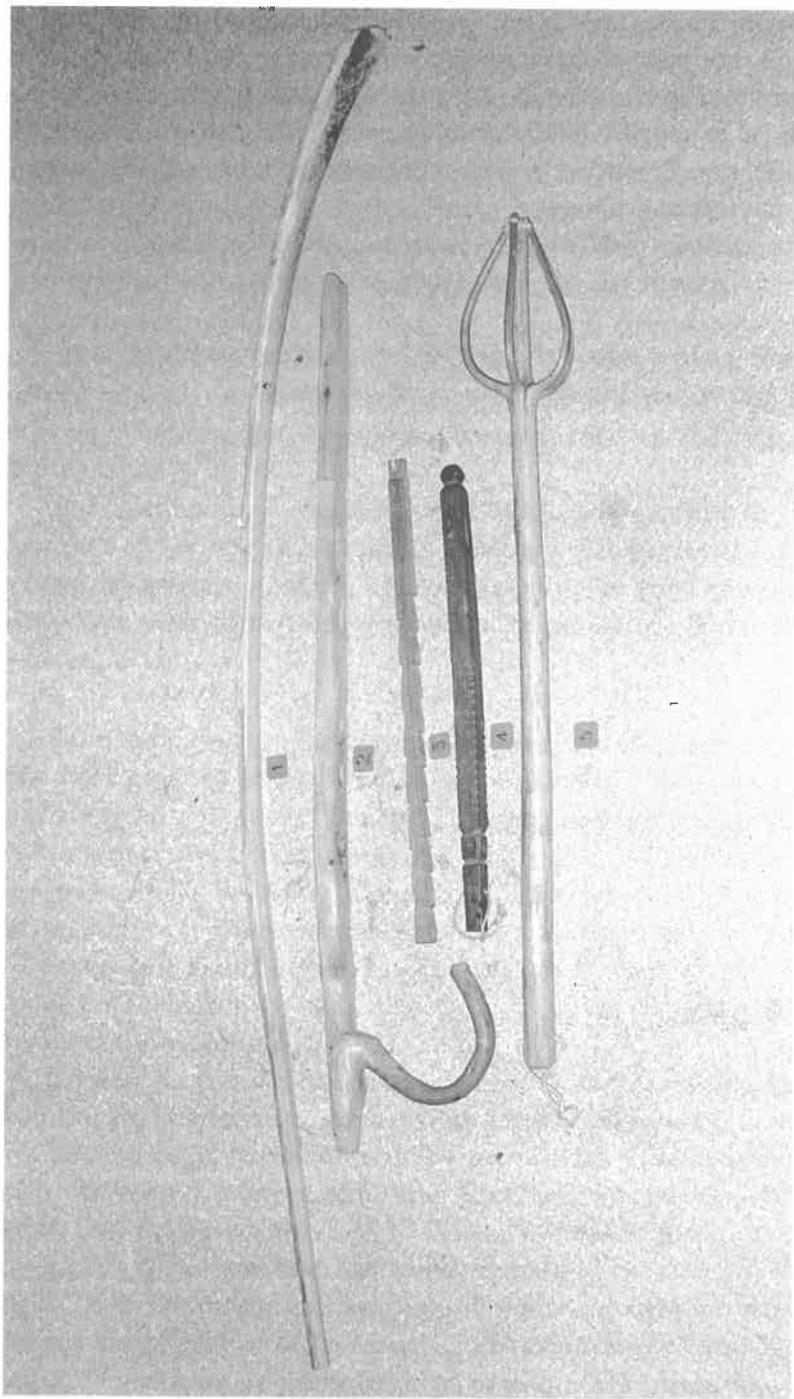
Τό δλόλαμπρο καί ἀνέσπερο φῶς, τό ὑπέροχο καί ἰσχυρό πνεῦμα τοῦ ποιητῆ μας φωτίζει, καταυγάζει καί θερμαίνει κάθε ἐλληνική ψυχή. Αἰώνια δόξα περιβάλλει τό δνομά του καί μένει πάντα στά ὑψη, πού τόν κρατεῖ ὁ θαυμασμός τοῦ Λαοῦ μας γιά τά ὑψηλά ἔργα του, μέσα στά δόποια λαμποκοπᾶ ή αἰώνια Ἐλληνική Ιδέα.

Χρέος δλων μας είναι νά συνεισφέρουμε φόρο τιμῆς καί σεβασμοῦ, εὐγνωμοσύνης καί θαυμασμοῦ στόν «ἀσκητή καί μύστη», κατά τήν ἔκφραση τοῦ ἄλλου μεγάλου ἐθνικοῦ ποιητῆ μας Κωστῆ Παλαμᾶ. Νά κλείσουμε μέσα στήν ψυχή μας τόν ἀπαράμιλλο ἐρμηνευ-

τή τῶν Ἑλληνικῶν ἴδαινικῶν καὶ τόν ἀσύγκριτο φάλτη τῶν ποιητικῶν ὄραματισμῶν του καὶ νά κρατήσουμε, μέ πίστη, τή βαρειά καὶ μεγάλη πνευματική κληρονομιά του. Σέ χαλεπούς καὶ καταλυτικούς καιρούς, δπως οἱ σημερινοί, ὁ Ἑλληνισμός χρειάζεται Ἀποστόλους. Καὶ ὁ Σικελιανός, πού ἔζησε τήν πραγματικότητα ώς πόνο καὶ ώς ἔκσταση, ἔκαμε ἔργο Ἀποστόλου.

“Οσοι ἀγρυπνοῦν σ’ αὐτόν τόν πονεμένο καὶ δοξασμένο τόπο, νυχτερεύουν συντροφιά μέ τόν Σικελιανό, ἀκούοντας τήν καθαρή καὶ ἰσχυρή φωνή του:

«Λαμπρή ἡ φωνή μου καὶ μεστή κι’ ὀλοένα πισ φηλώνει,
ἀλλά ἡ ἡχώ τοῦ θόλου σου βροντή τή μεγαλώνει».

1. Κλωνάτι κοκοφίνουκα γιά τρίφτης,
2. τρίφτης γάλακτος ή τραχανᾶ,
3. τοέτλας γιά μέτοπα γάλακτος,
4. τοέτλας γιά τον ὑπολογισμό τοῦ δικαιαιούνου γάλακτος
- καὶ χρεώσεως τοῦ λαχυβανωμένου καὶ 5. τρίφτης στάλπης.

ΧΑΝΟΝΤΑΙ ΟΙ ΠΑΡΑΔΟΣΕΙΣ ΜΑΣ ΜΕ ΤΟΝ ΕΚΣΥΓΧΡΟΝΙΣΜΟ ΣΤΑ ΑΣΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ

*Toū Ἀριστείδη Χρ. Πετρόπουλου
(Σχαρμιτσιώτη)*

Ή παράδοση είναι κληρονομιά καί ύποθήκη τῆς πατρίδας μας, οί μεγάλες μετακινήσεις τοῦ πληθυσμοῦ ἀπό τὴν ὑπαιθρό πρός τίς μεγάλες καί μικρές πόλεις δημιούργησαν τὴν ἀποχαώνωση τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν.

Ἡ βιομηχανική κουλτούρα, ἀντί νά κάνει πιό προσιτά τά μέσα πού ἵκανον ποιοῦν τίς βασικές ἀνάγκες, τὸν ἔκανε νά ζεῖ μέ τὸ ἄγχος κυνηγώντας τὴν πολυτέλεια τῶν ἀνέσεων, τῆς ἐπιδειξιομανίας, ὑποδούλωσε τὸ δημιουργό στὰ δημιουργήματά του, τό πνεῦμα στίς ἐπινοήσεις καί κατασκευές του.

Ἐκανε τὸν ἀνθρωπὸ δυστυχῆ, ἀνάπτηρο ἡθικά, ἔξαντλημένο, τόσο σωματικά ὅσο καί ψυχικά. Ἡ ἐποχή τῆς ἀφθονίας ἔφερε τά φοβερά κενά, τὴν ἐρημιά καί τὴν ἀποξένωση. Οἱ σύγχρονες σειρῆνες τῆς κοινωνίας μας ἥχοῦν δαιμονισμένα στὴν προσπάθειά τους νά ξέχασουμε τὸ σκοπό μας, τὴν Ἰθάκη, πού δίνει νόημα καί ἀξία στὴ ζωή μας.

Ο σημερινός ἀνθρωπὸς ἔπαψε νά πιστεύει στὸν πολιτισμό του, γιατί, παρ' ὅλα τά ὑλικά ἀγαθά πού ἀπέκτησε, δέν μπόρεσε νά εύτυχσει.

Είναι ἀλήθεια ἡ σημερινή κοινωνία μας ζεῖ, πού ποτέ δέν μποροῦσε νά είναι σέ τόσο βρώμα καί σαπίλα, γίναμε μιά ζούγκλα.

Στὸν ἀγῶνα μας αὐτὸν γιά τῇ ζωή, γιά ἀνθρώπινῃ ζωῇ, σημαντική είναι ἡ ἀποδοχὴ τῆς παράδοσής μας. Οἱ κατακήσεις τοῦ παρελθόντος είναι χρήσιμες, γιατί προσφέρουν λύσεις σέ προβλήματα πού δέν είναι ἀνάγκη νά μᾶς ἀπασχολοῦν, ἀφοῦ ἔχουν ἀντιμετωπισθεῖ μέ επιτυχία στὸ παρελθόν. Τό παρελθόν μπαίνει βαθειά στὸ παρόν. Εἴτε θέλουμε, εἴτε δχι, ἀνήκουμε στὴν παράδοση, πού δέν είναι τί-

ποτα ἄλλο, παρά δημιουργία. Γιατί δέν μπορεῖ νά είμαστε μοντέρνοι, ὅν συνάμα δέν είμαστε παραδοσιακοί.

Ο δρόμος πού θά πορευτοῦμε πρός τήν κατεύθυνση πού δηλώνει, ἀκόμα κι' ὅν θελήσομε ἀργότερα νά τό ἐγκαταλείψουμε. Άλλα καί τότε, τό ἔργο μας, ὅν πετύχει, θά γίνει μέρος τῆς παράδοσης καί μέ τό δικό της κῦρος καί ὅνομα θά μεταδοθεῖ καί θά τιμηθεῖ, θά ἀφομοιωθεῖ ἀπό τούς μεταγενέστερους. Παράδοση είναι ή ψυχή μας.

Ο Ἱων Δραγούμης γράφει: «Κράτησε τή δημοτική σου παράδοση, γιά νά βλέπεις μέ πρόσωπο γυμνή τήν ψυχή σου. »Επειτα, καλλιεργώντας αύτήν τήν παράδοση καί ἀνεβαίνοντας κατά τίς ρίζες της καί προσέχοντας καί τή γύρω σου φύση, θά προβλέψεις τίς στράτες πού δύνασαι ν' ὀνοίξεις, τόν πολιτισμό πού μπορεῖ μέ τό Εθνος νά δημιουργήσεις.

Κράτα, λοιπόν, τή δημοτική παράδοση, γιά νά ἔχεις τή γλώσσα σου, γιά νά βλέπεις τήν ψυχή σου καί μ' αὐτά τά ἐφόδια, ὅν ἔχεις δρμή μέσα σου καί φύσημα, θά πλάσεις, δ.τι θέλεις, παράδοση καί πολιτισμό, ἀλήθεια καί φιλοσοφία.

Ἐχεις χρέος νά μελετήσεις τήν παράδοση, γιατί είναι δική σου καί δέν ἔχεις τίποτα ἄλλο τόσο πολύτιμο. Ἀπό αύτήν θά μάθεις ἀπό πού ἔρχεσαι, πού πρέπει νά πᾶς. Καί δταν μάθεις αύτά, θά είσαι ἀνθρωπος...».

Μέ τήν παράδοση διάλογος δυναμώνει τήν συνείδησή του, νιώθοντας χοντά καί μέσα του τούς προγόνους του, χαρούμενους καί λυπημένους μαζί, βλέποντας σ' αύτούς τά ἵδια αἰσθήματα, τίς ἵδιες συνήθειες, τούς ἵδιους στοχασμούς πού βρίσκει μέσα στόν έαυτό του.

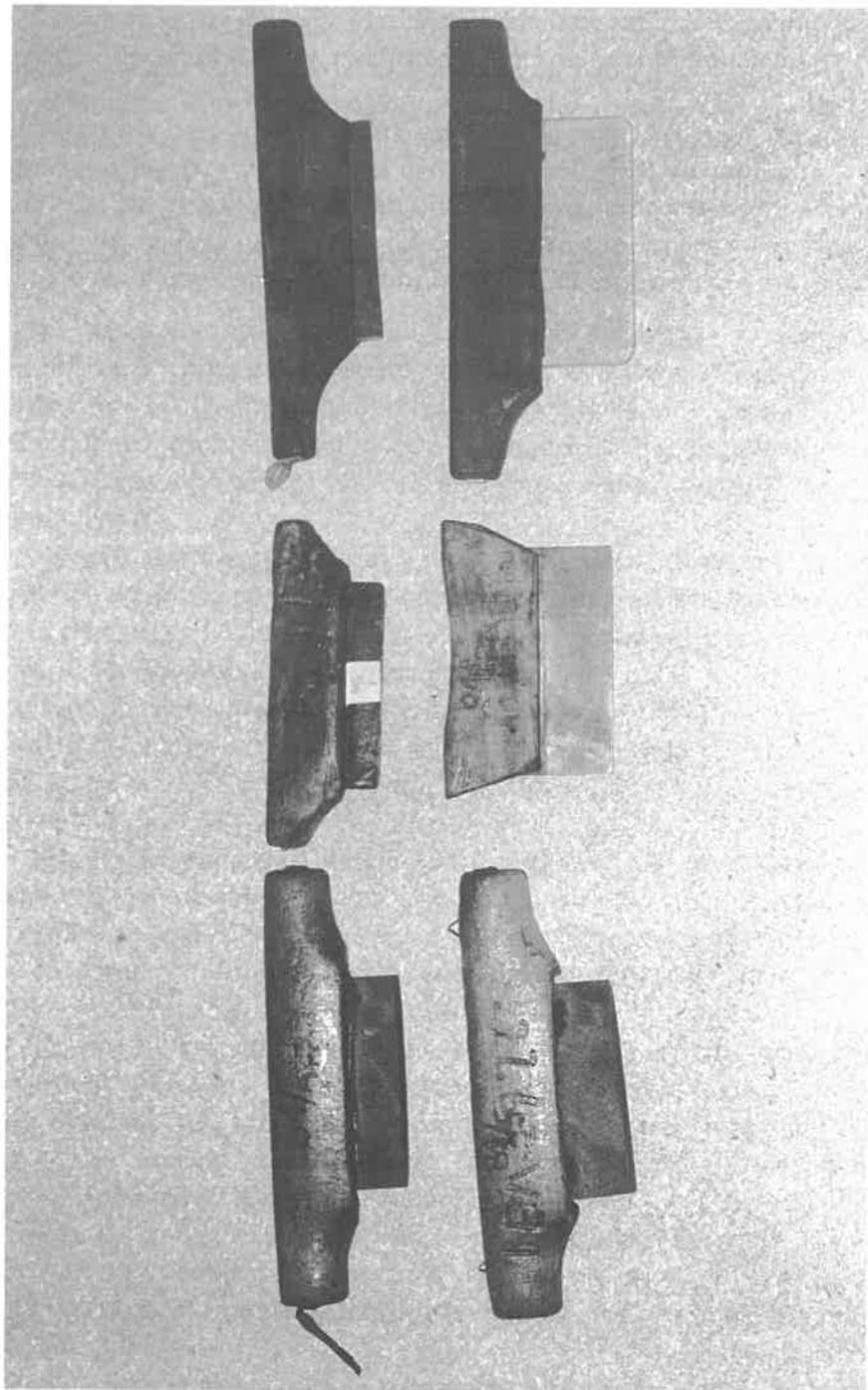
Ο σημερινός ἀνθρωπος ὅν χάσει τήν παράδοσή του, θά βρεθεῖ στή θέση τοῦ παλιοῦ καραβοκύρη πού δέν ὑπῆρχε ή μαγνητική πυξίδα στίς γαλέρες καί ταξίδευε μέ τ' ἀστέρια τής μεγάλης ἀρκτου, τόν πολικό ἀστέρα καί ὅν χάνονταν ἀπό τίς συννεφιές στόν οὐρανό, ἔχανε τήν πορεία του καί δέν ἤξερε γιά πού τραβοῦσε.

Ἐχουμε χρέος νά διατηρήσουμε τήν παράδοσή μας καί τό χρέος αύτό μᾶς τό ὑπενθυμίζει μέ πολλή ἐνάργεια δ Νίκος Καζαντζάκης στήν «Ἀσκητική» του (Ν. Καζαντζάκη, Ἀσκητική, ἔκδοση Έλ. Καλαντζάκη, Αθήνα 1971, σελ. 32 - 36).

«Τό χρέος σου, πλαταίνοντας τό ἐγώ σου, είναι, στήν ἀστραπό-

χρονη τούτη τή στιγμή πού περπατᾶς στή γῆς, νά μπορέσεις νά ζήσεις τήν ἀπέραντη πορεία, τήν δρατή καί τήν δόρατη, τόν ἔαυτό σου».

Σήμερα δυστυχῶς ἀναφερόμαστε στό παρελθόν μας καί σέ πρωπα πού ἔμειναν στήν 'Ιστορία, μόνο καί μόνο γιά νά δείξουμε τήν εὐγενική μας καταγωγή, ἐνῶ καθόλου δέν διδασκόμαστε ἀπ' αὐτούς, δπως ἐπισήμανε καί κάποιος σοφός, λέγοντας ὅτι «ἔκεινο πού διδάσκει ἡ 'Ιστορία είναι ὅτι δέ διδασκόμαστε ἀπό τήν 'Ιστορία».

Ντουναλέτες Ταμπάχη.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΜΥΘΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΕΝΕΠΙΝΕΥΣΑΝ ΤΙΣ ΟΠΕΡΕΣ ΤΩΝ ΜΕΓΑΛΩΝ ΜΟΥΣΟΥΡΓΩΝ

Τοῦ Στέλιου Ι. Κοφαχείλη

‘Η πλούσια Έλληνική μυθολογία έδωσε μεγάλη έμπνευση σέ πάρα πολλούς συνθέτες ώστε νά δημιουργήσουν άθανατα έργα. Έχουμε πάμπολλα είδη μουσικῆς μέ τίτλο ή καί περιεχόμενο μέ στίχους πού άναφέρονται στόν ύπεροχο δραχαίο Έλληνικό κόσμο καί κυρίως στήν Έλληνική μυθολογία. Στό παρόν άρθρο θά άσχοληθούμε μέ τίς σχετικές ὄπερες.

‘Ο Arthur Honegger (1892 - 1955) συνθέτει τήν «Ἀντιγόνη». Ή πρώτη παρουσίασή της γίνεται τό 1927 στίς Βρυξέλες.

‘Ο Ghedini Giorgio Federico (1892 - 1965) γράφει τίς «Βάνχες» 1η παρ. τό 1948 στό Μιλάνο.

‘Ο Darius Milhand (1892 - 1974) συνθέτει τίς ὄπερες «Τό πάθος τοῦ Ὄρφέα» 1η παρ. 1926 στό Παρίσι, «Ἡ ἀπαγωγὴ τῆς Εὐρώπης» 1η παρ. 1927 στό Μπάντεν - Μπάντεν, «Ἡ κάθαρση τοῦ Θησέα» 1η παρ. 1928 στό Βισμπάντεν, «Ἡ ἐγκατελειμένη Ἀριάδνη» 1η παρ. 1928 στό Βισμπάντεν.

‘Ο Carl Orff (1895 - 1984) δύο ὄπερες: τήν «Ἀντιγόνη» 1η παρ. τό 1949 στό Σάλτσμπουργκ καί τόν «Οἰδίπους Τύραννο» μέ 1η παρ. τό 1959 στή Στούτγκαρδη.

‘Ορισμένες ιστορίες, ὅπως τοῦ ‘Ορφέα, ‘Οδυσσέα, Οἰδίποδος, ‘Ἀλκηστῆς κ.ἄ. ἀπησχόλησαν πολλούς συνθέτες.

‘Ο Giacchino Rossini (1792 - 1868) τήν «Πολιορκία τῆς Κορίνθου» 1η παρ. τό 1826 στό Παρίσι.

‘Ο Hector Louis Berlioz (1803 - 1868) τούς «Τρῶες» μέ 1η παρ. τό 1890 στό Κάρλσρούε.

‘Ο Gabriel Fauré (1845 - 1924) συνθέτει τήν «Πηνελόπη» μέ 1η παρ. τό 1913 στό Μόντε Κάρλο.

‘Ο Richard Strauss (1864 - 1949) συνθέτει τέσσερεις ὄπερες: τήν

«Ἡλέκτρα» μέ 1η παρ. τό 1909 στή Δρέσδη, τήν «Ἄριάδνη ἀπ' τὴν Νάξο» μέ 1η παρ. τό 1912 στή Δρέσδη, τήν «Δάφνη» μέ 1η παρ. τό 1938 στή Δρέσδη, τήν «Ἄγαπη τῆς Δανάης» μέ 1η παρ. τό 1952 στό Σάλτσμπουργκ.

‘Ο Georges Enescu (1881 - 1955) τό «Οἰδίποδα» 1η παρ. 1936 στό Παρίσι.

‘Ο Igor Strawinski (1882 - 1971) τόν «Βασιλιά Οἰδίποδα» 1η παρ. 1927 στό Παρίσι.

‘Ο Egon Wellesz (1885 - 1974) συνθέτει τίς δύπερες: τήν «Ἀλκηστή» μέ 1η παρ. τό 1924 στήν Βιέννη καί τίς «Βάκχες» μέ 1η παρ. τό 1931 στήν Βιέννη.

‘Ο Othmar Schoeck (1886 - 1957) τήν «Πενθεσίλεια» μέ πρώτη παράστασή της τό 1927 στήν Δρέσδη.

‘Ο Jaques Ibert (1890 - 1960) τόν «Περσέα καί Ἀνδρομέδα» μέ 1η παρ. τό 1929 στό Παρίσι.

‘Ο G. Fr. Händel (1685 - 1759) συνθέτει τίς δύπερες: τόν «Ἄδμητο, βασιλιά τῆς Θεσσαλίας» μέ 1η παρ. τό 1727 στό Λονδίνο, τόν «Ἀκη καί Γαλάτεια» μέ 1η παρ. τό 1732 στό Λονδίνο, τήν «Ἄριάδνη στήν Κρήτη» μέ 1η παρ. τό 1734 στό Λονδίνο, τήν «Δειδάμεια» μέ 1η παρ. τό 1741 στό Λονδίνο.

‘Ο Chr. Wil. Gluck (1714 - 1787) τίς ἑξῆς δύπερες: «Ὀρφεύς καί Εὐριδίκη» μέ 1η παρ. τό 1762 στή Βιέννη, «Ἀλκηστή» μέ 1η παρ. τό 1767 στή Βιέννη, «Ἴφιγένεια ἐν Αὐλίδι» μέ 1η παρ. τό 1774 στή Βιέννη, «Ἴφιγένεια ἐν Ταύροις» μέ 1η παρ. τό 1779 στό Παρίσι.

‘Ο Joseph Haydn (1732 - 1809) τό «Πνεῦμα τῶν Φιλοσόφων» ἢ «Ὀρφεύς καί Εὐριδίκη» μέ 1η παρ. τό 1950 στή Βιέννη.

‘Ο J. Chr. Bach (1735 - 1782) τήν δύπερα «Θεμιστοκλῆς» μέ 1η παρ. τό 1772 στό Mainzheim.

‘Ο W.A. Mozart (1756 - 1791) τίς δύπερες: «Ἀπόλλων καί Ἰάκυνθος» μέ 1η παρ. τό 1767 στό Σάλτσμπουργκ καί «Ἴδομενεύς» μέ 1η παρ. τό 1781 στό Μόναχο.

‘Ο Luigi Cherubini (1760 - 1842) τήν «Μῆδεια» μέ 1η παρ. τό 1797 στό Παρίσι.

‘Ο Pietro Fr. Cavabbi (1602 - 1672) συνθέτει τίς δύπερες: «Ἐέρξη» μέ 1η παρ. τό 1654 στή Βενετία, «Ο ἀγαπών Ἡρακλῆς» μέ 1η παρ. τό 1662 στό Παρίσι, «Καλιστώ» μέ 1η παρ. τό 1651 στή Βενετία.

Ο Claudio Monteverdi (1567 - 1643) δύο ὄπερες: τόν «Όρφέα» μέ 1η παρ. στήν Μάντοβα και τήν «Ἐπιστροφή τοῦ Ὄδυσσεα» μέ 1η παρ. τό 1641 στή Βενετία.

Ο Jacopo Peri (1561 - 1633) σύνθεσε τίς ὄπερες: «Δάφνη» μέ 1η παρ. τό 1597 στή Φλωρεντία και τήν «Εύριδίκη» μέ 1η παρ. τό 1600 στή Φλωρεντία.

Ο Heinrich Schütz (1585 - 1672) τήν «Δάφνη» μέ 1η παρ. τό 1627 στό Torga.

Ο J. Lully Baptiste (1632 - 1687) τήν «Ἀλκηστη» μέ 1η παρ. τό 1674 στό Παρίσι.

Ο M.A. Charpentier (1636 - 1704) τήν «Μήδεια» μέ 1η παρ. τό 1693 στό Παρίσι.

Ο Henry Purcell (1659 - 1695) τήν «Διδώ καὶ Αἰνείας» μέ 1η παρ. τό 1689 στό Λονδίνο.

Ο Antonio Vivaldi (1678 - 1741) τήν «Ὀλυμπιάδα» μέ 1η παρ. τό 1734 στή Βενετία.

Ο J. Ph. Rameau (1683 - 1764) τόν «Κάστορα καὶ Πολυδεύκη» μέ 1η παρ. τό 1737 στό Παρίσι.

Ο Ernst Krenek (γενν. 1900) σύνθεσε τίς ὄπερες: «Ορφεύς καὶ Εύριδίκη» μέ 1η παρ. τό 1926 στό Κάσελ, «Ἡ Παλλάς Ἀθηνᾶ κλαῖει» μέ 1η παρ. τό 1955 στό Ἀμβοῦργο, «Τό χρυσό κριάρι» μέ 1η παρ. τό 1964 στό Ἀμβοῦργο.

Ο L. Dallapiccola (1904 - 1975) τόν «Ὀδυσσέα» μέ 1η παρ. τό 1968 στό Βερολίνο.

Ο Michael Tippett (γενν. 1905) τόν «Βασιλιά Πρίαμο» μέ 1η παρ. 1962 στό Κόβεντρι.

Ο Winfried Zillig (1905 - 1963) τόν «Τρωῖλο καὶ Κρεσσίνα» μέ ἀναφορά στόν Τρωικό πόλεμο, μέ 1η παρ. τό 1951 στό Ντύσελντορφ.

Ο Günter Bialas (γενν. 1907) τήν «Ἡρώ καὶ Λέανδρος» μέ 1η παρ. τό 1966 στό Μάνχαϊμ.

Ο Rolf Liebermann (γενν. 1910) στήν «Πηνελόπη» μέ 1η παρ. τό 1954 στό Σάλτσμπουργκ.

Ο Giselher Klebe (γενν. 1925) τήν «Ἀλκμήνη» μέ 1η παρ. τό 1961 στό Βερολίνο.

Ο Siegfried Matthus (γενν. 1934) τήν ὄπερα «Ομφάλη» (βασίλισσα τῆς Λυδίας) μέ 1η παρ. τό 1976 στή Βαύμαρη.

‘Ο Aribert Reimann (γενν. 1936) τούς «Τρωάδες» μέ 1η παρ. τό 1986 στό Μόναχο.

‘Ο Wolfgang Rihm (γενν. 1952) τόν «Οιδίποδα» μέ 1η παρ. τό 1987 στό Βερολίνο.

‘Η Έλληνική μυθολογία και ή λαμπρή ιστορία μας έθρεψε έπι πολλούς αἰώνες τήν εύρωπαϊκή σκέψη. Χιλιάδες έργα συνθετῶν άλλα και άλλων καλλιτεχνῶν ἀντλοῦν τά στοιχεῖα τους και τήν «ἐνέργειά» τους ἀπ’ τήν ἀστείρευτη πηγή τοῦ φωτεινοῦ ἔλληνικοῦ κόσμου.

ΓΝΩΡΙΣΕ ΤΟΝ ΑΝΘΡΩΠΟ ΓΙΑ Ν' ΑΓΑΠΗΣΕΙΣ ΤΑ ΘΗΡΙΑ

Toō ΠΑΡΑΤΗΡΗΤΗ

Είχε μπει τό καλοκαίρι του 1948. Ο Έθνικός Στρατός άποφάσισε νά δινεβεῖ τό Καιμακτσαλάν, γιατί απ' τό 1941 πού τό έγκατέλειψε, δταν ήλθαν οι Γερμανοί, δέν τό είχε πλησιάσει καθόλου.

Νύχτα ξεκίνησε τό Τάγμα απ' τήν "Εδεσσα και τά χαρόματα είχε πιάσει τίς πρώτες κορυφές. Ή καινούργια ήμέρα πέρασε κατά κάποιο τρόπο... ύποφερτά, θά λέγαμε. Τήν έπομένη είχαμε μικροσυμπλοκές μέ τούς συμμορίτες, άλλα τήν τρίτη έπρεπε νά καταλάβω μέ τήν Διμοιρία μου ένα όφωμα. Ήταν ένα όφωμα έντελως κωνικό, άναποδογυρισμένο χωνί, γυμνό. Ούτε και τό πιό ταπεινό χορταράκι δέν ήθελε νά βρεθεί έκει και απότομο. Πολύ άπότομο. 812 τό λέγανε. Στήν κορυφή του είχαν φτιάσει ένα γερό πολυβολείο, τό όποιο έπάνδρωναν μερικοί Κ/Σ.

"Η πορεία πρός τήν κορυφή, απ' τό δικό μας μέρος, πολύ δύσκολη. Ό ήλιος καιτερός. Σέ ζάλιζε μέ τή λάμψη του και τά πόδια σερνόντουσαν γιατί τό χώμα ήταν πολύ σαθρό. Έφταισε τό μεσημέρι και μείς άκόμα προσπαθούσαμε νά πλησιάσουμε τήν κορυφή. Τελικά σάν φθάσαμε ψηλά και άφοῦ διαπιστώσαμε δτι δέν είχαμε γίνει διντιληπτοί, πήραμε μιά δινάσα, πού τόσο μᾶς ήτανε άπαραιτητη, και κάναμε τήν έφοδο. Καταλάβαμε τό πολυβολείο, τό τόσο δυνατό.

Μέσα στό πολυβολείο βρήκαμε τόν δηλισμό τους - μιά τουρτούρα κ.ά. - και έναν νεκρό. Τόν νεκρό, μόλις άρχισε νά νυχτώνει, τόν θάφαμε σ' ενα λάκκο, πού μέ τίς ξιφολόγχες δινοίξαμε και άφοῦ πήραμε τά άπαιτούμενα μέτρα δισφαλείας, πέσαμε γιά υπνο, αύτό τόν λυτρωτή άπό κάθε κούραση, τόν τόσο διαγκαϊο γιά κάθε ζωνταντό δργανισμό. Ή νύχτα πέρασε ήσυχη. Εημέρωσε δ Θεός τή μέρα και γώ άρχισα νά παρατηρῶ τό γύρω περιβάλλον. Ήσυχία παντού. Γαλήνη θά έλεγα. Κείνη τήν ώρα μέ ξάφνιασε τό πέταγμα πουλιών. Ήταν δυό κοράκια πού ήλθαν και κάθισαν πάνω στό μοναχό ξέρα-

κα, πού βρισκόταν ἐκεῖ κοντά μας. Ἐφριξαν μιά ἐρευνητική ματιά γύρω τους καί τότε λέει ὁ ἔνας:

— Καλέ μου σύντροφε, μήπως ξέρεις νά μοῦ πεῖς τί θά φάμε σήμερα;

Κι' ὁ σύντροφος, μ' ἔνα χαμόγελο πλούσιο ἀπαντᾶ:

— Μήν ἀνησυχεῖς! Φρόντισαν καί γιά μᾶς οἱ ἄνθρωποι. Κάτω κεῖ στήν σκοτεινή καί ἄγρια χαράδρα, ἐκεῖ μέσα στὸν πλατανιᾶ ἔχουν κρύψει οἱ συμμορίτες τὸν καπετάνιο τους. Τόν ἀπλό τὸν ἄφησαν ἐδῶ. Τόν καπετάνιο τους τόν ἔσειραν, ἀλλά δέν κατάφεραν νά τόν χώσουν, γιατί κάποια περίπολος δέν τούς τό ἐπέτρεψε. Καί ἔτσι ὁ πρώτος ἔγινε τυχερό τῶν τσακαλιῶν. Ὁ δεύτερος ὅμως εἶναι τυχερό δικό μας. Κανένας δέν ξέρει ποῦ βρίσκεται, παρά μονάχα ὁ ξέρακας πού καθόμαστε καί τά συντρόφια του.

Ο ξέρακας δέν ἐνδιαφέρεται καθόλου γι' αὐτόν. Τά συντρόφια του τόν ἄφησαν καί ἥδη τόν ξέχασαν. Ή συντρόφισσα, γυναίκα του, ἡ ἀγαπητηκιά του, ἀλλου ἀγαπητηκιά ἔγινε καί ἀλλα πράγματα τήν ἐνδιαφέρουν. Ἐτοι ἐμεῖς μποροῦμε μέ τήν ἡσυχία μας νά γευματίσουμε. Εσύ θά καθίσεις, καλή μου, στό λαιμό του γιά νά φάς τά νόστιμα γλυκάδια του καί γώ θά τοῦ βγάλω τά ἀλλοτε δημοφα, γαλανά του μάτια. Καί δταν χορτάσουμε, παίρνουμε καί τά μαλλιά του, τά χρυσόξανθα, γιά νά συμπληρώσουμε τή φωληά μας, γιατί σέ λίγο ἐδῶ δέν θά ἀστειεύεται ὁ βοριᾶς καί τό χιόνι.

— Ἄν εἶναι ἔτσι ὅπως τά λές, καλά τά λές. Πάμε λοιπόν γιατί μοῦ ἀνοιξες τήν ὅρεξη. Ἐχω ὅμως μιά ἀπορία. Αὐτός ὁ καπετάνιος δέν ἥταν ἐκεῖνος πού τόν ἔτρεμαν δλοι! Καί οι δικοί του καί οι ἔχθροί του, δλοι, γιά τόν βίαιο χαρακτῆρα του; Αὐτός πού σκότωνε ἀνθρώπους ὅχι γιατί ἥθελε νά φάει ἡ γιατί τόν ἀπειλοῦσαν ὅπως κάνουν τά θηρία, ἀλλά γιά νά φοβοῦνται, νά τόν ὑπολογίζουν;

— Αὐτός εἶναι καλή μου. Σοῦ είπε κανείς δτι τά μάτια ἡ τά γλυκάδια τοῦ κακούργου ἡ τοῦ ἀγαθοῦ, τοῦ δημοφου ἡ τοῦ ἀσχημοῦ, τοῦ καλοῦ ἡ τοῦ κακοῦ, τοῦ δυνατοῦ ἡ τοῦ ἀδύνατου, ἔχουν διαφορετική γεύση γιά τό λαφύγγι τοῦ κόρακα; Ὁχι, βέβαια!

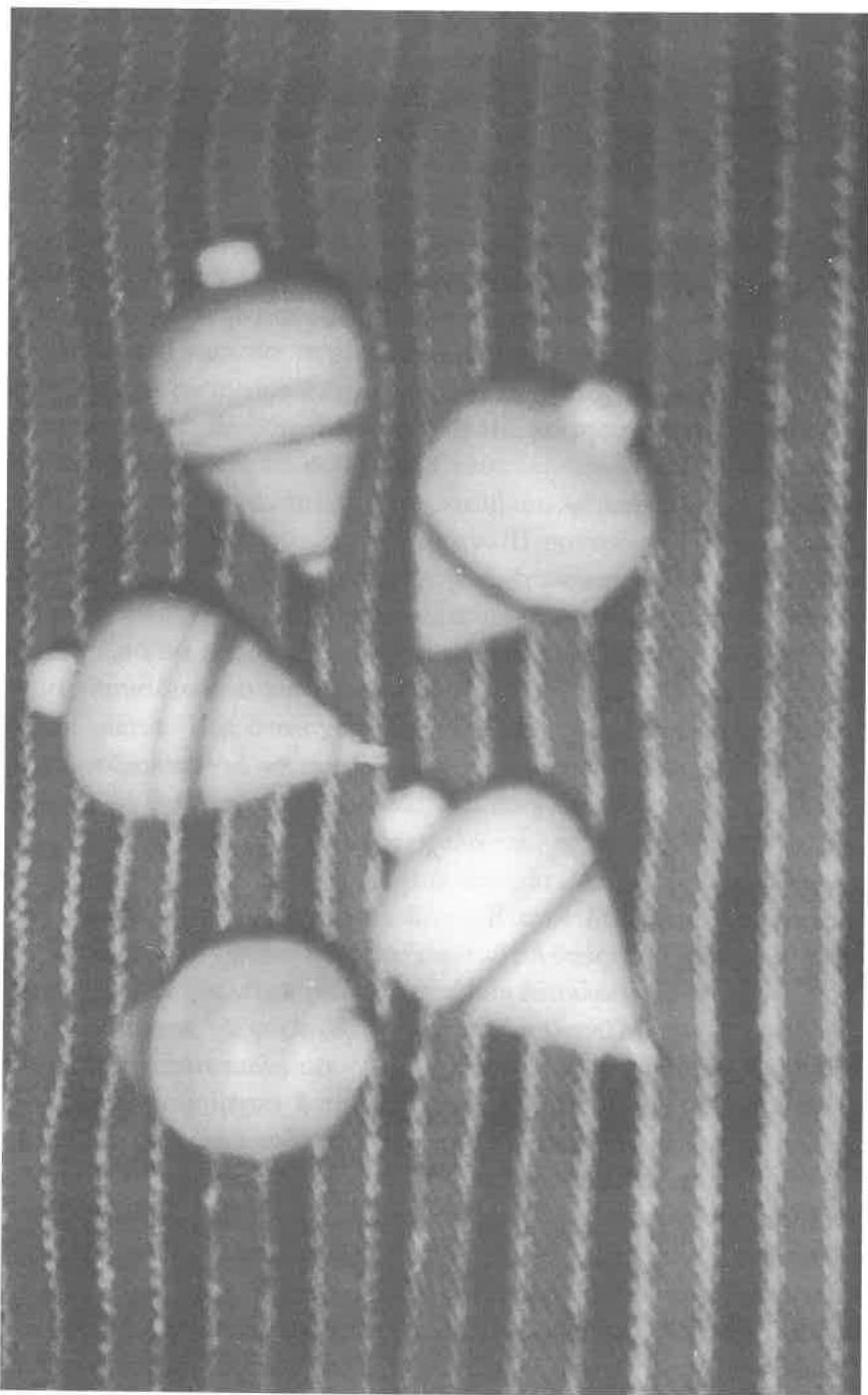
— Ἐδῶ ὅμως εἶναι ἡ δική μου ἀπορία. Ἀφοῦ αὐτοί οἱ ἀνεκδιῆγητοι ἀνθρωποι σκοτώνουν καί δταν εἶναι χορτάτοι καί δταν δέν κινδυνεύει ἡ ζωή τους, ἀφοῦ γνωρίζουν δτι... «τά πάντα ματαιότης ματαιοτήτων, τά πάντα ματαιότης...», μιά καί τούς ἔχει πεῖ ὁ σοφός Ἐκκλησιαστῆς, ἀφοῦ δηλαδή γνωρίζουν δτι μετά τόν θάνατο δέν

μπορούν νά ξεχωρίσουν ጳν τά λευκαμένα κόκκαλα είναι τοῦ βασιληᾶ, τοῦ καπετάνιου ἡ κάποιου συντρόφου τους, ጳν είναι κάποιου μπουρζουά, κεφαλαιοχράτη ἡ κάποιου προλετάριου φτωχοῦ, ጳν είναι κάποιου ἀγαθοῦ καὶ τίμιου ἡ κάποιου κακούργου, τότε γιατί μιλούν συνεχῶς γιά... δι γά πη;

Τά ρασοφόρα πουλιά ጳνοιξαν τά φτερά τους καὶ κρώζονταις ἐπικήδειο στόν καπετάνιο, πέταξαν πρός τά κάτω, τήν ἄγρια, τή σκοτεινή χαράδρα μέ τόν πλατανιᾶ, γιά νά προσγειωθοῦν πάνω στό ὄψυχο κορμί του καὶ νά χορτάσουν. Κρώζουν καὶ ἡ πένθιμη κραυγή τους θύμιζε μοιρολόγι σέ τόνο καταστροφῆς.

Σέ λέγες ἡμέρες θάξουν μείνει τά κόκκαλά του μόνο. Κανείς δέν θά γνωρίζει ጳν ἥταν ὅμορφος καὶ ξανθός, ጳν ἥταν καπετάνιος ἡ ἀπλό θῦμα ἐκείνου τοῦ ὀγῶνα.

Νά τό... «τετέλεσται!».

«Οἱ Σβοῦρες» (Ἀπό τῆν Συλλογή παιδικῶν παρημιῶν).

"Αναρχες μέν, ἀλλά γλυκιές ἀναμνήσεις ἀπό τά παιδικά μου χρόνια

Τοῦ Δημήτρη Σανιδᾶ

Τό χωριό μου, ή Καλοβάτα Παρνασσοῦ, τό ἀπομεινάρι τοῦ τρανοῦ χωριοῦ τῆς Αρχαίας Ρεματιδᾶς, κρέμεται σάν ἀετοφωλιά στίς ἀπόκρημνες καὶ τραχιές βουνοκορφές τοῦ Παρνασσοῦ. Ὄταν τό θυμᾶμαι, μέ μόνο δρίζοντα γύρω - γύρω τά βουνά του, πού μικρό παιδάκι μοῦ φαινότανε δτὶ ἀποτελοῦσε δλο τὸν κόσμο, δτὶ δὲ οὐρανός ἔκει τελείωνε καὶ πέρα ἀπ' αὐτές τίς ράχες δέν ύπηρχε ἄλλος κόσμος. Πίστευα δτὶ ἅμα ἀνέβαινα νύχτα στήν κορυφή τοῦ Γερολέκα, θά ἔπιανα καὶ θά κράταγα στίς δυό παιδικές μου χοῦφτες τ' ἀστέρια.

Στό μέρος αύτό χτύπησε γιά πρώτη βολά ή καρδιά μου. Ἐδῶ ἀνοιξα τά μάτια μου καὶ εἶδα τήν ἀνατολή τοῦ ἥλιου, ἔδω ἔνοιωσα τίς μεγάλες χαρές καὶ τίς μεγάλες λύπες. Ἐδῶ μέσα ἔκανα τά πιό γλυκά παιδικά ὅνειρα, ἔδω ἔφαγα τό δρυμυρό ψωμί ζυμωμένο μέ τά δάκρυα τοῦ πόνου καὶ τῆς δυστυχίας.

Ἐδῶ ἔνοιωσα τό γλυκό χαμόγελο τῆς ὕμανας μου καὶ τό αὔστηρό βλέμμα τοῦ πατέρα μου.

Τό χωριό μου είναι σωστό ἀμφιθέατρο, χωμένο μέσα στά βουνά καὶ τίς κρύες πηγές τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἀπό φηλά μπορεῖς ν' ἀγναντεύσεις κάτω τόν κάμπο τῶν Σαλώνων καὶ τό πέλαγος, ὡς πέρα μακριά στό Γαλαξείδι στό δισύνορο.

Μπορεῖς ν' ἀκούσεις τήν Ἀνοιξη τόν κοῦχο καὶ νά μετρήσεις τά χρόνια πού θά ζήσεις, καθώς καὶ τό γλυκοκέλαδο ἀηδόνι στό ζευγάρωμα.

Ἀκοῦς ἀπό κεῖ ψηλά ἀπό τά Ταμπούρια καὶ τόν Πέρα - Βράχο τό ζευγολάτη νά κάνει χωράφι πέρα στοῦ Πανουριά τό δένδρο καὶ νά μαλώνει μέ τά καματερά του.

Μπορεῖς νά δεῖς τό ποτάμι νά φειδοσέρνεται ἀπό τά Δρέματα καὶ νά χύνεται στή θάλασσα τῆς Ἰτιᾶς. Ἐπίσης μπορεῖς νά δεῖς τούς

ζευγολάτες νά γυρίζουν στό χωριό δταν τ' ἀπόσκια παίρνουν πέρα στόν Κοκκινόβραχο μέ τό βοϊδάλετρο στόν ὄμο καί τά σέα φορτωμένα στό ζό.

Νά δεῖς τούς τσοπαναραίους μέ τήν ἀγκούτσια στίς πλάτες νά περπατᾶνε ἀγαρμπα στόν ἵσιο δρόμο, στή δημοσιά.

Στόν μπάτο τοῦ χωριοῦ ἡτανε χτισμένη ἡ ἐκλησία τοῦ χωριοῦ μας, ταπεινή καί φτωχική ἐκκλησούλα, μέ πλούσιες ἀγιογραφίες καί βημόθυρα σκαλισμένα ἀπό Ἡπειρώτη ἔυλογλύπτη.

Στον αὐλόγυρό της ὑπῆρχαν τρία θεόρατα πλατάνια τόνα δίπλα στό ἄλλο - τό μεσαίο πλάτανο ἀποφάσισε ἡ Ἐκκλησιαστική Ἐπιτροπή νά τόν κόψει. Νά τί γράφει ἡ ἀπόφαση: «21-10-57 συνεφονίσαμε ἡ κάτοθη ὑποφενόμενη μέ τήν ἐκκλισιαστηκήν ἐπητροπήν Διά κοπή ἐνός πλατάνου ἔναντι τοῦ προαυλίου τοῦ Ναοῦ. Διότη προκενοῦσση ζημίαν ἀφάνταστη. Τόν πῆραν ξικοπή ἡ κόπτες τού πλατάνου ἦνε Κωστέλος Εύθύμιος τοῦ Δημητρίου καί Μωρογιανάκης Κυριάκος τοῦ Βασιλείου. Δραχμάς τετρακόσιες Ἀριθμός “400”».

Στό προαύλιο τῆς Ἐκκλησίας ἡτανε χτισμένο καί τό καμπαναριό, ἔνα ἀριστούργημα, ἔνα κομψοτέχνημα, ἔνα μνημεῖο - χτισμένο μέ καλοπελεκημένα ἀγγωνάρια γύρω - γύρω καί δ θόλος του χτισμένος μέ ἐλαφρόπετρα φερμένη ἀπ' τή Λίμνη τοῦ Παρνασσοῦ.

Ἡ καμπάνα του, πού τήν ἔφερε τό 1901 δ Μωραΐτης ἡ Νταΐλες ;; μέ κάρο πού τό ἔσερναν καμῆλες, ἡτανε ἡ πιό καλόηχη τῆς περιοχῆς μας, τό κελάδεμά της παράξενο, ἔξωγήνο - ἀκουγότανε μέχρι τόν Πουρνιά, τή Λούστρα κοντά στό μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία - κρεμόμαστε, θυμᾶμαι, ἀπό κάτω, τραβάγαμε τό σχοινί ἡ τήν ἀλυσίδα, σηκώναμε ἐπάνω τό ἔνα πόδι ἡ καί τά δυό πολλές βολές καί αύτή πήγαινε μπρός πίσω καί ἔβγαινε ἀπό τήν ψυχή της ἔνας ἥχος θεόσταλτος Ντάγκα - Ντίγκα - Ντόγκ, πού ἀκόμα χαίδεύει τά μελίγγια μου καί φτάνει στά ἐνδόμυχα τῆς ψυχῆς μου.

Τό καμπαναριό τό γκρέμισαν, δταν γκρέμισαν καί τήν ἐκκλησία.

Τ' ἀγγωνάρια του εἶναι χτισμένα ἔξω στό πεζούλι τής νέας ἐκκλησίας καί οἱ πληγές ἀπό τήν ἀλυσίδα τῆς καμπάνας πού εἶχαν αὐλακώσει ὑπάρχουν μέχρι σήμερα γιά νά θυμίζουν σέ μᾶς τούς ἄρρωστους νοσταλγούς τά χρόνια κεῖνα, τά παιδικά μας.

Ἡ καμπάνα ράγισε, ἔσπασε εἴπαν, καί πάει... χάθηκε, μαζί της χάθηκαν καί γκρεμίστηκαν τά ὄνειρά μας καί οἱ παιδικές χαρές μας.

Δίπλα στήν ἐκκλησία πρός τό ἐπάνω μέρος ὑπῆρχε το Σχολείο μέ

κατώι. Έκει οι πατεράδες μας πήγαν σχολείο και μάθανε γράμματα. Άπο αύτή τήν άνηλισγη μονοκάμαρη αϊθουσα βγῆκαν σπουδαῖοι άνθρωποι - Στρατηγοί, δικαστές, άνωτατοι και ἀνώτεροι ύπαλληλοι.

Τό Σχολείο μεταφέρθηκε στήν κορυφή στό χωριό και ή Έκκλησία στίς άσβεστόγουρνες σέ χῶρο πιό γερό και πιό στατό.

Στά πόδια τής Καλοβάτας ό Καχάλης ή Καλοβατιανός ξεροπόταμος πού τό χειμῶνα πλημμυρίζει και κουβαλάει στό γυαλό λιθάρια ριζιμιά κι' ἔνα σπυρί χῶμα πού ύπάρχει ἀκόμα ἐδῶ πάνω.

Άναμεσα στά δυό ρέματα καμαρώνει τό Κάστρο τής Ἀρχαίας Ρεματιᾶς.

Κάστρο πού χτίστηκε τόν 40 π.Χ. αἰῶνα μέ τήν ἐπιβλητική εἴσοδό του, μέ τούς κατεστραμμένους ναούς τοῦ Ἀπόλλωνα, τής Ἀρτέμιδας και τοῦ Διονύσου, μέ τούς λαξευμένους βράχους και τούς θρόνους τῶν Βασιλιάδων.

Έκει λοιπόν στό Κάστρο τής τρανῆς πολιτείας κατέβαινε ό Δίας τά βράδια και χωνότανε στίς σπηλιές, ἔπινε γλυκό κρασί και ἔπαιζε κρυφτούλι μέ τίς θυιάδες και τίς νεράϊδες. Τό φεγγάρι χαμήλωνε τό πρόσωπό του και γυαλιζότανε μέσα στά νερά τής σπηλιᾶς και ὑστερα ἀφουγγραζότανε τό γέλιο τής λάμιας.

Έκει, σ' αύτό τό Κάστρο αύτό, ἐμεῖς μικροί μαναρολόγοι ἀντσιωνόμαστε και γκρεμίζαμε τά θεόραιτα τείχη μέ τίς κυκλώπειες πέτρες, τίς ρίχναμε στή ρεματιά και χαλόγαμε τό χουζούρι τοῦ Δία και σκίζαμε τήν ψυχή τής Ἀρτέμιδας.

Τώρα μείνανε οι λαξευμένοι βράχοι, τώρα μείνανε οι λαξευμένοι θρόνοι τῶν Βασιλιάδων, ή βασιλική είσοδος, τό θυσιαστήριο, τά εύρηματα (νομίσματα, ἐργαλεῖα κ.λπ.). γιά νά μᾶς θυμίζουν δτι ἀπό αύτή τή ρεματιά πέρασαν βροκολιά άνθρωποι και δτι σ' αύτό τό Κάστρο βρῆκαν ἀπάγγιο και ἀσφάλεια χιλιάδες πρόγονοί μας ἐν μέσω τῶν αἰώνων.

Τή Κρεμαστή ἀτάραχη, ἔχει κρεμάσει τό στήθος της στό θρύλο και μυστικά τόν ναούριζει τίς νύχτες ἀντάμα μέ τίς νεράϊδες τής νεραΐδοσπηλιᾶς και τής σπηλιᾶς τοῦ Θόδωρα. Στά ποδάρια της ό ναός τής Ἀρτέμιδας λαυξεμένος βράχος μέ βάση πού φιλοξένησε τό ἄγαλμά της.

Πιό πέρα ό Κοκκινόβραχος.

Το Κοκκινόβραχος ύπηρξε ό μεγαλύτερος ἔχθρος τῶν Γαλατῶν. Όταν οι Γαλάτες πέρασαν ἀπό τά ποδάρια του ό Κοκκινόβραχος

ἄνοιξε τά δυό του χέρια καί τεράστια κομμάτια ἀπό κοτρῶνες κατρακύλισαν καί σκότωναν χιλιάδες Γαλάτες.

Οἱ Φωκεῖς καὶ οἱ Λοκροί μέδόδηγούς τούς κατοίκους τῆς ρεματιᾶς κατέβηκαν τά ἐπικίνδυνα σύρματα καί μονοπάτια τοῦ Παρνασσοῦ καὶ βρέθηκαν στά νῶτα τῶν Κελτῶν καὶ ἔρχισαν χωρίς νά φοβοῦνται νά σκοτώνουν τούς βαρβάρους.

Τά πόδια τοῦ Κοκκινόβραχου γιόμωσαν ἀπό πτώματα τῶν πιό αἰμοβόρων ἔχθρων πού πέρασαν ποτέ ἀπό τήν Ἑλλάδα, τῶν Γαλατῶν.

Πιό κάτω τοῦ κήρυκα τό κοτρώνι. Κατά τούς τρεῖς χειμωνιάτικους μῆνες κατά τούς δύοισιν ἔπαινε ὁ παιάνιας καὶ ἀντηχοῦσε ὁ διθύραμβος, ἔλεγαν πώς ὁ Ἀπόλλωνας ἀπουσίαζε στούς ὑπερβόρειους.

Στήν ἐπιστροφή του δμως πέρναγε ἡ πομπή ἀπό ἔνα μέρος πού ἤτανε καλό καὶ βατό, τήν Καλοβάτα, καὶ ὁ κήρυκας ἀνεβασμένος ἐπάνω σέ ἔνα Φηλό βράχο ἔστελνε τό μήνυμα ὅτι ὁ θεός τῶν Δελφῶν ἐπιστρέφει στήν ἔδρα του, στό Ναό του.

Ο βράχος αὐτό ὀνομάστηκε τοῦ Κήρυκα τό Κοτρώνι.

ΤΟ ΝΥΧΤΕΡΙ

τοῦ Γιάννη Α. Σαντάρμη

— Φύσα, βοριά μου παγερέ κι ἀγέρα τοῦ χειμώνα,
 φύσα σέ κάμπους καί βουνά, φύσα σέ περιγιάλια,
 κι ὅπως μαζώνεις τά πουλιά τό βράδι νά κουρνιάσουν,
 μάζωξε καί τή γειτονιά νά νυχτερέψει ἀπόφε.
 Σουρούπωσαν οἱ γειτονιές, σκοτίδιασαν οἱ ροῦγες,
 τά νυχτολύχναρ' ἀναφαν στά σπιτικά ἔνα — ἔνα,
 ἀγάλια - ἀγάλια τοῦ χωριοῦ οἱ στράτες ἐρημώνουν,
 στό χειμωνιάτικο οὐρανό οἱ νυχτερίδες βγαίνουν,
 μές στίς ζεστές τους τίς φωλιές λουφάξαν τ' ἀγριοπούλια,
 δεμένα τρῶνε στό παχνί τά βόδια παχνιασμένα
 καί τά κοπάδια είναι κλειστά στίς ἀχεροκαλύβες.
 Σάν τέτοιαν ὥρα οἱ χωριανοί στό σπίτι ἔχουν νυχτέρι,
 οἱ χωριανοί τῆς γειτονιᾶς κι οἱ χωριανοί τῆς ρούγας,
 κι είναι τό σπίτι διάπλατο, μεγάλο είναι τό δῶμα
 κι ἔχει φέξο πού τοῦ φωτᾶ, λυχνάρι πού τοῦ φέγγει,
 ἔχει κι ἀργυροκάντηλο πού τοῦ σκορπάει τά σκότη.
 Καί τοῦ σπιτιοῦ ἡ νοικοκυρά τόν πυρομάχο ἀνάβει
 μέ κούτσουρα κατάχοντρα, μέ σχίζες ξερομένες
 κι ἔνα σωρό φωτόξυλα καί λιανοπελεκούδια.
 Καίνε τά ξύλα τά ξερά σμιχτά κι ἀδερφωμένα
 καί ζέσται ἀπλώνεται γλυκιά ἀπ' τ' ἀναμμένο τζάκι
 κι δλόυρα - δλόυρα ἀπ' τή φωτιά κι δλόυρα ἀπό τήν πύρα
 ἀράδα - ἀράδα κάθονται καί νιές καί παλικάρια,
 πιστρώνονται οἱ γερόντισσες, διπλώνονται οἱ γέροι,
 στρώνεται πλάι στήν ἀγκωνή, κοντά στό φωτογώνι
 καί μιά κατόχρονη βαβά, πού ἔχει σοφή τή γνώση.
 Στήν ἄκρη κουλουριάζεται τῆς παραστιᾶς κι ἡ γάτα.
 Άπο τή φλόγα τῆς φωτιᾶς κι ἀπ' τό λαμπρό τό φῶς της
 φέγγει τό σπιτιακό στατό, φωτίεται ἡ σπιτομάνα.
 "Όλοι σπιτοβραδιάζονται καί νυχτερεύουν δλοι,
 καθένας κι ἔνα ἐργόχειρο στά χέρια του κρατάει.

Μιά κορασιά κεντάει ποδιά, μαντήλι ἄλλη ἔομπλιάζει,
 ἄλλη μέχρισογάιτανο γελέκι σεραδώνει,
 ἔύλινη ρόκα ἄλλη κρατεῖ καὶ γνέθει ἀσπρη τουλούπα,
 ἄλλη τ' ἀδράχτι σφοντυλᾶ καὶ στρίβει ὅμορφο γνέμα,
 στά γόνατά της ἄλλη ἐδῶ λυσίδι κουβαφιάζει
 κι ἄλλη τσουράπια πλέκει ἐκεῖ, τοῦ τάτα τῆς τσουράπια
 κι ἡ γάτα ἀφήνει τή φωτιά καὶ κάπου - κάπου παίζει
 μέ τό κουβάρι πού κυλᾶ, κοντά της κι ἄλλη πλέκει
 χοντρή μιά σαρκοφάνελα, λανάρι ἔχει μπροστά της
 καὶ λαναρίζει ἄλλη μαλλί κι ὅπως τά λόιδα ἔσαινει,
 πότε στήν πύρα νά καιοῦν πετάει τίς κολλητσίδες
 καὶ πότε στίβα πλάγι της σωριάζει τίς ἀπάλες,
 πού 'ναι ἀσπρες σάν ἀφρόγαλο, σάν σύγνεφο είναι ἀφράτες.
 Ἄναμεσα στίς νιές κι οἱ νιοί κι αὐτοίνοι ἐργόχειρο ἔχουν,
 ἄλλος ἀγκλίτσα πελεκᾶ καὶ τῆς περνᾶ ἀγκλιτσάρι,
 ἄλλος πυρώνει στή φωτιά στεφάνια γιά κουδούνια,
 ἄλλος δένει βοϊδόζευλες γιά τά καματερά του,
 σκαλίζει ρόκα ἄλλος κι αὐτιά μεγάλα τῆς ἀφήνει,
 ἄλλος χαβάνι ὠριο βαρεῖ, στρόγγυλο βλόγερο ἄλλος,
 ρεικίσια ρίζα ἄλλος κρατᾶ καὶ κίκαρη βαθαίνει,
 ἄλλος σταυρούδια φκιάνει ἄλλοῦ καὶ ἔύλινα χουλιάρια,
 ἄλλος σκάφτει καυκόπουλο καὶ κλειδοπίνακο ἄλλος
 κι ἄλλος τρυπᾶ δρινοκόκκαλη φλογέρα καὶ φυσάει.
 Ἡ νύχτα, ὑφάντρα ἀκούραστη, τό ὑφάδι της ὑφαίνει,
 κάποτε φαίνεται ἀστραμμα μές στό βαθύ σκοτάδι,
 κάποτε ἀκούγεται βροντή, μπουμπούνισμα ἀγροικιέται,
 πότε γαυγίζει τό σκυλί, πότε λαλεῖ τ' δρνίθι
 καὶ πότε μολογᾶ ἡ μανιά κι οἱ γύρα βουβαμένοι
 ἀκοῦν τά γεροντόλογα, κι ἔνας ἀνάρια - ἀνάρια,
 μέ τό ξυθάλι πού κρατεῖ, μέ τό μακρύ συντραύλι,
 ἀναγυρίζει τή φωτιά, τά κούτσουρα συμπάει.
 Κάποιος βαρεῖ τόν πριόβολο, βάνει φωτιά στήν ἵσκα
 κι ἀνάβει τό τσιμπούκι του, καπνό γιά νά φουμάρει.
 Κι ἀπ' ὅλους ὁ πιό ὠριόφωνος κάνα τραγούδι πιάνει
 καὶ τραγουδάει γλυκά - γλυκά καὶ ποῦ καὶ ποῦ σφυρίζει.
 Τριζοβολᾶν τά σύδαυλα κι ὅπως τά βόσκει ἡ φλόγα,
 πού 'ναι σάν λιανοτρέμουλη καὶ φλύαρη λέσ γλώσσα,
 ποιός ξέρει τί ν' ἀνιστορεῖ τό 'να μέ τ' ὄλλο ἔύλο,
 ποιός ξέρει ὁ γερο-ἔλατος στήν κουμαριά τί λέει

κι αύτή βάφεται κόκκινη κι άπο ντροπή θρακιάζει...

Κάπου - κάπου άπό τη φωτιά πετιούνται σκαλιγκήθρες
καί νά καεί χοντολογᾶ στό παραγώνι ή νόνα.

- Φυλάξου, βάβω, άπ' τά δαυλιά, τραβήξου άπό τη σπούρη,
πήρε φωτιά ή μαλλίνα σου, σκρουμπιάσαν τά σκουτιά σου
καί βγάνων καί τά πόδια σου παρδαλοκαψαλήθρες!

Άναβοσβηται ό τσιμπλής κι ένας γέροντας λέει.

- Δέ βλέπω, σάν τί νά 'παθε τό έρμο τό καντήλι,
μή λάδι νά τοῦ λείπεται;

- Τί λάδι, έκει γιά τήρα

στό φῶς του γύρα πού πετά τρανή καντηλοσβήστρα.

- Προγκήστε την, στ' άπόχρυφα χατίλια νά λαγιάσει.

"Όλος ό κόσμος είν' έδω, μόνο ό ζευγίτης λείπει,
πού 'χει χωράφια άμετρητα, πού 'χει άμπελια περίσσια,
πού 'χει καί βοϊδοζεύγαρο μ' άλετρι καί βουκέντρα.

- "Οξω στήν πόρτα τοῦ σπιτιοῦ βροντολογᾶν τσαρούχια,
μυρίζει καί βοϊδοσβουνιά, μήν είναι ό ζευγολάτης;

- 'Ο ίδιος είναι ό γέροντας, ό ίδιος ό ξωμάχος,
σέρνει στά γουρνοτσάρουχα δυό δάχτυλα τή λούμη
καί κουβαλάει πατόκορφα στήν τράνική του κάπα
τίς κολλητσίδες γιά πλουμιά καί τ' αχερα γιά ξόμπλια.

- Μεριάστε νά 'μπει ό γέροντας.

- Καλῶς τό χερομάχο.

- Ποῦ ήσουνα, μπάρμπα, κι ἄργησες κι ἔρχεσ' αύτή τήν ὥρα,
πού σκάσαν δλα τ' ἀστρα πιά καί πάει να βγεί κι ή πουλιά;

- Γέρασα ό μαῦρος, γέρασα, τ' ἀνάκαφρα μου πᾶνε,
ἔχω καί τά πονίδια μου καί τίς μεθῦστρες ᔍχω
καί νύχτωσα τό βόιδια μου μέχρι νά τά παχνιάσω.

- Σά ν' ἀσπροφέρνει ή κάπα σου, χιονίζει δξω γιά βρέχει;

- Θά σκάλωσαν ροκόφυλλα κι ἀγάνες στά σκουτιά μου.

Παιδιά μου, τί νυχτιά είναι αύτή, μαῦρο πηχτό σκοτίδι,
μπουμπουνητά κι ἀστράμματα, βροχή μαζί κι ἀγέρας,
πλάκωσε ή ἀντάρα απ' τά βουνά καί ντούχνιασεν ό τόπος,
τό 'να μέ τ' ἄλλο τά κλαριά χτυπιούνται μ' ἀχολόγη,
στούς φράχτες απ' τόν ἀνεμο σιουρίζουν τά παλιούρια,
γκιολιάσαν ἀπό τό νερό δρόμοι καί παραδρόμια,
κατέβασαν τά ρέματα καί σύρανε τ' αὐλάκια.

- Τίναξε τά τσαρούχια σου νά πέσει δξω ή λασπούρα,
τίναξε καί τήν κάπα σου π' δλο βροχοσταλάζει.

— Μέ συμπαθάτε, σπιτιακοί, πού λάσπιασα τό σπίτι, μηδέ λυχνάρι βάσταγα, μηδέ ἀγκλιτσόραβδο είχα κι ὅσο νά ῥιώ, δέν ἔβλεπα πού πάταγα στή στράτα.

— Ἀφέντρα, βάνε στή φωτιά και φῆσε λέγο πόντζι και δώσε γιά νά πιει ὁ ζευγάς, ὁ γέρος νά ρουφήξει, νά ζεσταθοῦν τά σπλάχνα του, τί μάργωσε ἀπ' τήν πάγρα κι ἄπλωσε θράκα δλόγυρα νά πυρωνόμαστε δλοι.

Τετραφηλώνει ἡ ἀφέντισσα στή στιά καινούρια ξύλα και στήν κορφή ἀπό πάνω τους ρίχνει χλωρό πουρνάρι, πού προυτσαλᾶν τά φύλλα του μέσι στής φωτιᾶς τή φλόγα.

— Σιγά τά πουρναρόφυλλα, τή χλωριασμένη τούφα, φρογκάλιασαν κι ὁ μπουχαρής φωτιά ψηλά θ' ἀρπάξει.

“Οξω τραβάει θράκα ἡ κυρά κι ἀπάνω της πετάει χοντρά καλαμπροκόσπυρα και φένει παπαδέλες, πετάει μεγάλα κάστανα, πετάει ρεβύδια ἀκόμα κι ἐδῶ κι ἐκεῖ περίγυρα στής παραστιᾶς τό γῦρο κανένα ἀφρατοκύδωνο μέσα στή στάχτη χώνει και κόβει φλέγγες ὑστερα κι δλόγυρα μοιράζει.

Τσάγαλα φέρνει στήν ποδιά, κοκόσιες κουβαλάει και ξεκρεμᾶ ἀπ' τά πάτερα καμιά γλυκιά τσαπέλα, κανένα κοκκινόμηλο, κανένα ρόιδο ἀκόμα και κάννο δψιμοστάφυλο, πού χρέμονται μέ ράμμα, και δίνει πάλι στά παιδιά και τά διπλοφίλεύει.

Κι δλόστερνα σταίνει φελιά, κομμάτια ἀπό μπομπότα, φκιάνει καφάλες στή φωτιά και μέ τυρί γιδίσιο μέσι στή νυχτιά στρώνει ἀπλοϊκό κι δλοι δειπνᾶνε δεῖπνο.

Μέσα νυχτέρι στή γωνιά κι ὅξω σφυρίζει ὁ ἀγέρας, πού στά σοκάκια ροβολᾶ μ' ὀλάνταβο ποδάρι, και κελαρύζει ἀδιάκοπα και τσουρναρᾶ κι ἡ ἀστρέχα στήν χεραμιδοσκέπαστη τοῦ σπιτικοῦ τή στέγη και τοῦ νεροῦ τό στάλαμα και τής βροχῆς ὁ ἥχος ἀκούγεται γλυκά - γλυκά σάν ἀπαλό τραγούδι, ἀκούγεται πλάι στή φωτιά κι ἡ γάτα πού ρουχνίζει.

ΓΛΩΣΣΑΡΙ

ἀγάνα, ἡ = ἡ κάθε λεπτή βελόνα τοῦ μουστακιοῦ τοῦ σταχυοῦ στό σιτάρι, ἡ ἀγκίδα τοῦ φαριοῦ.

ἀγκλιτσάρι, τό = ἡ κεφαλή τής ἀγκλίτσας πού χρατάει τό χέρι.

άγκωνή, ἡ = ἐσωτερική γωνία τοῦ σπιτιοῦ, ἡ γωνία κοντά στό τζάκι, παραγώνι.

ἀγροικῶ = ἀκούω, καταλαβαίνω, νιώθω.

ἀδράχτι, τό = ξύλινος ἄξονας, πιό παχύς στή μέση καὶ πιό λεπτός στίς δύο ἄκρες, συμπληρωμένος στή μία ἄκρη του ἀπό τό σφοντύλι (ἡμισφαιρικό συμμετρικό βαρίδι), πού χρησιμεύει γιά τό περιτύλιγμα τοῦ νήματος κατά τό γνέσιμο.

ἄλανταβο, τό = ἀπρόσεκτο, ἀτακτο, ἄρρυθμο.

ἀνάκαιρα, τά = σωματικές δυνάμεις, ἀντοχή, κουράγιο, διάθεση.

ἀπάλα, ἡ = χεριά ἀπό μαλλιά πού βγάζει ἡ ἔξαστρα κατά τό λανάρισμα, ξασιά, τούφα.

ἀστρέχα, ἡ = τό γείσωμα τῆς στέγης τοῦ σπιτιοῦ ἀπ' ὅπου στάζουν τά βροχόνερα.

βαβά, ἡ = γιαγιά, βάβω, μανιά, νόνα.

βλόγερος, ὁ = ξύλινη σφραγίδα, μεγάλη, σχήματος στρογγυλοῦ, μέ σκαλισμένο στή μέση τό σταυρό καὶ τά σημεῖα: ΙΣ ΧΣ νικᾶ.

βοϊδόζευλα, ἡ = εύκολολύγιστη λεπτή βέργα σέ σχῆμα μισῆς κουλούρας πού μπαίνει μέσα της ὁ λαιμός τοῦ βοδιοῦ, ὅταν ζεύεται τό ζευγάρι κατά τό δργωμα.

βουκέντρα, ἡ = ξύλο, ὡς δύο μέτρα μακρύ, ἐλαφρό, μέ σιδερένια μύτη ἐμπρός - κεντρί ἡ κέντητης -, πού κεντίζονται τά βόδια νά προχωροῦν καὶ σιδερένια ξύστρα - ἄξαλη - πίσω, πού καθαρίζεται τό ύνι τοῦ ἀλετριοῦ ἀπό τίς λάσπες, καματόβεργα, ζευγαρόραβδο, βουκεντρόξυστρα, πλαστρουγκοράβδι.

γκιολιάζω = γεμίζω μέ ἀφθονο νερό, πλημμυρίζω.

γνέθω = μεταβάλλω τό μαλλί ἡ τό βαμβάκι σέ νήμα μέ τό χέρι, κλώθω.

γνεμάτο, τό = νήμα, κλώσμα.

διπλοφιλεύω = φιλοδωρῶ διπλά.

ἴσκα, ἡ = ξερό κομμάτι μύκητα, πού χρησιμεύει ὡς ἔναυσμα.

καματερό, τό = βόδι πού χρησιμοποιεῖται στό δργωμα τῆς γῆς.

καντηλοσβήστρα, ἡ = ἔντομο, συνήθως μικρή πεταλούδα, καφέ χρώματος, πού τή νύκτα ἐλκύεται ἀπ' τό φῶς τοῦ καντηλιοῦ.

κατεβάζω (γιά ποτάμια) = φέρων ἀφθονο νερό μέ δρμητική ροή, πλημμυρίζω, σέρνω.

καυκόπουλο, τό = κύπελλο ξύλινο, κούπα.

καψάλα, ἡ = καψάλισμένη ἐπιφανειακά φέτα ψωμιοῦ, καπύρα, φρυγάνα, θρακόφωμο, διπυρίτης.

κίκαρη, ἡ = κούπα φτιαγμένη ἀπό ρίζα ρεικιοῦ.

κλειδοπίνακο, τό = δοχείο ξύλινο, στρογγυλό καὶ πεπλατυσμένο, πού τοποθετιόταν κυρίως τυρί ἡ ἐλιές.

κοκόσια, ἡ = καρύδι.

κολλητσίδα, ἡ = φυτό τοῦ δέργοῦ μέ πολλές διακλαδώσεις, σ' ἄλλα είδη

διαρριχώμενο, σ' ἄλλα ὅχι, τό χαρακτηριστικό δέ τοῦ φυτοῦ αὐτοῦ είναι ὅτι τά σπέρματά του, πού ἔχουν τό σχῆμα καί τό μέγεθος τοῦ κουκουτσοῦ τῆς ἐλιᾶς, ἐπειδή περιβάλλονται ἀπό μικρά ἀγκαστροειδή ἀγκαθάκια, κολλοῦν στά ρούχα τῶν ἀνθρώπων ἢ στά μαλλιά τῶν ζώων.

λαγιάζω = ἡσυχάζω, λουφάζω, ἡρεμῶ.

λανάρι, τό = ἐργαλεῖο μέ βελόνες γιά τό ξάσιμο τοῦ μαλλιοῦ.

λαναρίζω = ἔσινω μαλλί μέ τό λανάρι, ὥστε νά γίνει κατάλληλο γιά γνήσιμο, χεροχτενίζω.

λόιδο, τό = τούφα ἀπό μαλλιά.

λούμη, ἡ = λάσπη, πηλός.

λυσίδι, τό = νῆμα φτιαγμένο στό τυλιγάδι ἢ στά χέρια ἢ στά γόνατα σάν μεγάλη κουλούρα.

μαλλίνα, ἡ = μάλλινο γυναικεῖο ὑφαντό φουστάνι, χωρίς μανίκια, πού ἀποτελεῖται ἀπό τό ἐπάνω μέρος, τό κορμί ἢ πανωκόρμι ἢ κορμό ἢ κορμόσταλο, καί ἀπό τό κάτω μέρος, τήν πτυχωτή φούστα, πού είναι μακριά ὡς τόν ἀστράγαλο, μαλλονιφούστανο, φανέλα.

μανιά, ἡ = γιαγιά.

μαργάνω = κοκκαλιάζω ἀπό τό κρύο, κρυώνω.

μεθύστρα, ἡ = φλεγμονή στά δάκτυλα τῶν ποδιῶν.

μπομπότα, ἡ = ψωμί ἀπό καλαμποκίσιο ἀλεύρι.

μπουχαρής, ὁ = καπνοδόχος πού δέχεται καί βγάζει ἔξω τόν καπνό ἀπ' τό τζάκι, καμινάδα, φουγάρο.

ντουχνιάζω = γεμίζω ἀπό πυκνό καπνό ἢ ὀμίχλη ἔνα μέρος, ντουμανιάζω.

νυκτερεύω = ἀγρυπνῶ μέ πολλά μαζί συνήθως ἀτομα κάγοντας νυκτερινή ἐργασία, ξενυκτῶ.

νυκτέρι, τό = ἀγρυπνία ἀπό πολλά μαζί συνήθως ἀτομα πού πραγματοποιοῦν νυκτερινή ἐργασία.

ξαίνω = χτενίζω ἢ καθαρίζω μαλλί νά γίνει κατάλληλο γιά κλώσιμο, λαναρίζω.

ξυθάλι, τό = σιδερένια μασιά γιά τή φροντίδα τῆς φωτιᾶς στό τζάκι, ξεθάλι, σύντραυλο, λαπάτα.

πάγρα, ἡ = παγωνιά, κρύο.

παλιούρι, τό = θάμνος ἀγκαθωτός κατάλληλος γιά περιφράξεις, μέ εύθυ στέλεχος γεμάτο μέ λεπτές διακλαδώσεις, μέ κίτρινα ἀνθη καί μέ καρπούς πού περιβάλλονται ἀπό ἄσπρο σκιάδι, είναι δέ τήν ἀνοιξη δ θάμνος αὐτός νόστιμη τροφή γιά τά γίδια, πάλιουρας, δρπάκι.

παπαδέλα, ἡ = ψημένος σπόρος καλαμποκιοῦ πού σκάζει κι ἀνοίγει, φακιδλα, μπαμπούσκα, σκάστρα, πόπ-κόρν.

παραγώνι, τό = ὁ τόπος πού είναι κοντά στή γωνία τοῦ τζακιοῦ.

παραστιά, ἡ = ὁ περίγυρος χώρος ἀπ' τή μία πλευρά τοῦ τζακιοῦ, πού περιζώνεται μέσω τή λωρίδα λαμαρίνας γιά νά μή βγαίνουν ἔξω οι

στάχτες καὶ τὰ κάρβουνα, ποδιά τζαχιοῦ.

παρδαλοκαφαλήθρα. ḥ = ἐπιφανειακή σκιά που παρουσιάζεται στά πόδια, δταν βρίσκονται κοντά στη φωτιά.

πάτερο, τό = χοντρό δριζόντιο δοκάρι στήν κορυφή τῆς σκεπῆς τοῦ σπιτιοῦ πού στηρίζουν κάθετοι στύλοι (ἀντιστύλια ή κέντες), καβαλάρης.

παχνί, τό δέ είναι ή πλεκτό μέ βέργες ή μεταλλικό κατασκεύασμα, που σχηματίζει κοίλωμα στόν τοίχο του σταύλου γιά την τοποθέτηση τῆς τροφῆς τῶν ζώων.

παγνιάζω = βάζω χόρτο στό παγγί γιά τό τάγισμα τοῦ ζώου.

παγνιασμένο, τό = τροφοδοτημένο μέχρι χόρτο ζώνη στό παχύ του

πιστοώνομαι = τακτοποιώ τό ποῦνο μου γά καθίσω κάθιουμαι καλά

πονίδι, τό = πόνος τοῦ σώματος, πού προέρχεται ἀπό διατήνεια

πόντζι, τό = θερμαντικό δέπο Βραχιόνευο ραχί ή πόντζο.

πούλια, ἡ = τό ἀστέρι τῶν πλειάδων, πού συμπεριλαμβάνει ἔνα σημῆνος μέ
περισσότερο από 2.500 ἄστρα, ἀπό τά δοιαὶ ἔξι κυριότερα, πού
είναι ουγκεντρωμένα, καθώς καὶ ἔνα πιό μακρύτερα, φαίνονται μέ
γυμνό μάτι. Ἐάστρα.

πριούσιος, δέ = κομμάτι ἀπό σίδερο ή ἀτσάλι μέ τό ὅποιο χυπιέται ή στουργαρόπετος γιά ύψη ἀνάφει ή ἴσχα.

προτιγκῶ = ἀποδιώχνω μέ φωνές, μέ σφυρήγματα καὶ θύρυβο ζῶα, ξαφνιά-
ζω κάποιον, ἐκδιώχω. ἀπουμαχούνω.

προυτσάλω (γρία ζώα) = φρουμάζω με τά ρουθούνια καὶ τό στόμα, κάνω θύρωβο.

πυρομάχος, δ = τζάκι στη βλάχικη άχυρινη καλύβα, τοποθετημένο στή μέση σχεδόν της καλύβας και στρωμένο χάμω με μία μεγάλη πλάκα ή περισσότερες, πλαισιώνεται δέ δ περίγυρος της πλάκας με κόθρο από λάσπη, νά μή σκορπίζεται ή φωτιά.

ράμμα, τό = κλωστή, σχοινί.

ρόκα, ή = ραβδί ξύλινο, μήκους 70-80 έκατοστων, πού στό έπάνω μέρος του σχηματίζει αυτιά ή σταυρό ή κύκλο ή διχάλα ή πιρούνι, πού χρησιμεύει γιά τό στερέωμα της τουλούπας του μαλλιού πού είναι για γνέσιμο.

ροκόφυλλο, τό = τό καθένα ἀπό τά φύλλα πού περιτυλέγουν τόν καρπό τοῦ καλαμποκιοῦ, φλέσουρο, μπούλτσο, ξεφλούδι.

ρούγα, ḥ = δρόμος, γειτονιά.

ρουχινίζω = βγάζω ρυθμικό θόρυβο διπό τό λάρυγγα και τά ρουθουνιά κατά τήν άναπνοή στη διάρκεια του έπνου, ρουθουνίζω.

σαρκοφάνελα (γυναικεία), ή = υφαστή ή πλεκτή φανέλα γυναικεία, μάλινη ή βαμβακερή, άσπρη ή λευκή από τόν άγκώνα κι έπάνω και μέκντιδια πολύχρωμα, για νά φούνονται, στήν τραχηλιά και στά μανίκια (χειρότια) από τόν άγκώνα και κάτω, μέ τά μανίκια έφαρμοστά στόν

ἀντίχειρα, φοριέται δέ μέσα ἀπό τό πουκάμισο κι ἔρχεται σ' ἐπαφή μέ τό κορμί, φθάνοντας πιό κάτω ἀπ' τή μέση, κορμοφενέλα, μεσοφανέλα, κατασάρκι.

σεραδώνω = στολίζω τό ρούχο μέ σειρήτι (σεράδι).

σέρνω (γιά ποτάμια) = κουβαλῶ δρυμητικά νερά, πλημμυρίζω, κατεβάζω.

σκαλιγκήθρα, ἡ = σπίθια λεπτή πού ἔκτινάσσεται ἀπ' τ' διναμμένα κάρβουνα, σπινθήρας.

σκαλώνω = ἀνεβαίνω, ἀναφνιέμαι, πιάνομαι.

σκρομπιάζω = καίγομαι, γίνομαι κάρβουνο.

σπιτομάνα, ἡ = δωμάτιο τοῦ σπιτιοῦ μέ τό τζάκι δπου ἡ οίκογένεια περνάει τό χειμώνα τίς περισσότερες ὥρες, χειμωνιάτικο, στατό, φωτάναμμα, φόκος.

σπούρη, ἡ = μάζα ἀπό φιλά ἀναμμένα κάρβουνα, χόβολη, ἀνθρακίδα.

στατό, τό = βλέπε λέξη: σπιτομάνα.

στεφάνι (κουδουνιοῦ), τό = ξύλινο περιλαίμιο τῶν γιδοπροβάτων γιά τό κρέμασμα τοῦ κουδουνιοῦ, κόθρος, κουλούρα, ζεύλα.

στίβα, ἡ = σωρός ἀπό ἀντικείμενα τοποθετημένα μέ θ χωρίς εύταξία τό ἔνα ἐπάνω στό ἄλλο, στιβανιά, ντούνα.

συμπῶ = ἀνακατεύω τά ξύλα στή φωτιά νά ζωηρέψει, συνδαυλίζω.

συντραύλι, τό = βλέπε λέξη: ξυθάλι.

σφοντυλῶ = περιστρέφω τό σφοντύλι μέ τό ἀδράχτι νά τυλιχθεῖ σ' αὐτό τό γνεσμένο νῆμα.

σχίζα, ἡ = κοιμάτι ξύλου σχισμένο μέ τσεκούρι ἡ σφήνα, ὀπόσχισμα, πελεκούδι.

τάτας, δό = ὁ πατέρας στή νηπιακή γλώσσα.

τί, σύνδ. = γιατί.

τουλούπα, ἡ = ξασμένο μαλλί ή βαμβάκι, μέ φουντωτό κυλινδρικό σχῆμα, πού δένεται στή ρόκα γιά νηματοποίηση, τολύπη.

τσάγαλο, τό = ἀμύγδαλο χλωρό ή ξερό.

τσαπέλα, ἡ = ἀρμαθιά μέ ξερά σύκα περασμένα μέ νῆμα ή βοῦρλο.

τσιμπλής, δό = τό λυχνάρι, παιρνοντας τήν δνομασία του ἀπ' τίς μαῦρες ἀποφύσεις, πού μοιάζουν μέ τά ἐκκρίματα τοῦ ματιοῦ, τίς τσιμπλες, πού ἐμφανίζονται στήν κάφτρα τοῦ φιτιλιοῦ.

τσουράπι (ἀνδρικό), τό = κάλτσα μάλλινη, πλεκτή ή ύφαντή, παρδαλή σ' δλο της τό σῶμα, πολύχρωμη δηλαδή πού φθάνει ως κάτω ἀπό τό γόνατο, μέ κεντίδια σέ δριζόντια ή κάθετη θέση ἀπό μικρούς ρόμβους, χρώματος τριανταφυλλί, γαλάζιου, κίτρινου ή δλλης ζωηρῆς ἀπόχρωσης στόν ἀστράγαλο καί στό ἐλαστικό μέρος τής κορυφῆς, δπου δένεται μέ προσαρμοσμένο νημάτινο κορδόνι (καλτσοδέτα), περικνημίδα, περιπόδι.

τσουρναρῶ = τρέχω σάν τό νερό πού πέφτει ἀπ' τή βρύση.

ύφαδι, τό = τό τυλιγμένο στή μασουρίστρα νῆμα πού τοποθετεῖται στή

σαΐτα καὶ πλέκεται λοξά στό στημόνι καὶ σχηματίζει τό ύφασμα,
κρόκη.

φελί, τό = κομμάτι φωμιοῦ ἢ πίτας ἢ τυριοῦ.

φέξος, δ = λύχνος, καντήλι.

φλέγγα, ḥ = μικρό κομμάτι φωμιοῦ ἢ τυριοῦ.

φροιγκαλιάζω = ἀνάβω ἀπότομα φωτιά μέ μεγάλη φλόγα.
φωτογώνι, τό = τό μέρος τῆς γωνίας τοῦ τζακιοῦ πού ἀνάβεται ἡ φωτιά,
παραγώνι.

χαφάνι, τό = γουδί ξύλινο ἢ μεταλλικό.

χατίλι, τό = δ χῶρος μεταξύ σκεπῆς σπιτιοῦ καὶ τοίχου, πού ἀπ' ξένω είναι
χτισμένος μέ ἐλαφρόπετρα ἢ μανταλίδι (τοῦβλο) καὶ μέσα είναι κε-
νός, στό μέρος τοῦ δοποίου τοποθετούνται διάφορα ὀντικείμενα.

χερομάχος, δ = δ γεωργός πού τίς γεωργικές του ἐργασίες τίς ἐπιτελεῖ μέ
τά χέρια.

χουλιάρι, τό = κουτάλι.

χρυσογάιτανο, τό = χρυσό κορδόνι γιά διακόσμηση ἐνδυμάτων.

«...Άγιο - Βασίλης ἔρχεται κι' ὅλους μᾶς καταδέχεται»

τοῦ Γιάννη Ηλιόπουλου

‘Η βαθειά κι’ ἀπότομη ρεματιά, πού διέσχιζε τό χωριό μας, ἀπ’ τά βορεινά, πρός τά νότια καὶ τόκοβε σχεδόν στή μέση, δριοθετώντας τίς δυό μεγάλες γειτονιές του μ’ ἔνα μαιανδρικό, δυσκολοπέραστο, βαθειά διαβρωμένο, πλατύστομο ὄνοιγμα, ἥταν πυκνά δασωμένη μέ πολλά πλατάνια, στό βάθος, καὶ πουρνάρια, φηλά στά χείλη τοῦ χάους, ἀλλά καὶ μέ πάρα πολλές ύδροχαρεῖς καρυδιές, φυτεμένες στίς ὅχθες της, πρίν ἀπό πολλά κι’ ἀπροσδιόριστα χρόνια.

Εσκινώντας ἀπό φηλά, ἀνάμεσα ἀπ’ τά δίδυμα βουνά, τά ἐλατοσκέπαστα, ἡ ρεματιά συγκέντρωνε δόλα τά μάτια τοῦ νεροῦ, πλουτίζόταν ἀπ’ τά νερά τῆς Δρακοσπηλιᾶς, δεχόταν τ’ ἄφθονα μαυρονέρια τῆς μεγάλης βρύσης καὶ γινόταν μιά πλούσια νεροσυρμή καὶ πλουσιότερη συρροή, πού εὔκολα καὶ δυναμικά γυρνοῦσε τίς φτερωτές τῶν τριῶν νερόμυλων τοῦ χωριοῦ μας, πού σ’ ἐπίκαιρες καὶ κρεμαστές θέσεις θεμελιωμένοι, ἀλεθαν μέ μονότονες περιστροφικές κινήσεις κι’ ἔκκωφαντικούς ἥχους, κάπνιζαν ἀσταμάτητα, κουβέντιαζαν νυχτοήμερα, διεκπεραιώνοντας κάθε εἶδους εἰδήσεις καὶ πρός κάθε κατεύθυνση...

Οι βροχές τοῦ χειμῶνα πλούτισαν τά νερά ἀκόμα πιό πολύ, πού βροντοπηδώντας ἀπό βουερό σέ βουερό καταρράχτη, κατηφόριζαν μουγκριζόντας καὶ φοβερίζοντας, ἀλλοτε θολά κι’ ἀλλοτε ξάστερα ἀφρισμένα.

Οἱ μύλοι τότε, καθώς τά νερά ἔχειλιζαν ἀπ’ τά μυλαύλακα καὶ τά μεγάλα τους βαένια, ἥταν στίς δόξες τους, καθώς ἀλεθαν καλά καὶ γρήγορα καὶ ντύνονταν συνέχεια γιορτινά στολίδια, ἐκεῖ δά στίς γιορτές τοῦ Δωδεκαήμερου, καθώς τά ἐπανωτά στρώματα τοῦ χιονιοῦ πάνω στά γύρω βουνά, παρέμεναν ἀλειωτα γιά βδομάδες καὶ τά βράδια φοβερός παγετός κατραχυλοῦσε στή ρεματιά.

Τότε τό μυλαύλακο, τό βαένι, τά νερόβατα στό στόμιο, στό ὄνοιγμα τοῦ ζωριοῦ, καὶ οἱ γύρω ἀπ’ αὐτά λυγαριές καὶ τά νερόβα-

τα, ὀκόμα καὶ οἱ πλάκες τίς ὄκρες τῆς ἀστρέχας, δέν προλάβαιναν, νά διώξουν τά νερά, πού πηδώντας πάνω τους τά λουζαν, γιατί ἐκεῖνα πάγωναν ἀμέσως καὶ σχημάτιζαν κρυστάλλινους παχύστρωμούς, παγοσταλακτίτες καὶ παράξενα εἰδώλια, ἐνός ἀπίθανα ὠραιού, παραμυθένιου, ὑπαίθριου σπηλαίου, μέ στέγη τήν πολύ πυκνή σταχτιά ὄμιχλη, μ' ἐκεῖνο τό παχύ, ἀργοκίνητο καὶ κάποτε σταθερό κι' ὀκάνητο κι' ἀσάλευτο πούσι τῆς ρεματιᾶς, πού πάντα περιμένει τήν ἡλιαχτεῖδα, νά τό σπρώξει καὶ νά τό ὠθήσει πρός τά ὑψηλότερα σημεῖα τῆς ρεματιᾶς καὶ νά τ' ἀποθέσει, μεγάλο σταχτόχρωμο σαρίκι στήν κορυφή τοῦ βουνοῦ, τήν πολυύφαντη ὕγρασία, πού πλαισιώνει τούς νερόμυλους καὶ τόν περιβάλλοντα χῶρο τους, κατά τήν περίοδο τοῦ χειμῶνα...

Ο νερόμυλος τοῦ Κοντο-θόδωρου ἦταν ἀκριβῶς πάνω στό δρόμο, πού ἀκολουθοῦσαν οἱ μικροί μαθητές τῆς πέρα γειτονιᾶς, γιά νά πάνε στό Σχολεῖο τους.

Ο τόπος ἔσκιαζε καὶ κρόταγε, ἀπ' τά πολλά κουφαλιαρά πλατάνια, πού φύτρωναν σ' ὅλη τή φαραγγιά καὶ τά κλαδιά τους σχημάτιζαν ἔνα ἀπέραντο πλέγμα, ἔνα χαμηλό θόλο, σ' ὅλο τό πλάτος καὶ τό μῆκος καὶ τό βάθος, γεμάτο ἀπό παράξενες κι' ἀνεξήγητες κινήσεις καὶ μορφές καὶ ἥχους καὶ θορύβους καὶ θροῖσματα καὶ ψιθύρους καὶ ἥχους ἀδρατων βηματισμῶν, πού ἀνάμεσά τους, ἡ φαντασία τῶν διερχομένων καὶ μάλιστα τῶν μικρῶν μαθητῶν, τοποθετοῦσε νεράδες καὶ καλλικαντζάρους καὶ παγανά καὶ ἔωτικά καὶ χαμωδράκια, πού σεριανοῦσαν, λέει, δλα αὐτά τά παράξενα πλάσματα, ἀσύδοτα καὶ ἐπικίνδυνα, σ' ὅλη ἡ διάρκεια τοῦ Σαρανταήμερου, ἀπ' τοῦ φτωχοῦ Φιλέππου, πού ἀπόκρευε στό χωράφι, ἔως καὶ τ' ἀγιάσμα τῶν Φώτων.

Άλλ' ὁ πραγματικός κίνδυνος, γιά ὅσους περνοῦσαν κάθετα τήν κατεβασμένη ρεματιά, ἦταν τό ξύλινο γεφυράκι, πού διαιπερνοῦσε τούς διαβάτες πάνω ἀπ' τ' ἀφρισμένα νερά, πού ἀκριβῶς κάτω του πήδαγαν καὶ βούιζαν, χωρίς προστατευτικά κιγκλιδώματα, μέ διαρκῆ παλμική κίνηση στό βάδισμα τοῦ διαβάτη, πούτων ὑποχρεωμένος νά κοιτάζει κατ' εύθειαν μπροστά καὶ ποτέ τά τρεχάτα νερά κάτω ἀπ' τά πόδια του, ἀν δέν ἥθελε νά ζαλιστεῖ καὶ νά τ' ἀκολουθήσει στήν κατεβασιά τους, προσέχοντας ὀκόμα, νά πατάει πάνω στίς πλάκες, πού ἀποτελοῦσαν τ' ὀδόστρωμα τοῦ ξύλινου γεφυριοῦ, ἀν πάλι δέν ἥθελε κάποιο πόδι του, νά χωθεῖ στ' ἀνοίγματα, πού ύπηρχαν ὀνά-

μεσα στους χωπαρισσένιους κορμούς, στό σκελετό τοῦ γεφυριοῦ...

‘Ο Κοντο-Θόδωρος, ό μυλωνάς, τίς ἐπικίνδυνες μέρες τοῦ χειμῶνα διαπόρθμευε καὶ διαβίβαζε μέ ἀσφάλεια τούς μικρούς μαθητές, τ’ ἀγόρια τῆς γειτονιᾶς καὶ τῇ μικρῇ μοναχοθυγατέρᾳ του, τό Ρηνιώ, τή Χιονάτη μέ τούς ἑφτά Νάνους, δπως ὁ ἔδιος ἔλεγε χωρατεύοντας καὶ χαμογελώντας, δπως ἥξεραν νά κάνουν ὅλοι οἱ μυλωνάδες.

Κι’ αὐτό γινόταν τέσσερις φορές τήν ἡμέρα, γιατί τότε, λέει, τά μικρά παιδιά πήγαιναν στό σχολείο τους πρωΐ καὶ ἀπόγευμα, μέ τή μαρούδα, τή γεμάτη βιβλία καὶ βραστά κάστανα γιά τά διαλείμματα, νά κρέμεται πίσω στίς πλάτες, περασμένη χιαστί στό λαιμό, μέ τό μακρύ, πλεχτό σακκούλόσχοινο καὶ μέ δυό μικρά ξύλα στά χέρια γιά τή θερμάστρα τής αἴθουσας...

Ἐκείνη τή χειμωνιάτικη τοῦ Δεκεμβρίου μέρα, ή Χιονάτη μέ τούς ἑφτά Νάνους της, ἔφτασε στό μακρινό της Σχολείο στολισμένη μέ πολλές - πολλές πεταλούδες χιονιοῦ, πού πυκνές - πυκνές, κατάλευκες, χορευτές καὶ παιγνιδιάρες κατέβαιναν ἀπ’ τόν οὐρανό κι’ ἐπικάθονταν σ’ ὅ,τι εῦρισκαν στό δρόμο τους στολίζοντάς το μέ τό δικό τους ὡραίο καὶ γουστόζικο τρόπο.

Είχε προηγηθεῖ ὁ πρωτόσχολος, ὁ καλύτερος μαθητής τής ἔκτης τάξης, είχε ἀνοίξει τό διδακτήριο, είχε βάλει κιόλας φωτιά στή σόμπα, πού κάπνιζε μέ τό πουρί της βγαλμένο ἔξω ἀπ’ τό φεγγίτη τοῦ μεσαίου παραθυριοῦ, δίδοντας στό συγκρότημα τοῦ χαμηλοῦ, χιονισμένου διδακτηρίου, τήν ἐντύπωση ἐνός μεγάλου, τεράστιου χιονάθρωπου, μακάριου καὶ θεριακλή καπνιστή, πούβαζε συνέχεια μέσα στ’ ἀνοιχτό του στό ξεκούμπωτο πανωφόρι του, ώς τέσσερες κι’ ἀκόμα δεκάδες μικρά χιονανθρωπάκια, πούβγαζαν πυκνά συννεφάκια ὀχνοῦ ἀπ’ τά μικρά, στρογγυλά στοματάκια τους, κάτω ἀπ’ τούς χιονισμένους κούκους τους καὶ τ’ ἀνασηκωμένα, ώς τό σαγόνι καὶ τ’ αύτιά, μάλλινα, πλεχτά περιλαίμια τους.

‘Ο πρωτάσχολος ὑποδεχόταν τίς συντροφιές τῶν συνοδοιπόρων μαθητῶν στό διάδρομο κι’ ἐκεῖνες, ἀφοῦ ἀφηναν τά μικροκοιμμένα καυσόξυλα στή γωνιά τοῦ διαδρόμου, ἔμπαιναν χοροπηδώντας στήν αἴθουσα διδασκαλίας καὶ χαιρετοῦσαν ὄμαδικά τή δασκάλα τους, λέγοντας «ἐν χορῷ»: – Καλημέρα, α, α, α, α, α...

‘Η πρωϊνή προσευχή τούς μιλούσε γιά πουλιά καὶ παιδιά:

«Θέ μου, ὅταν πγιάν' ἡ μπόρα,
Τά παιδάκια τά φτωχά
Καί τά σπουργιτάκια τώρα,
Μήν τ' ἀφήνεις μοναχά...».

Ύστερα, σέ κλειστό κύκλο γύρ' ἀπ' τή θεσμάστρα, δασκάλα καιί μαθητούδια διαλογίζονταν τά μαθήματα τῆς μέρας καιί παραδέ, τίς ίστορίες, τίς παραδόσεις, τά τραγούδια, πόνχαν νά κάνουν μέ τίς γιορτές τοῦ Δωδεκαήμερου, πού πάντα τίς περίμεναν μέ μεγάλη ἀγωνία, λαχτάρα κι' ἀνυπομονησία...

Ἄπο καιρό είχαν ἀρχίσει στό προαύλιο τά «τυχερά παιγνίδια», μέ τά στριψτά, τά ρέλια, τό κοφτό καιί τό «πάρτα δλα»!...

Είχαν ἀκουστεῖ στίς γειτονίες τά πρώτα γρυλίσματα τῶν γουρουνιῶν, πού θυσιάζονταν γιά τίς μέρες τῶν Χριστουγέννων κι' οἱ πρώτες «φοῦσκες», γουργουλισμένες, καλά γουρμασμένες καιί φουσκωμένες μέ τή βοήθεια μικροῦ καλαμένιου φυσεροῦ (γιά νά μήν ἀκουμπήσει τό κρέας στό στόμα καιί συντελεστεῖ τό ἀμάρτημα τοῦ ἀρτύματος), χρησίμευαν γιά τά παραδοσιακά παιγνίδια μέ τό τόπι!...

Είχαν ἀνανεωθεῖ τά σπιτικά μέ τά νέα, τά καινούργια, τά καθαρά, τά γιορτινά ὑφαντά στρωσίδια κι' είχαν μοσχομυρίσει οἱ γειτονίες ἀπ' τῶν γλυκῶν τίς εὐχάριστες εύωδιές.

Τελευταία μέρα, πρίν ἀπ' τίς Χριστουγεννιάτικες διακοπές καιί τό διδακτήριο τοῦ σχολείου, ἐορταστικά στολισμένο, βούιζε ἀπό παιδικούς θορύβους καιί χαμογελούσε, λές, ἀπ' τίς πολλές παιδικές, τίς ἀγγελικές φωνούλες, πού τραγουδοῦσαν:

«Ἡ πλάσ' ἀσπροντυμένη, γιορτάζει χαρωπά.
Καί μήνυμα μᾶς στέλνει, γεννήθηκ' ὁ Χριστός.
Ποιμένες κι' ἀγγελούδια σέ γῆ καιί σ' οὐρανό.
Μηνᾶνε μέ τραγούδια γεννήθηκ' ὁ Χριστός.
Μέ εὕθυμη καρδιά, τραγούδι χαρωπό,
Ἄς φάλλουμε, παιδιά, κι' ἔμεις γιά τό Χριστό...».
Κι' ὕστερα ἄλλες παιδικές φωνές, σέ βυζαντινή φαλμωδία:
«Ἡ Παρθένος σήμερον, τόν ὑπερούσιον τύκτει
Καί ἡ γῆ τό σπήλαιον τῷ ἀπροσίτῳ προσάγει...».

Μά τό μεγάλο πανηγύρι γινόταν, ὅταν ἐμφανιζόταν στήν εἶσοδο τῆς αἴθουσας ὑψηλόχορμος μαθητής ντυμένος «Ἄη - Βασίλης», μέ κατακόκκινη φορεσιά, λευκή ζώνη, μαῦρες μπότες, μέ πλούσια

ἄσπρα μαλλιά καὶ γένια, μέ μεγάλη σκούφια γυρτή πρός τά πίσω, μέ καταπληκτική μεγάλη τουλίπα ἄσπρου, πρόβειου μαλλιοῦ κι' ἔνα μεγάλο σακί στήν πλάτη του, μέ παιγνίδια ἀνάμεσα σέ πολλά ἄχυρα, συγκρατημένο μέ τό χέρι κι' ἔχοντας τ' ἄλλο ὑψωμένο σέ χαιρετισμό.

Γενική ἀναστάτωση στήν αἴθουσα: Ξεφωνητά, χαρές, σπρωξίματα, κλάματα, χαρές, χειροκροτήματα, καλωσορίσματα:

«Καλῶς τὸν Ἀη - Βασίλη, χαρά σέ μᾶς παιδιά

Καμμιά δέν εἶναι, φύλοι, γλυκύτερη βραδιά...».

Κι' ὅστερα ἔκεινο τό δύμαδικό, τό συναρπαστικό, γιά τό μαθητόκοσμο, καλωσόρισμα τοῦ νέου χρόνου καὶ τοῦ Ἀη - Βασίλη:

«Ἄρχῃ μηνιά κι' ἀρχῇ χρονιά, φηλή μου δεντρολιβανιά

Κι' ἀρχή καλός μας χρόνος, ἐκκλησιά μέ τ' ἄγιο θρόνος!...

Ἄγιο - Βασίλης ἔρχεται καὶ δέ μᾶς καταδέχεται

Ἀπό τήν Καισαρεία, ἐσύ σ' ἀρχόντισσα, κυρία!...».

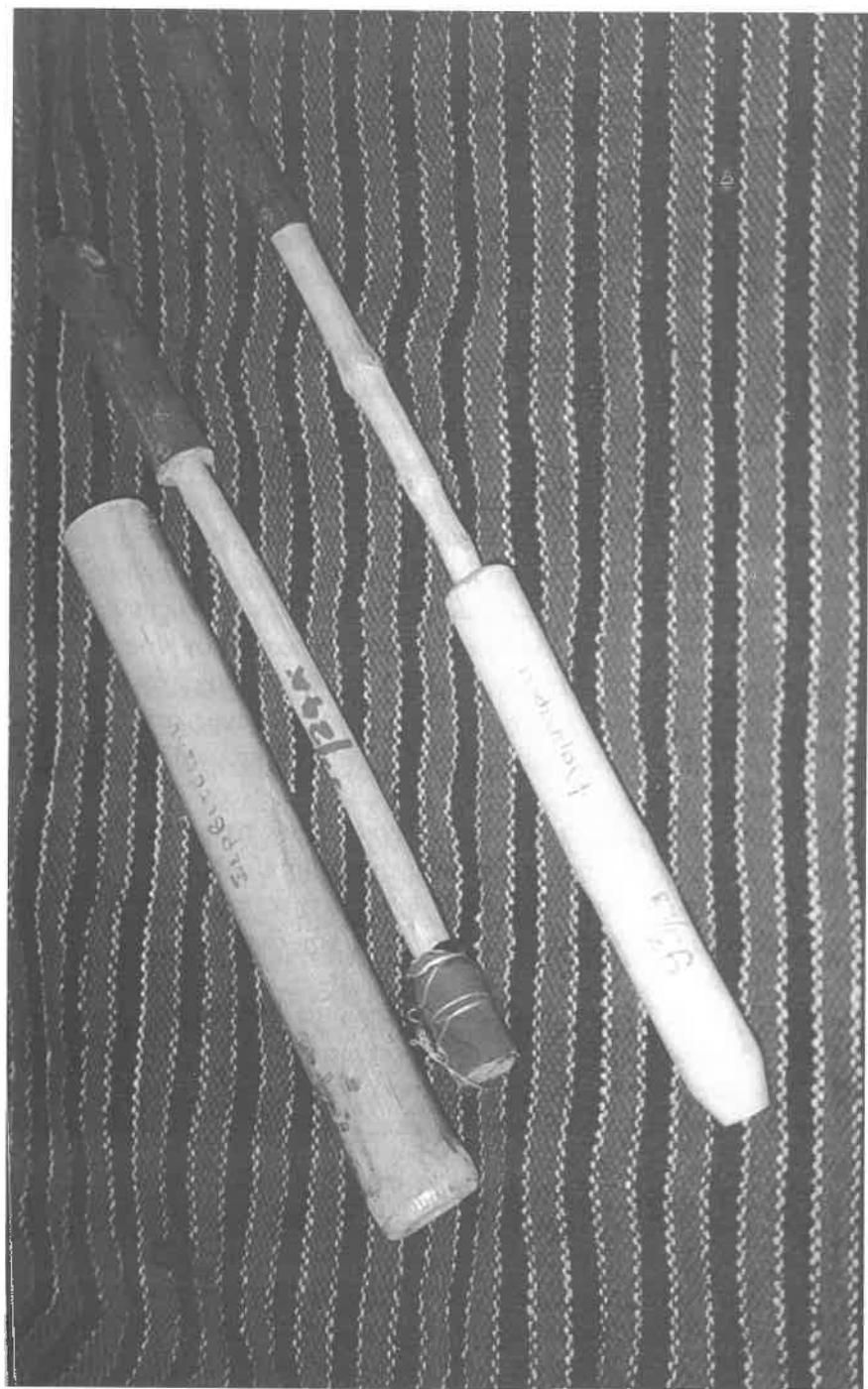
Άλησμόνητες, χαρούμενες, εύτυχισμένες στιγμές καὶ μνῆμες λερές τῶν παιδικῶν μας χρόνων στ' ὅμορφο χωριουδάκι μας ἔκεινου τοῦ καιροῦ. Κάθε ἑορταστικό δωδεκαήμερο ζωντανεύουν νοσταλγικά καὶ μᾶς κάνουν καὶ πάλι παιδιά, πού γιά τήν ἀγνή ψυχή τους τά κάλεσε κοντά δι Χριστός κι' δι Ἀη - Βασίλης, ταξιδεμένος ἀπ' τήν Καισαρεία, ἀπ' τή μακρινή Κόκκινη Μηλιά, γεμάτος καλωσύνη μοιράζει τά δῶρα τῆς ἀγάπης.

Γιά κείνους ἀπό μᾶς, πού ξαναφανερώνουμε, ἔστω καὶ γιά λίγο, τήν παιδικότητα τῆς ψυχῆς μας κι' ἀφήνουμε, νά εὐωδιάζει γύρω μας τ' ἀγνό χαμόγελο, ή συγκατάβαση, ή πραότητα τῶν σχέσεων μας πρός τούς ἄλλους, ή ἀγάπη ή ἄδολη πρός τόν ἀνθρωπο κι' ὅλο τόν κόσμο τοῦ θεοῦ.

Ἡ γέννηση τοῦ Χριστοῦ φέρνει τό μήνυμα τῆς Εἰρήνης καὶ πανανθρώπινο καθῆκον ἡ στήριξη καὶ ἐδραίωσή της. Ο Ἀη - Βασίλης κάθε χρόνον μᾶς δείχνει τήν ψυχική χαρά καὶ ίκανοποίηση, πού διαχέει ἡ ἀνιδιοτελής προσφορά τῆς ἀγάπης μας, πρός τό συνάνθρωπό μας καὶ δχι μόνο πρός αὐτόν.

Ἄς εἶναι δλ' αὐτά, τό σύνθημά μας, γιά τό νέο ἐλπιδοφόρο ἔτος τοῦ 2002 μ.Χ.!

Καλή Χρονιά σ' δλους!

«Φλούταρχος» καὶ «Σερβίτοσλη»

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΔΕΛΦΟΙ ΚΑΛΙΚΑΝΤΖΑΡΟΙ

Toū Γιάννη N. Μπακούρου

Οι παπποῦδες καιί οι γιαγιάδες μας διηγούνται πολλές ιστορίες γιά τούς καλικάντζαρους τίς γιορτές τῶν Χριστουγέννων πού καθόμασται στό τζάκι καιί ή φωτιά νά τριζοβολᾶ ἀπό τά κούτσουρα τοῦ ἑλάτου.

Όπως τούς μολογοῦσε δέ γέρο Κομνᾶς πού εἶχε τόν Πατνό Μύλο στή ρεματιά τοῦ Κεφαλόβρυσου:

«... Ἡταν παραμονές Πρωτοχρονιᾶς καιί εἶχαν πολλά ὀλέσματα. Δεσφινιώτες, Σερνικακιώτες καιί Χρισσαΐτες. Τά τέλεφα δλα καιί τό βράδυ μέ τό σούρουπο καιί κατάκοπος ἀπό τήν κούραση, ἀμπάρωσα τήν πόρτα, ἔφαγα καιί ἀνέβηκα στό δωμάτιο πού ἦταν δίπλα στό Μύλο νά κοιμηθῶ νωρίς, γιατί σηκωνόμουνα πρίν φέξει πού ἐρχόντουσαν τά ζῶα μέ τά γενήματα γιά ἄλεσμα.

Κοιμήθηκα ἀμέσως καιί μέσα στό βαθύ ὑπνο τά μεσάνυχτα ἀκούω στό Μύλο φασαρία μεγάλη, οἱ μυλόπετρες νά δουλεύουν καιί ή φτερωτή τοῦ νεροῦ νά λυσσομανάει.

Τηνέθεσα πώς Δεσφινιώτες θά ἀνοιξαν τήν πόρτα, ἔβαλαν τό νερό ἀνοίγοντας τήν πλακωτή καιί ἄλεθαν τό σιτάρι κρυφά γιά νά γλιτώσουν τό ξάι, δηλαδή τό δικαίωμα τοῦ Μύλου, νομίζοντας πώς κοιμάμαι στό χωριό.

Ἀνάβω τό λαδοφάναρο καιί ἀνοίγω τήν πόρτα πρός τό Μύλο, ἔτοιμος νά τσακωθῶ μέ τούς «κριθαραγάνες», τούς Δεσφινιώτες, ὅπως τούς ἔλεγαν, γιατί ἔτρωγαν καιί κριθάρι τά χρόνια ἐκεῖνα.

Βλέπω στό Μύλο σκοτάδι, οἱ μυλόπετρες νά δουλεύουν καιί στό φῶς τοῦ φαναριοῦ, κάτι ὀνθρωπάκια μικρά μέ οὐρά νά χορεύουν καιί νά χασκογελάνε.

— Παναγιά μου, εἶπα, τά ξωτικά, οἱ καλικάντζαροι!

Μέ ξπιασε φόβος καὶ τρόμος, βγαίνω ἀπό τήν πίσω πόρτα σιγά - σιγά καὶ φεύγω γιά τό χωριό.

Κρύος ἴδρωταις μέ είχε πιάσει, χαρόματα χτυπῶ τήν πόρτα τοῦ παπα - Ἡλία, βγαίνει αὐτός ἀγουροξυπνημένος καὶ τοῦ λέω:

— Παπά, ὁ Μύλος ἀπόφε γέμισε καλικαντζάρους, βάλαινε μπρός τό Μύλο καὶ χορεύουν μέ χαχανητά. «Τί νά κάνω, δέρμος!»

‘Ο παπάς φύχραιμος, μοῦ λέει: — Μή φοβᾶσαι, τώρα αύτές τίς Ἀγιες μέρες βγαίνουν τά παγανά, ὅπως τά λένε, καὶ κάνουν σκανδαλίες. Θά πάμε νά διαβάσουμε δγιασμό, νά ραντίσουμε τό Μύλο, καὶ δέν θά ξανάρθουν. Τόν δγιασμό τόν φοβοῦνται.

Πράγματι, καβάλα στό γάϊδαρο πήγαμε στό Μύλο, ὅπου βρήκαμε τίς μιλόπετρες νά δουλεύουν ἀκόμη.

Τίς σταματήσαμε, τίς ὀγιάσαμε καὶ δέν ξαναφάνηκαν.

‘Αν καὶ ἔχουν περάσει τόσα χρόνια, τά θυμᾶται τά καλικαντζάρακια πού τόν είχαν τρομοκρατήσει.

Αύτά τά μολόγαγε δ μπάρμπα - Κομνᾶς ὁ Μυλωνάς τόν παλιό καλό καιρό.

ΙΣΤΟΡΙΟΥΛΕΣ ΤΟΥ ΤΟΠΟΥ ΜΑΣ

ΑΜΦΙΣΣΑ ‘Η Βουλή τοῦ Ἀλμπάνη

Toō Παναγιώτη Εύθ. Πουρούρα

‘Ο μπάρμπα - Γιάννης δέπονομαζόμενος Ἀλμπάνης εἶχε πάει καμμιά 25αριά χρόνια στήν Ἀμερική δουλεύοντας στήν κατασκευή τοῦ Σιδηρόδρομου. Βαρειά δουλειά ἀλλά εἶχε λεφτά. Μάζεψε ἀρκετά καὶ γύρισε στήν Πατρίδα.

Εἶχε φύγει 25χρονο παλληκάρι καὶ γύρισε πενηνταπεντάρης. Αγόρασε ἔνα σπίτι στήν Ἀμφισσα καὶ παντρεύτηκε τήν κατά 20 χρόνια μικρότερή του χυρά Βασιλική τήν ἐπονομαζόμενη δικαίως Ἀλμπάνενα.

Τά χρόνια ἔκεινα, γύρω στά 1930 - 35, τά ξύλα γιά τό τζάκι τό χειμῶνα τά ἔκοβαν καὶ τά κουβαλοῦσαν οἱ γυναικες, γιατί οἱ ἄνδρες πήγαιναν γιά μεροκάματο. Στήν περίπτωση βέβαια τοῦ μπάρμπα - Γιάννη ἐμπόδιο δέν ἦταν τό μεροκάματο, ἀλλά ἡ ἥλικία του.

Κανονίσανε, λοιπόν, ἡ Ἀλμπάνενα μαζί μέ τή γειτόνισσά της τήν Γιαννούλα τήν Ζεγλέτενα, νά πάνε γιά ξύλα στό βουνό, ὀφοῦ δέν είχαν λιόδενδρα καὶ οἱ δύο τους.

Θάξεινούσαν 3 ἡ ὥρα τό πρωΐ γιατί μέχρι ἔκει δρόμος ἦτανε 3 ὥρες. Κοιμήθηκαν, ὡς συνήθως, μέ τίς κότες σουρουπώνοντας.

‘Η Ζεγλέτενα, ξύπνησε κατά τίς 12 τά μεσάνυχτα, κοίταξε τόν οὐρανό, ἀλλά κάτι φιλοσυννεφάκια πού ύπηρχαν τήν παραπλάνησαν καὶ ἔκανε λάθιος στόν ύπολογισμό τῆς ὥρας μέ τ' ἀστέρια.

Ἐτοιμάστηκε καὶ πήγε κάτω ἀπό τό παράθυρο τῆς Βασιλικῆς τῆς Ἀλμπάνενας, καὶ τῆς φώναξε σιγά - σιγά: - Βασιλική, σήκω, είναι ὥρα.

Τήν ἄκουσε ὁ μπάρμπα - Γιάννης δέπονομαζόμενος Ἀλμπάνης, πετάγεται μέ τίς μοδάντες, καὶ πρίν προλάβει νά ἀπαντήσει ἡ Βασιλική, καὶ κάπως ὀγριεμένος λέει στήν Ζεγλέτενα:

— "Ἄσε μας, χριστιανή μου, τώρα πού βάλαμε τήν β'λή μας νά κάνουμε ἔνα παιδί, ἔρχεσαι καί φωνάζεις καί μᾶς ἐνοχλεῖς. Τράβα στό σπίτι σου καί κοιμήσου, εἶναι νωρίς δικόμα.

Ντροπιάστηκε ἡ Ζεγλέτενα καί γύρισε στό σπίτι της.

Ντροπιάστηκε καί ἡ Ἀλμπάνενα γιά τά λόγια πού εἶπε ὁ ἄντρας τῆς στήν γειτόνισσά της καί φιλενάδα της. Καί τελικά ματαιώθηκε τό σχέδιο γιά τά ξύλα.

Άλλα γιά ξύλα δέν ξαναπήγαν μαζί καί δλες τίς ὑπόλοιπες φορές, φροντίζοντας ἡ καθεμιά νά προμηθεύεται τά ἀναγκαῖα ξύλα μόνη της χωρίς νά ἐνοχλεῖται «ὁ Κύριος Ἀλμπάνης».

Γ.Σ. Τά παρανόματα Ζεγλέτενα καί Ἀλμπάνενα μποροῦν νά γραφοῦν καί Ζεγλέταινα καί Ἀλμπάναινα.

ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΒΙΒΛΙΩΝ

Γιώργου Κουτσοκλένη
«Τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία Παρνασσίδας»

‘Ο Γιώργος Κουτσοκλένης, δέκατος συγγραφέας και φίλος, χρόνια στό μετερίζι τῆς Λαϊκῆς μας παράδοσης, μέ τό έργο του πλούσιο και πολύπλευρο, μᾶς κάνει κοινωνούς τοῦ λαϊκοῦ μας πολιτισμοῦ.

Μᾶς κάνει περήφανους γιά τὴν πολύτιμη Λαογραφική προσφορά του.

Κάθε βιβλίο του, δέν είναι άπλα μιά έκδοση, είναι παράδειγμα μελέτης και ἀφοσίωσης στά ιστορικά και λαϊκά μας δρώμενα. Πρόκειται γιά μιά γνήσια, αύθεντική ἔρευνα μέ ἰδιαίτερη ύπευθυνότητα και μέ πολλή ἀγάπη.

Τό βιβλίο του «Τό Μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλία Παρνασσίδας» 2001, είναι ἀκόμα ἅνα ἀφέρωμα στήν ιστορία τοῦ Μοναστηριοῦ πού ἔζησε, ἔρευνησε, μελέτησε.

Τό είκαστικό μέρος τοῦ βιβλίου, μέ τίς θαυμάσιες φωτογραφίες τοῦ καλλιτέχνη - φωτογράφου Γιάννη Κουλελῆ, ἐντυπωσιάζουν και συντελούν μέ τή γλαφυρότητα τοῦ κειμένου στήν ἐπιτυχία τῆς έκδοσης.

Μές στίς σελίδες τοῦ βιβλίου του, ἀκολουθοῦμε μέ ἀμείωτο ἐνδιαφέρον και ἴκανοποίηση τήν ιστορική διαδρομή τοῦ Μοναστηριοῦ ἀπό τήν κτήση του τό 1019 ὥς σήμερα.

‘Ο Συγγραφέας εύαισθητοποιεῖ τά ἀνθρώπινα και τά καλλιτεχνικά αἰσθήματά μας.

‘Ἐνα εὐχαριστῶ είναι πολύ λίγο γιά τήν ἀκριβή του προσφορά.

Ρούλα Λιάσκου

ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ Πραγματεία τοῦ ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ

Μιά πραγματεία, δταν μάλιστα πρόκειται γιά ἓνα θέμα ιστορικό, θρησκευτικό καὶ πατριωτικό, ξέχωρα ἀπό τὴν αἰσθητική πλευρά τῆς ἔκδοσης θά πρέπει νά καλύπτει πληροφορίες, ιστορικά γεγονότα καὶ πολλά ἄλλα στοιχεῖα, καθώς, πίσω ἀπό τὸ μοναστήρι τοῦ Προφήτη Ἡλίᾳ στὴν Παρνασσίδα, σκεπάζονται μνῆμες, ιστορικά γεγονότα τῆς βυζαντινῆς καὶ προεπαναστατικῆς περιόδου καὶ μέχρι σήμερα ἀκόμη, καθώς τὸ καστρομονάστηρο αὐτό διεδραμάτισε οὐσιαστικό ρόλο στὸν ἀγῶνα τῆς διατήρησης τοῦ Ἑλληνισμοῦ καὶ τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ κυρίως στὴν κήρυξη τῆς Ἐπανάστασης καὶ ἀπελευθέρωσης τοῦ Γένους ἀπό τὸν τουρκικό ζυγό.

Ο συγγραφέας - ἐρευνητής τῆς ιστορίας τῶν Σαλώνων καὶ τῆς ζωῆς τοῦ μοναστηριοῦ κ. Γεώργ. Ν. Κουτσοκλένης εἶχε τὸν πόθο τῆς δημιουργίας καὶ τὴν ἀξεπέραστη δύναμη τοῦ ἐρευνητῆ τῆς ιστορίας τῆς περιοχῆς καὶ δούλεψε ἀδιάκοπα μέ πάθος καὶ πίστη ν' ἀποτυπώσει τὴν ἀλήθεια γύρω ἀπό τὸ μύθο, τὴν προϊστορία, τὴν ιστορία καὶ τὰ ιστορικά γεγονότα τοῦ Μοναστηριοῦ τοῦ Προφήτη Ἡλίᾳ τῶν Σαλώνων.

Τὸ συνολικό του ἔργο εἶναι ἐπιτυχημένο κι' ἐκπληκτικό. Ξέχωρα ἀπό μιά καλοτυπωμένη ἔκδοση, ἐπέτυχε νά καταγράψει δλα τά στοιχεῖα γιά τὴν ιστορία τοῦ Μοναστηριοῦ, τὸν ρόλο του στὴν Ἐπανάσταση καὶ νά σκιαγραφήσει τοὺς πρωτεργάτες στὴν ἰδρυσή του καὶ στὸν ἀπελευθερωτικό ἀγῶνα τῶν μοναχῶν καὶ ἴδιαίτερα τοῦ Δεσπότη Ἡσαΐα.

Τὸ πλούσιο πληροφοριακό ὄλικό γύρω ἀπό τὴν τεχνική οίκοδομῆς του καὶ ἀγιογράφησής του ἀποτελεῖ καὶ τὸ σπουδαιότερο κοιμάτι τῆς πραγματείας του. Εἶναι μιά πνευματική δουλειά πού πληροφορεῖ καὶ μορφώνει τὸν ἀναγνώστη καὶ τὸ σπουδαιότερο ξυπνᾶ μνῆμες καὶ συνειδήσεις γιά τὴν ιστορία γιά τοὺς προγόνους μας πού ἔκαναν τὸν καλό ἀγῶνα γιά τοῦ Χριστοῦ τὴν πίστη τὴν Ἁγία καὶ γιά τῆς πατρίδας τὴν ἑλευθερία...

Ἐλπίζουμε νά ἀξιοποιηθεῖ ὅπως πρέπει αὐτό τὸ ἀξιόλογο βιβλίο. Σᾶς συγχαίρω γιά τὸ ἔργο σας.

ΝΙΚΟΣ ΑΝΩΓΗΣ
Λογοτέχνης - Κριτικός

ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΑΜΦΙΣΣΑ

Γ. Ν. ΚΟΥΤΣΟΚΛΕΝΗ, Προέδρου τῆς Ε.Φ.Μ.
ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ
παρουσιάζει ό "Ανθης Βέργης

Σέ μιά καλαίσθητη ἔκδοση, ἔναν ἀπ' τούς πολύτιμους καί ἀξιόλογους θησαυρούς τῆς Ὁρθοδοξίας, θά μᾶς παρουσιάσει σήμερα ὁ Γ. Κουτσοκλένης. Ἀξιος καί δόκιμος συγγραφέας, μέ τό ἐλληνολατρικό στοιχεῖο νά τόν προβληματίζει, στέκεται χρόνια τώρα δρθιος στις ἐπόλεις τῆς παράδοσης. Κι' ἔχει σ' αὐτόν τόν ἀγῶνα ἔνα ἀρχέτυπο κι' ἀποτελεσματικό δπλοστάσιο. Τήν ιστορία τοῦ Γένους καί τόν μαχαραίωνα βίο του. Κι' είναι καθημερινοί οἱ ἀγῶνες του. Ἀκούραστος μελετητής, ἔρευνα τή φυλετική μας συνέχεια. Καί σήμερα, λοιπόν, θά μᾶς ξεναγήσει στόν ἀειθαλῆ χῶρο τῆς Ὁρθοδοξίας. Πολύχυμη καί παντοδύναμη ἡ παράδοση τοῦ λαοῦ μας. Αὐτή τήν παράδοση καλλιεργεῖ μέ πίστη, συντηρεῖ καί διαφυλάσσει ὁ Γ. Κουτσοκλένης. Τά μοναστήρια!

Γνωρίζει πολύ καλά, πώς αὐτά τά μνημεῖα είναι ή ἐθνική μας παρακαταθήκη. Είναι τά θεμέλια, τό ὑπόβαθρο τοῦ "Ἐθνους". Μνήμη, λοιπόν, κι' αὐτογνωσία. Ἅς τοποθετήσουμε καί σ' αὐτό τό χῶρο, μιά φρουρά νά τά ἐπιτηρεῖ. Ἐναγώνιοι, κρίσιμοι καιροί, μέ τά τραγικά τους ἀδιέξοδα. Μεγάλη ἡ προσφορά τῶν μοναστηριῶν στούς ἀγῶνες τοῦ "Ἐθνους", πότε μέ τό καριοφύλι καί τά Κρυφά σχολειά καί πότε μέ τίς διδαχές τοῦ Πατροκοσμᾶ. Ἡ ἐλληνική γλῶσσα, τά ἔθιμα τοῦ λαοῦ μας διατηρήθηκαν «...ὑπό τήν ἐπαγρύπνησιν τοῦ αλήρου μας, διά κοινῆς εὐλαβείας, πρός τήν Ἀγίαν ἡμῶν θρησκείαν...», θά ἐπισημάνει ὁ ιστορικός τοῦ Εἰκοσιένα Ν. Κασσομούλης. Καί πράγματι, τά "Ἐλληνικά Γράμματα συντήρησαν τή γλῶσσα μας, σέ δύσκολους καιρούς.

*

Γιά ἔνα μοναστήρι λοιπόν τῆς ίδιαιτέρας πατρίδας του, τῆς Παρνασσίδας, θά μᾶς μιλήσει σήμερα ὁ Γ. Κουτσοκλένης. Παρακολουθῶ χρόνια τίς πνευματικές του δημιουργίες. Πολύτιμες καί ἀξιόλογες ἔργασίες, πού ἀναπλάθουν καί ζωντανεύουν τό παρελθόν. Κείνες οἱ ἔρευνες κυρίως, γύρω ἀπ' τά παλιά, παραδοσιακά ἐπαγγέλματα πού χάνονται, θά παραμείνουν στήν ἐλληνική λαογραφία, μνημεῖα ἔρευνας, γλαφυροῦ καί πιστικοῦ λόγου. Τίτλος τοῦ βιβλίου «ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦΗΤΗ ΗΛΙΑ ΠΑΡΝΑΣΣΙΔΑΣ». Σέ δεύτερη

ἐκδοση καὶ συμπληρωμένη μέ νέα στοιχεῖα. "Ἐνας καλαίσθητος τόμος, μέ ἔγχρωμη εἰκονογράφηση, καλλιτεχνικές λετρίνες καὶ πρωτογραμματα πού προσδίδουν στό κείμενο μιά ἴδιαιτερη χάρη καὶ γοητεία.

Ἐγώ, πού είχα τή χαρά νά διαβάσω καὶ τήν πρώτη ἐκδοση, ἐνθουσιάστηκα μ' αὐτή τήν τέλεια ἐργασία. Ὁ λόγος τοῦ Γ. Κουτσοκλένη ἔχει ἀνθρώπινες διαχρονικές διαστάσεις, δένει μέ τήν αἰσθητική, φωτίζει, μέ γνώση καὶ σύνεση, γνωστούς χώρους τοῦ ψυχικοῦ μας κόσμου, πάντα μέ δόδηγό τήν Πίστη.

Ἐδῶ, είναι ἀνάγκη νά ἐπαναλάβω τόν ἀθάνατο Λόγο, τοῦ μεγάλου μας Παπαδιαμάντη «...Σήμερα πού τό μιαρόν πνεῦμα ἔχει εἰσβάλει εἰς τά ἔργα τοῦ θεοῦ καὶ τό κάλλος τῆς φύσεως ἡλλοιώθη...», καὶ νά συμπληρώσω ἐγώ δ ταπεινός: Αὐτά πού ἔλεγε δ ἀειμνηστος Παπαδιαμάντης πρίν ἀπό πολλά χρόνια, τό ζοῦμε καὶ στήν ἐποχή μας καὶ μάλιστα ἐναγώνια κι' ἀνησυχαστικά. Τό «μιαρόν πνεῦμα» εἰσέβαλε παντοῦ καὶ ἀρχισε νά ξεθεμελιώνει τά πάντα.

Χρειάζεται συναγερμός συνειδήσεων. Νά στήσουμε νέα ἀναχώματα μ' ἀξίες καὶ ἰδανικά, τά παλιά δοκιμασμένα, ἀρχέτυπα ύλικά καὶ νά φράξουμε τά περάσματα.

Ἐνα τέτοιο δχυρό στέρεο, ἔστησε σήμερα κι' αὐτός δ ἀγαπητός συγγραφέας Γ. Κουτσοκλένης μέ τό καινούργιο βιβλίο του. Μιά ἐργασία τιμῆς καὶ ἐπαίνου. Ἄς συμπαρασταθοῦμε στόν ἀγῶνα του, μ' ἔνα αἰσιόδοξο μήνυμα: Ἄν, σ' αὐτόν τόν τόπο ὑπάρχουν ἀκόμη τέτοιοι ἀνθρώποι, σάν τόν Κουτσοκλένη, ὅρθιοι, στίς ἐπάλξεις τοῦ ἔθνικοῦ καθήκοντος, δέν θ' ἀργήσει νάρθει ἡ πνευματική ἀνοιξη, καὶ «τό μιαρόν πνεῦμα», τό ἀπάνθρωπο καὶ βέβηλο, δέν θά περάσει.

ZAXΟΥ Ν. ΞΗΡΟΤΥΡΗ:
 «Νυκτιπλανή Πνεύματα»
 Ἀθήνα 2001, σ. 176.

Ἡ θεώρηση τοῦ Νίκου Τ. Μιχαλόπουλου

Τοῦτο τό βιβλίο ἀρχισα νά τό μελετῶ ἀπό τήν ἐνδέκατη σελίδα. Ἀπό τή σελίδα δηλ. πού ἀρχίζει δ μεγάλος λαογράφος μας, δ σεβαστός μας κ. Ζάχος Ν. Ξηροτύρης, τήν προσφορά τῆς καινούριας λα-

ογραφικής όδοιπορίας του. Μιᾶς όδοιπορίας ἀνίχνευσης τῶν δαιμολογικῶν διξασιῶν τοῦ λαοῦ μας, ἀλλά καὶ τῶν πιστεύω του γύρω ἀπό τά στοιχειά, τό σατανᾶ, τίς λάμιες καὶ τίς νεράϊδες, τούς καλικάντζαρους καὶ ὅλα τά ὅλα «νυκτιπλανῆ πνεύματα». Καί μόνο σάν τό τέλειωσα, ἔπιασα νά διαβάσω τόν «Πρόλογο», τό γραμμένο ἀπό ἔναν ἄλλο μεγάλον τῶν Γραμμάτων μας, τόν κ. Βασίλη Λαμνάτο!

Τότε πιά ἔμεινα! Καί δέν διστάζω νά ἐκμυστηρευτῶ πώς ἀναλογίστηκα τί τάχα θά μποροῦσε νά προσθέσει ἡ ταπεινή μου γραφίδα γιά τοῦτον τό λαογραφικό θησαυρό, πού μᾶς προσφέρει ὁ κ. Ξηροτύρης.

Ἐπειδὴ δμως πιστεύω πώς τό ἔργο τοῦ συγγραφέα εἶναι προϊόν μιᾶς εὐρύτερης σύνθεσης τῶν ἐπιμέρους παραμέτρων τῆς ἐσωτερικῆς παρόρμησής του, τῆς ἐναρμόνισης καὶ τῆς συνταύτισης τῶν ὅσων ἔχει θησαυρίσει μέσα του, τῆς προίκισης του μέ τή θεία πνοή τοῦ χαρίσματος, θά μποροῦσα νά πῶ καὶ ἐγὼ δυσ λόγια. Χωρίς βέβαια νά θεωρηθεῖ ὅτι χαράζω δριακά καὶ καθοριστικά τά πλαίσια αὐτῆς τῆς πνευματικῆς κατάθεσης τοῦ κ. Ξηροτύρη καί, πολύ περισσότερο, ὅτι ἀσκῶ καθήκοντα παρέμβασης στήν κατάθεση αὐτή ἢ στόν «Πρόλογο» τοῦ κ. Λαμνάτου. Θά ἔλεγα λοιπόν, ὅτι ἀνοίγοντας ὁ θεωρός καί τοῦτο τό ἔργο τοῦ κ. Ξηροτύρη, βρίσκεται μπροστά σέ κείμενα ἀπαλά, ἥρεμα, ζεστά, γνήσια, πού πλουτίζουν τήν ἀληθινή λαογραφία μας!

Πραγματικά, στό λόγο τοῦ συγγραφέα διακρίνεται μιά γνησιότητα. Μιά γνησιότητα πού προβάλλει νά ταυτίζεται μέ τή γνησιότητα τοῦ δημιουργοῦ. Ὁπως διακρίνεται καί ἡ ἴδιαιτερη μορφή τοῦ λόγου του πού καί σέ τούτη τήν κατάθεσή του συντροφεύεται, σέ παράλληλη πορεία, ἀπό τό στοχασμό.

Εἰδικώτερα, ώς πρός τή μορφή τοῦ λόγου πρέπει νά εἰπωθεῖ ὅτι στηρίζεται στήν ἀπλή καὶ καθαρή νεοελληνική γλῶσσα. Οἱ ἴδιωματικές ἔκφρασεις χρησιμοποιοῦνται ὅπου πρέπει, χωρίς δμως δριακότητες ούτε πρός τή μία ούτε πρός τήν ἄλλη πλευρά. Σημαντικό θεωρῶ ὅτι ἔχει ἀποφευχθεῖ, στήν εἰδικώτερη ἔκφραση πού ἀπαιτεῖ ἡ θεματική τῆς συγγραφῆς, ἡ εἰσαγωγή νέων δρων μέ ἀποτέλεσμα νά μήν ἀναφύονται ἐννοιολογικές ἀπορίες. Ἀντίθετα, εἶναι ἔκδηλη ἡ κατεύθυνση ἀποσαφήνισης καὶ ὀρθῆς ἐννοιολογικῆς ἔρμηνείας ταμάτων, λατρευτικῶν ἐθίμων κ.λπ., γνωστῶν στό λαό μας μέ κατασταλαγμένες ὁροθεσίες.

Μέ τόν τρόπο αὐτόν κατάθεσης τοῦ ἔργου πετυχαίνεται ὅχι μόνο μιά ἀβίαστη αἰσθητική ἀπόλαυση, ἀλλά καὶ ἐννοϊολογική σαφήνεια, πού πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι δέν διασπᾶται οὔτε ἀπό ἐκτεταμένες ἀναπτύξεις τῶν εἰδικώτερων θεμάτων, οὔτε ἀπό ὑπέρμετρες συμπτύξεις. Ἐτοι, τό ἔργο, ἀλλά καὶ τά νοήματά του, γίνονται ἀμέσως ἀντιληπτά καὶ ὁ ἀναγνώστης ἀφήνεται ἐλεύθερος στήν προσέγγισή τους καὶ στήν ἀπόλαυση τῆς προσφορᾶς.

Πολύ σημαντικό θεωρῶ καὶ τό συγκριτικό στοιχεῖο πού συναντᾶται σέ κάθε ἐπιμέρους περιγραφή, καθώς καὶ τό πλῆθος τῶν τεκμηριωτικῶν καὶ διευκρινιστικῶν παρενθετικῶν σημειώσεων, πού πολλές φορές ἔκτείνονται, κατά τήν ἀναφορά, σέ βάθος χρόνου. Καὶ πού ὅχι μόνον δέν καταπονοῦν τό μελετητή, ἀλλά τόν διευκολύνουν καθώς ἀνταποκρίνονται πλήρως στίς ἐρευνητικές ἐπιθυμίες του.

Αἰσθησή μου, δτι τό ὅλο ἔργο, στήν ἐπί ἀξιακοῦ ἐπιπέδου συμβολή του στήν κατανόηση ἀπό τό θεωρό θεμάτων δοξασιῶν, προλήψεων, δεισιδαιμονιῶν κ.λπ. τοῦ λαοῦ μας, δέν ἀποφεύγει τή συνάντηση μέ τήν ἐπικαιροποίηση τῶν σκέψεων τοῦ ἀνθρώπου, πού διαχρονικά ἐπιχειρεῖ κάθε ὑπεύθυνη λαογραφική μελέτη.

Ἐπίσης, θεωρῶ ὅτι εἶναι σημαντικό πώς ὁ κ. Εηροτύρης μεταχειρίζεται τά «νυκτιπλανή πνεύματα» πού τόν ἀπασχόλησαν στό ἔργο, ὅχι ἀπό δαιμονολογική ὀπτική, ἀλλά ως στοιχεῖα συγκρότησης τοῦ εύρυτερου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ τοῦ τόπου μας. Ἡ διαφορά εἶναι τεράστια. Γι' αὐτό καὶ, κλείνοντας, θά ήθελα νά τονίσω ὅτι τό ὅλο ἔργο, μακριά ἀπό πρόθεση ζωηρῆς καὶ ἀτονης ἔκθεσης δαιμονολογικῶν σκέψεων, κινεῖται σέ κατεύθυνση ἀνύψωσης τῆς ἀξίας τῆς σπουδῆς τοῦ εύρυτερου λαογραφικοῦ ὑλικοῦ, τόσο ἀπό ἀποφη περιγραφική καὶ ἐρμηνευτική ὅσο καὶ ἀπό τήν ἀποφη τῆς ἀναγνώρισης τῶν λαογραφικῶν μηνυμάτων σέ διαστάσεις εύρυτερες.

Ἡ πνευματική καὶ αἰσθητική προσφορά τοῦ ἔργου πράγματι εἶναι ζηλευτή.

ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Κούκουρα, 17-10-2001

α) «ΜΕΣΟΥΣΗΣ ΤΗΣ ΕΟΡΤΗΣ» - ΜΕΡΟΣ Β' Διευκρινίσεις

Κύριε Πρόεδρε τής «Συντακτικής Έπιτροπής» τῶν «ΣΕΛΙΔΩΝ»,

Στό τεῦχος 99 τῶν «ΣΕΛΙΔΩΝ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ» δημοσιεύεται
 Ἐπιστολὴ - Ἀντίκρουση τοῦ κ. Γιάννη Ἀ. Σαντάρμη, σέ μέρος τῆς
 περιγραφῆς εἰκόνας τῆς «Κοίμησης» τῆς Θεοτόκου, πού παρατίθεται
 στό λαιογραφικό μας διήγημα μέ τόν πάρα πάνω τίτλο, δημοσιευμέ-
 νο στό 98ο τεῦχος τῶν «ΣΕΛΙΔΩΝ» Ἀπριλίου - Ιουνίου 2001 καί
 πού ἀφοροῦσε τή συμμετοχή ἀπλῶν ἀνθρώπων τοῦ χωριοῦ μας σέ
 λειτουργία ἐρημικῆς ἔκκλησίας, πού πανηγύριζε κατά τήν Μεσοπε-
 ντηκοστή.

Εἶναι γνωστό, ὅτι ἡ ἴστορηση τῶν ἀγίων εἰκόνων χαρακτηρίζεται,
 ἀνάμεσα σ' ἄλλα καὶ ἀπό τήν ἀπεικόνιση τῶν σχετικῶν μέ τό θέμα
 τῆς ἀγιογραφίας παραδόσεων καὶ θρύλων καὶ μάλιστα μέ τίς κατα-
 γραφές τοῦ «Συναξαριστῆ» καὶ στήν περίπτωσή μας, μ' ὅσα τό Συ-
 ναξάρι τής 15ης Αύγουστου ἀναφέρει, τά διοῖα εἶναι πράγματι συ-
 γκλονιστικά κι' ἔχουν περάσει δχι μόνο στήν ἀγιογραφία, δὲλλά καὶ
 στίς κοινωνικές ἔκδηλώσεις καὶ τά θρησκευτικά δρώμενα τῶν πιστῶν.

Ἡ συγκεκριμένη εἰκόνα, πού παριστάνει τήν «Κοίμηση» τῆς Θεο-
 τόκου, ἀπεικονίζει τά θρυλούμενα τοῦ Συναξαριστῆ, πάνω στά δποια
 ἔχει στηριχθεῖ καὶ ἡ ἀντίστοιχη ὅμινογραφία, κι' ἐπομένως τ' ἀναφε-
 ρόμενα ἀπό τόν κ. Σαντάρμη - πράγματι ἀπό χριστιανική ὀγάπη καὶ
 ἀγαθή πρόθεση - εἶναι δὲληθινά καὶ ὀναγκαῖα ἡ παράθεσή τους, ἀφοῦ
 οἱ πληροφορίες τοῦ Συναξαριοῦ δέν ὀναφέρθηκαν στό διήγημα - πα-
 ρενθετικά, ἐπεξηγηματικά - δέπλα στήν τοπική, λαϊκή ἀντίληψη τῶν
 παραστάσεων τῆς εἰκόνας (σημαντικό λαογραφικό χρέος), παράλει-
 φη, πού στέρησε ἵσως, ἀπ' τό διήγημα, τήν ἀρτιότητα.

Ἄρα καὶ γι' αὐτό τό λόγο, οἱ παρατηρήσεις τοῦ κ. Σαντάρμη
 εἶναι δρθές καὶ δεχτές.

Ἄλλα περ' ἀπ' αὐτά ὑπάρχει καὶ τό θέμα, τοῦ κατά πόσον δηλαδή ὁ ἀγιογράφος ἀποδίδει πάντα μέ ἀκρίβεια καὶ παραστατικότητα τά πράγματα καὶ πῶς οἱ παρατηρητές τά καταλαβαίνουν καὶ τά παραβάλλουν μέ τίς παραστάσεις, ἐμπειρίες καὶ διπτικές εἰκονες, πού ἔχουν.

Ἐτσι δέν ἀποτελεῖ παραπληροφόρηση ἡ ἀδυναμία, τοῦ νά πιστεύει κάποιος, διτι ὁ Χριστός τῆς συγκεκριμένης εἰκόνας κρατάει φυγῇ τυλιγμένη μέ σπάργανα, παράσταση πού φέρνει στό νοῦ «τό Λόζαρο» ἢ καὶ ἡ ἄποφη, πού κάποιος ἄλλος, ἀπό τήν ἴδια παρέα τοῦ διηγήματος, «εἰδήμονας περί τά ἀγιογραφικά» διατύπωσε μεγαλόφωνα, διτι δηλαδή ὁ Χριστός πῆρε στά χέρια Του ὀλόκληρο τό Ἀγιο Σκήνωμα τῆς Παναγίας μας, δπως ἡταν ἔτοιμασμένο γιά ταφή καὶ ὅχι μόνο τήν Ψυχή, ἀφοῦ τό ἀγιο σκῆνος δέ βρέθηκε στό μνημεῖο, δταν τήν τρίτη ἡμέρα, ἀπό τόν ἐνταφιασμό, τό ὄνοιξαν οἱ Ἀπόστολοι (Συναξαριστής), παρά μόνο τό σεντόνι τοῦ ἐνταφιασμοῦ.

Ἐπειδὴ τό «πρᾶγμα πηγαίνει εἰς μάκρος», τελειώνω μέ τό ἔξῆς χαριτωμένο:

Ἔστερα ἀπό πολλούς κόπους καὶ μόχθους ἀξιωθήκαμε κάποτε στά Κούκουρα, ν' ἀγιογραφήσουμε τό ἱερό τοῦ χωριοῦ μας, τήν ἐκκλησία τοῦ Ἅγίου Παντελεήμονα.

Ο ἀγιογράφος μας Θόδωρος Σκοπελίτης - καλή του ὥρα - ἐπικόλλησε φηλά, στήν ἀρμόζουσα θέση, τή «θυσία τοῦ Ἄβραάμ» κι' ὅστερα ἐπεξηγοῦσε στούς παριστάμενους παρατηρητές τήν ἀγιογραφική του σύνθεση.

Κάποια στιγμή, δ πρατάρης Γιώργος Μπραούνος τόν ρώτησε:

- Δέ μ' λές, σέ παρακαλῶ, τί ζῶ εἰν' ἔκειό;

- Ο Κριός! τ' ἀπάντησε ὁ ἀγιογράφος.

Κι' δ τσοπάνης μας:

- Κριγιάρ μέ πέρ' ἀπάν' τά κέρατα! Πρώτ' βουλά τοῦ βλέπου. Αύτο εἰνι τοῦ δαμάλ' τς Σωτηρίας!...

Μειδίασαν οἱ Ἅγιοι στίς τοιχογραφίες, δροσερέφαμε δλοι κι' δ κύρ - Θόδωρος ἀκόμα γελάει...

Δέν ἡταν παραπληροφόρηση, ἀλλά ἀπλοϊκή, λαϊκή ἀντίληψη καὶ ἄποφη...

Μ' ἔξαιρετική τιμή,

Γιάννης Ήλιόπουλος

Έπιστολή 2η

β) Ό Καθηγητής κ. Δημ. Σ. Λουκάτος μέ τήν ἀποστολή ἐνός ἀνατύπου - ἀφιέρωμα στά 90 χρόνια (1909 - 1999) τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας καί τοῦ περιοδικοῦ της «ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ», μᾶς στέλνει καί τίς εὐχές του:

«Ἀντίδωρο προσφορᾶς στό περιοδικό «ΣΕΛΙΔΕΣ ΑΠ' ΤΗ ΦΩΚΙΔΑ» μέ τίς εὐχές τῆς Ἑλλ. Λαογραφικῆς Ἐταιρείας καί τοῦ Προεδρού της Δημ. Σωτ. Λουκάτου νά ὑπερκεραστοῦν τά προβλήματά του, καί νά συνεχίζεται δπως τό ἔκτιμοῦμε (πολυτονικό, παραδοσιακό, λαϊκῶν ἐπαγγελμάτων), μέ τήν Προεδρία τῆς Συντακτικῆς Ἐπιτροπῆς, τοῦ κ. Γεώργ. Κουτσοκλένη καί μέ τόν Γλης κ. Νικόλ. Καστανᾶν.

Φιλικά καί ἐνθαρρυντικά,
Δ.Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΣ - 8-11-2001».

ΝΕΑ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

1. Ὁλοκληρώθηκε ἡ μεταφορά τοῦ Λ.Μ.Φ. καὶ τῶν Γραφείων τῆς Ε.Φ.Μ. στὴ διεύθυνση: Ἰπποκράτους 3, 331 00 ΑΜΦΙΣΣΑ.

2. Ἡ Ἐταιρεία συμμετεῖχε εἰς ὅλες τίς ἐκδηλώσεις τῆς Νομαρχιακῆς καὶ Τοπικῆς Αὐτοδιοίκησης.

3. Ἡ Ἐταιρεία μας συμμετεῖχε στίς ἔργασίες τοῦ Συνεδρίου τῆς Π.Π. ΟΜΟΣΠΟΝΔΙΑΣ.

ΟΙ ΑΜΦΙΚΤΥΟΝΙΕΣ καὶ ὁ Πρόεδρός της κ. Γ. Κουτσοκλένης ἀνέπτυξαν τό θέμα «ΤΟ ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΠΡΟΦ. ΗΛΙΑ ΚΑΙ Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΟΥ ΣΤΗΝ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΟΥ 1821.

Ἡ Ἐταιρεία μας συμμετεῖχε στίς ἔργασίες τοῦ Συνεδρίου τοῦ σχετικοῦ μέ τόν Μεγάλο καὶ αἰώνιο Εὑεργέτη τῶν Σαλώνων Ν. ΓΙΑΤΖΗ πού ἐπί τριήμερον ἔγινε εἰς τὴν Ἀμφισσαν καὶ εἰς τό Πλευματικό Κέντρο αὐτῆς.

4. Γιά οἰκονομική ἐνίσχυση τῆς Ἐταιρείας μας οἱ παρακάτω φίλοι μας προσέφεραν τά ἀντίστοιχα ποσά. Τούς φίλους αὐτούς εὐχαριστοῦμε καὶ ἀπ' ἐδῶ:

1. ΑΕΜ. ΑΡΓΥΡΟΜΕΤΤΑΛΕΥΜΑΤΩΝ & ΒΑΡΥΤΙΝΗΣ	700.000	Δρχ.
2. Βέλλιας Χαράλ., Ἀμφισσα	30.000	Δρχ.
3. Ἄνωνυμος	5.000	"
4. Γαρίδης Ἀριστ., Ν. Φιλαδέλφεια	5.000	"
5. Παπαγεωργίου Ἀθαν., Ν. Φιλαδέλφεια	5.000	"
6. Ἄνωνυμος	10.000	"
7. Δελῆ Δήμητρα, Ἀμφισσα	10.000	"
8. Παπαδόπουλος Κ., Ἰατρός Ἀμφισσα	10.000	"
9. Κουτσοκλένης Γεώργιος, Ἐλαιώνας Ἀμφισσα εἰς μνήμην Βασίλη Γ. Τσακαλάρη	10.000	"

Απαγορεύεται ή μερική ή όλική άναπαραγωγή τῶν κειμένων, ή
άναδημοσίευση, ή άποθήκευση σέ όποιοδήποτε σύστημα ήλεκτρονικό,
μηχανικό, φωτοαντιγραφικό καί δέ μεταβιθάζεται σέ καμιά μορφή καί
μέ κανένα τρόπο κείμενο, χωρίς προηγούμενη έγγραφη άδεια τοῦ
συγγραφέα ή τοῦ περιοδικοῦ.

ΣΤΟΣ ΙΔΡΥΣΕΩΣ 1973

ISSN 1105-6215